

Regeringens proposition

2013/14:48

Proportionell fördelning av mandat och förhandsanmälan av partier i val

Prop.
2013/14:48

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 21 november 2013

Fredrik Reinfeldt

Beatrice Ask
(Justitiedepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Det finns ett behov av att bättre säkerställa att mandaten i riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige fördelas proportionellt så att fördelningen speglar hur väljarna faktiskt har röstat. I propositionen föreslås därför ändringar i regeringsformen och vallagen som syftar till detta. I valkretsindelade kommuner föreslås att ett system med utjämningsmandat ska tillämpas. För kommunvalen föreslås även en uttrycklig småpartispärr på 2 procent i kommuner som inte är indelade i valkretsar och 3 procent i valkretsindelade kommuner.

Det ska vara lätt för väljare att skilja valsedlarna åt och välja rätt valsedel. Partierna föreslås därför få rätt att trycka sin partisymbol i färg på valsedlarna. För att ge väljarna bättre förutsättningar att veta vilka partier som ställer upp i ett val och göra det tydligare vilka partival de har att ta ställning till föreslås vidare att det införs krav på obligatorisk förhandsanmälan av partier som vill delta i val.

Medborgarna ska ha rätt att själva bestämma om de ska ställa upp som kandidater för ett parti i val. I propositionen föreslås därför att det införs ett obligatoriskt krav på samtycke från den som nomineras som kandidat för att hon eller han ska vara valbar.

Det föreslås även bl.a. vissa ändringar i valkretsindelningen i Västra Götalands län för val till riksdagen.

Ändringarna i regeringsformen kräver två beslut av riksdagen med mellanliggande val. De kan träda i kraft först efter de allmänna valen 2014. Övriga ändringar har ett nära samband med grundlagsändringarna. Lagändringarna föreslås därför träda i kraft den 1 januari 2015.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Lagtext	5
2.1	Förslag till lag om ändring i regeringsformen	5
2.2	Förslag till lag om ändring i vallagen (2005:837)	8
3	Ärendet och dess beredning	22
4	Fördelningen av mandat i allmänna val	22
4.1	Val till riksdagen	22
4.1.1	Stärkt krav på proportionalitet	22
4.1.2	Behov av ändringar i mandatfördelningssystemet	24
4.1.3	Säkrad proportionalitet genom återföring av mandat	26
4.1.4	Första delningstalet ändras till 1,2	33
4.2	Val till Europaparlamentet	34
4.2.1	Första delningstalet ändras till 1,2	34
4.3	Val till kommunfullmäktige	35
4.3.1	Lokal förankring	35
4.3.2	Ett kommunproportionellt valsysteem införs	37
4.4	Val till landstingsfullmäktige	44
4.4.1	Det landstingsproportionella systemet	44
4.4.2	Ökad proportionalitet i landstingsval	45
5	Valkretsindelning	46
5.1	Olika regler på riks-, regional och lokal nivå	46
5.2	Ändringar i regleringen om valkretsindelning	47
5.2.1	Indelningen av riksdagsvalkretsar i Västra Götalands län ändras	47
5.2.2	Ökad frihet vid valkretsindelning i kommuner	50
5.2.3	Valkretsindelningen i landsting blir frivillig	53
6	Förhandsanmälan av partier för deltagande i val	54
6.1	Nuvarande frivilliga offentliga valförberedelser	54
6.2	Obligatorisk förhandsanmälan av partier	55
6.2.1	Krav införs på förhandsanmälan av partier som vill delta i val	55
6.2.2	En särskild anmälan behöver inte alltid göras	64
6.2.3	Överklagande	66
7	Samtycke till kandidatur	67
7.1	Obligatoriskt samtycke till kandidatur	67
8	Partisymboler på valsedlar	75
8.1	Valsedlarnas utformning och giltighet	75
8.2	Partisymbol ska få tryckas på valsedeln	76
9	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	83
10	Ekonomiska och andra konsekvenser	86

11	Författningskommentar	88	Prop. 2013/14:48
11.1	Förslaget till lag om ändring i regeringsformen	88	
11.2	Förslaget till lag om ändring i vallagen (2005:837)	90	
Bilaga 1	Sammanfattning av 2011 års vallagskommittés betänkande Proportionalitet i val samt förhandsanmälan av partier och kandidater (SOU 2012:94)	105	
Bilaga 2	Kommitténs lagförslag.....	111	
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser (SOU 2012:94)	126	
Utdrag ur	protokoll vid regeringssammanträde den 21 november 2013	127	

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i regeringsformen,
2. lag om ändring i vallagen (2005:837).

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i regeringsformen

Härigenom föreskrivs i fråga om regeringsformen¹
dels att 3 kap. 1, 7, 8 och 13 §§ ska ha följande lydelse,
dels att punkt 6 i övergångsbestämmelserna till kungörelse (1974:152)
om beslutad ny regeringsform ska ha följande lydelse,
dels att punkt 2 i övergångsbestämmelserna till lagen (1976:871) om
ändring i regeringsformen ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 §

Riksdagen utses genom fria, hemliga och direkta val.

Vid sådant val sker röstning på parti med möjlighet för väljarna att lämna särskild personröst.

*Med parti avses varje samman-
slutning eller grupp av väljare,
som uppträder i val under särskild
beteckning.*

7 §

Mandaten fördelas mellan
partier.

Mandaten fördelas mellan
partier som anmält sitt deltagande
i valet i enlighet med
bestämmelser som meddelas i
särskild lag.

Endast partier som har fått minst fyra procent av rösterna i hela riket får delta i fördelningen av mandaten. Ett parti som har fått färre röster får dock delta i fördelningen av de fasta valkretsmandaten i en valkrets där partiet har fått minst tolv procent av rösterna.

8 §

De fasta valkretsmandaten fördelas på varje valkrets proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen.

*Om ett parti vid fördelningen av
fasta valkretsmandat enligt första
stycket har fått fler mandat i hela
riket än vad som motsvarar en
proportionell representation i
rikdagen för partiet ska över-
skjutande mandat återföras och*

¹ Regeringsformen omtryckt 2011:109.

Utjämningsmandaten fördelas mellan partierna så, att fördelningen av alla mandat i riksdagen, med undantag av de fasta valkretsmandat som har tillfallit ett parti med mindre än fyra procent av rösterna, blir proportionell mot de i fördelningen *deltagande partiernas röstetal i hela riket*. Har partiet vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten fått *flera* mandat *än* som motsvarar den proportionella representationen i riksdagen för partiet, bortses vid fördelningen av utjämningsmandaten från partiet och de fasta valkretsmandat som det har fått. Sedan utjämningsmandaten har fördelats mellan partierna, tillförs de valkretsar.

Vid mandatfördelningen mellan partierna används uddatalsmetoden med första divisorn jämkad till 1,4.

Ytterligare bestämmelser i de ämnen som anges i 1 § tredje stycket och 3–12 §§ samt om utseende av ersättare för riksdagsledamöterna meddelas i riksdagsordningen eller annan lag.

6. Äldre författning eller föreskrift *äger fortsatt giltighet utan hinder* av att den *icke* har tillkommit i den ordning som skulle ha iakttagits vid tillämpning av denna regeringsform. Bemyndigande, som har beslutats av Konungen och riksdagen gemensamt eller av riksdagen ensam, får utnyttjas även efter den under 1 angivna tidpunkten, tills riksdagen bestämmer *annorlunda*.

Bestämmelserna i 8 kap. 17 § i

fördelas mellan övriga partier enligt bestämmelser som meddelas i särskild lag.

Utjämningsmandaten fördelas mellan partierna så, att fördelningen av alla mandat i riksdagen, med undantag av de fasta valkretsmandat som har tillfallit ett parti med mindre än fyra procent av rösterna, blir proportionell mot *röstetalet i hela riket för de partier som deltar i fördelningen*. Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten *har fått så många* mandat som motsvarar den proportionella representationen i riksdagen för partiet, bortses vid fördelningen av utjämningsmandaten från partiet och de fasta valkretsmandat som det har fått. Sedan utjämningsmandaten har fördelats mellan partierna, tillförs de valkretsar.

Vid mandatfördelningen mellan partierna används uddatalsmetoden med första divisorn jämkad till 1,2.

13 §

Ytterligare bestämmelser om det som anges i 3–12 §§ och om utseende av ersättare för riksdagsledamöterna meddelas i riksdagsordningen eller annan *särskild* lag.

6. Äldre författning eller föreskrift *gäller fortfarande* trots att den *inte* har tillkommit i den ordning som skulle ha iakttagits vid tillämpning av denna regeringsform. Ett bemyndigande, som har beslutats av Konungen och riksdagen gemensamt eller av riksdagen ensam, får utnyttjas även efter den under 1 angivna tidpunkten, tills riksdagen bestämmer *något annat*.

Bestämmelserna i 8 kap. 18 § i

denna regeringsform *skall* gälla i fråga om äldre författning, som har tillkommit genom beslut av Konungen och riksdagen gemensamt eller genom beslut av riksdagen ensam.

2. Utan hinder av 2 kap. 16 § behåller äldre föreskrifter, som innebär särbehandling på grund av kön, sin giltighet tills vidare. Sådan föreskrift får ändras, även om ändringen innebär fortsatt särbehandling.

denna regeringsform *ska* gälla i fråga om äldre författning, som har tillkommit genom beslut av Konungen och riksdagen gemensamt eller genom beslut av riksdagen ensam.

2. Utan hinder av 2 kap. 13 § behåller äldre föreskrifter, som innebär särbehandling på grund av kön, sin giltighet tills vidare. *En* sådan föreskrift får ändras, även om ändringen innebär fortsatt särbehandling.

Prop. 2013/14:48

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

2. Bestämmelserna i 3 kap. 1, 7, 8 och 13 §§ i den nya lydelsen tillämpas första gången vid ordinarie val till riksdagen 2018.

2.2 Förslag till lag om ändring i vallagen (2005:837)

Härigenom föreskrivs i fråga om vallagen (2005:837)

dels att rubriken närmast före 2 kap. 9 § ska lyda ”Anmälan av kandidater för partier som registrerat partibeteckning”,

dels att 2 kap. 3 §, 4 kap. 2, 5, 9, 10, 12, 14 och 15 §§, 11 kap. 2 §, 13 kap. 7 och 8 §§, 14 kap. 2–6 och 8 §§ samt 15 kap. 3 och 6 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas tio nya paragrafer, 2 kap. 14–20 §§ och 14 kap. 4 a–4 c §§, samt närmast före 2 kap. 14 och 20 §§ nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

3 §

En partibeteckning *skall* registreras om följande villkor är uppfyllda:

1. Partibeteckningen *skall* bestå av eller innehålla ord.

2. Om ett parti inte redan är representerat i den beslutande församling som anmälan gäller, *skall denna* ha ett dokumenterat stöd av minst

a) för val till riksdagen: 1 500 personer som har rösträtt i hela landet,

b) för val till landstings- eller kommunfullmäktige: 100 respektive 50 personer som har rösträtt i det landsting eller den kommun som anmälan gäller,

c) för val till Europaparlamentet: 1 500 personer som har rösträtt i hela landet.

3. Partibeteckningen *skall* inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som redan

a) är registrerad, eller

b) har anmälts för registrering, om beteckningarna skulle komma att bli registrerade för samma val.

4. Partibeteckningen *skall* inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som tidigare gällt för samma slag av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte.

En partibeteckning *ska* registreras om följande villkor är uppfyllda:

1. Partibeteckningen *ska* bestå av eller innehålla ord. *Den får innehålla en partisymbol.*

2. Om ett parti inte redan är representerat i den beslutande församling som anmälan gäller, *ska anmälan* ha ett dokumenterat stöd av minst

a) för val till riksdagen: 1 500 personer som har rösträtt i hela landet,

b) för val till landstings- eller kommunfullmäktige: 100 respektive 50 personer som har rösträtt i det landsting eller den kommun som anmälan gäller,

c) för val till Europaparlamentet: 1 500 personer som har rösträtt i hela landet.

3. Partibeteckningen *ska* inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som redan

a) är registrerad, eller

b) har anmälts för registrering, om beteckningarna skulle komma att bli registrerade för samma val.

4. Partibeteckningen *ska* inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som tidigare gällt för samma slag av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte.

5. Partibeteckningen *ska* inte kunna antas bli förväxlad med en

beteckning för något annat parti som redan anmält sitt deltagande i val eller som ska anses ha anmält sitt deltagande enligt 15 § andra eller tredje stycket, om beteckningarna skulle komma att gälla i samma val.

Anmälan om deltagande i val

14 §

Ett parti som vill delta i ett val ska skriftligen anmäla detta till den centrala valmyndigheten. Av anmälan ska det framgå vilken beteckning partiet går till val under (partibeteckning) och vilket slag av val anmälan gäller. Om anmälan avser val till landstings- eller kommunfullmäktige, ska det framgå vilket landsting eller vilken kommun den gäller.

15 §

Om ett parti anmäls för val till riksdagen, gäller anmälan också för val till landstings- och kommunfullmäktige i hela landet och för val till Europaparlamentet. I övriga fall gäller anmälan endast för det val som anmälan avser.

Ett parti som är representerat i en beslutande församling ska vid nästa val anses ha anmält deltagande i val i den omfattning som följer av första stycket.

Ett parti som har anmält kandidater enligt 9 § ska anses ha anmält deltagande i valet.

16 §

En anmälan om deltagande i val gäller även för omval i det val som anmälan avser.

17 §

En anmälan om deltagande i val ska göras senast 30 dagar före valdagen i det val som anmälan avser. Vid extra val och omval ska dock en anmälan som kommer in

senare godtas, om den kommer in inom en vecka från beslutet om valdag.

18 §

En anmälan om deltagande i val ska registreras om följande villkor är uppfyllda:

1. Anmälan ska ha gjorts inom den tid som föreskrivs i 17 §.

2. Partibeteckningen ska bestå av eller innehålla ord. Den får innehålla en partisymbol.

3. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som redan

a) är registrerad, eller

b) har anmälts för registrering, om beteckningarna skulle komma att gälla i samma val.

4. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som tidigare har varit registrerad och gällt för samma slag av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte.

5. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning för något annat parti som redan anmält sitt deltagande i val eller som ska anses ha anmält sitt deltagande enligt 15 § andra eller tredje stycket, om beteckningarna skulle komma att gälla i samma val.

19 §

När en anmälan om deltagande i val har registrerats, ska den centrala valmyndigheten omedelbart kungöra detta i Post- och Inrikes Tidningar.

Samtycke till kandidatur

20 §

Den som kandiderar för ett parti som anmält sitt deltagande i ett val ska skriftligen ha samtyckt till kandidaturen. Ett sådant samtycke

ska ges in till den centrala valmyndigheten eller, i den utsträckning som regeringen bestämmer, länsstyrelsen senast fredagen före valdagen.

En förklaring som avses i 9 § andra stycket ska anses som ett samtycke till kandidaturen enligt första stycket för det parti förklaringen avser.

4 kap.

2 §

Vid val till riksdagen är landet indelat i följande valkretsar:

1. Stockholms kommun,
2. Stockholms läns valkrets (Stockholms län med undantag av Stockholms kommun),
3. Uppsala län,
4. Södermanlands län,
5. Östergötlands län,
6. Jönköpings län,
7. Kronobergs län,
8. Kalmar län,
9. Gotlands län,
10. Blekinge län,
11. Malmö kommun,
12. Skåne läns västra valkrets (Bjuvs, Eslövs, Helsingborgs, Höganäs, Hörby, Höörs, Landskrona och Svalövs kommuner),
13. Skåne läns södra valkrets (Burlövs, Kävlinge, Lomma, Lunds, Sjöbo, Skurups, Staffanstorps, Svedala, Trelleborgs, Vellinge och Ystads kommuner),
14. Skåne läns norra och östra valkrets (Bromölla, Båstads, Hässleholms, Klippans, Kristianstads, Osby, Perstorps, Simrishamns, Tomelilla, Åstorps, Ängelholms, Örkellunga och Östra Göinge kommuner),
15. Hallands län,
16. Göteborgs kommun,
17. Västra Götalands läns västra valkrets (Härryda, Kungälv, Lysekils, Munkedals, Mölndals, Orusts, Partille, Sotenäs, Stenungsunds, Strömstads, Tanums, Tjörns, Uddevalla och Öckerö kommuner),
17. Västra Götalands läns västra valkrets (Ale, Alingsås, Härryda, Kungälv, Lerums, Lilla Edets, Mölndals, Partille, Stenungsunds, Tjörns, och Öckerö kommuner),
18. Västra Götalands läns norra valkrets (Ale, Alingsås, Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Herrljunga, Lerums, Lilla Edets, Melleruds, Trollhättans, Vårgårda, Vänersborgs och Åmåls kommuner),
18. Västra Götalands läns norra valkrets (Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Lysekils, Melleruds, Munkedals, Orusts, Sotenäs, Strömstads, Tanums, Trollhättans, Uddevalla, Vänersborgs och Åmåls kommuner),
19. Västra Götalands läns södra
19. Västra Götalands läns södra

valkrets (Bollebygds, Borås, Marks, Svenljunga, Tranemo och Ulricehamns kommuner),

valkrets (Bollebygds, Borås, Herrljunga, Marks, Svenljunga, Tranemo, Ulricehamns och Vårgårda kommuner),

20. Västra Götalands läns östra valkrets (Essunga, Falköpings, Grästorps, Gullspånga, Götene, Hjo, Karlsborgs, Lidköpings, Mariestads, Skara, Skövde, Tibro, Tidaholms, Töreboda och Vara kommuner),

21. Värmlands län,

22. Örebro län,

23. Västmanlands län,

24. Dalarnas län,

25. Gävleborgs län,

26. Västernorrlands län,

27. Jämtlands län,

28. Västerbottens län, och

29. Norrbottens län.

5 §

Vid val till landstingsfullmäktige *skall landsting delas* in i valkretsar.

Vid val till landstingsfullmäktige *är landstinget en enda valkrets, om inte fullmäktige beslutar att dela in landstinget i två eller flera valkretsar.*

En valkrets *skall* omfatta en eller flera kommuner, om inte något annat följer av 6 § andra stycket.

En valkrets *ska* omfatta en eller flera kommuner, om inte något annat följer av 6 § andra stycket.

9 §

Mandaten i landstingsfullmäktige består av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat.

Mandaten i landstingsfullmäktige *i ett landsting som är indelat i valkretsar* består av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat.

Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Om talet blir brutet när antalet fasta valkretsmandat beräknas, *skall* det rundas av till närmaste lägre hela tal. Återstående mandat är utjämningsmandat.

Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Om talet blir brutet när antalet fasta valkretsmandat beräknas, *ska* det rundas av till närmaste lägre hela tal. Återstående mandat är utjämningsmandat.

10 §

Länsstyrelsen skall senast den 30 april det år då ordinarie val *skall* hållas besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets *skall* ha. Det *skall* göras på följande sätt.

Om ett landsting är indelat i valkretsar, ska länsstyrelsen senast den 30 april det år då ordinarie val *ska* hållas besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets *ska* ha. Det *ska* göras på följande sätt.

Antalet personer som har rösträtt i landstinget delas med antalet fasta valkretsmandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje

valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, *skall* lotten avgöra vilken valkrets som *skall* få mandatet.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om fördelning av mandat får meddelas senare än den dag som anges i första stycket.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, *ska* lotten avgöra vilken valkrets som *ska* få mandatet.

12 §

Om en kommun har *fler än 6 000* personer som har rösträtt, får kommunen delas in i två eller flera valkretsar. *Om det finns fler än 24 000 som har rösträtt i en kommun eller om det för kommunen skall utses minst 51 fullmäktige, skall kommunen delas in i två eller flera valkretsar.* En kommun som har färre än 6 000 personer som har rösträtt får delas in i *två eller flera* valkretsar endast om det finns *synnerliga* skäl för det.

Antalet röstberättigade *skall* beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringsdatabasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet den 1 mars det år beslutet om valkretsindelning fattas.

En valkrets *skall* utformas så att den *får minst 15 kommunfullmäktige*. Den *skall* ha en sammanhängande gränslinje, om det inte finns särskilda skäl för något annat. *Antalet fullmäktige för hela kommunen skall fördelas så jämnt som möjligt.*

Om en kommun har 36 000 personer *eller fler* som har rösträtt, får kommunen delas in i två eller flera valkretsar. En kommun som har färre än 36 000 personer som har rösträtt får delas in i valkretsar endast om det finns *särskilda* skäl för det.

Antalet röstberättigade *ska* beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringsdatabasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet den 1 mars det år beslutet om valkretsindelning fattas.

En valkrets *bör* utformas så att den *kan beräknas få minst 13 fasta valkretsmandat*. Den *ska* ha en sammanhängande gränslinje, om det inte finns särskilda skäl för något annat.

Samtliga mandat i kommunfullmäktige är fasta mandat.

Om en kommun är indelad i flera valkretsar, skall länsstyrelsen senast den 30 april det år då ordinarie val skall hållas besluta hur många mandat som varje valkrets skall ha. Det skall göras på följande sätt.

Antalet personer som har rösträtt i kommunen delas med antalet mandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla mandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. Om överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, skall lotten avgöra vilken valkrets som skall få mandatet.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om fördelning av mandat får meddelas senare än som sägs i andra stycket.

Om antalet mandat som en valkrets får enligt 14 § blir mindre än 15, skall antalet ändå bestämmas till 15. Antalet mandat i övriga kretsar skall då jämkas i motsvarande utsträckning. I ett sådant fall skall valkretsindelningen omprövas före nästa val.

Mandaten i kommunfullmäktige i en kommun som är indelad i valkretsar består av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat.

Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Om talet blir brutet när antalet fasta valkretsmandat beräknas, ska det rundas av till närmast lägre hela tal. Återstående mandat är utjämningsmandat.

Om en kommun är indelad i valkretsar, ska länsstyrelsen senast den 30 april det år då ordinarie val ska hållas besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets ska ha. Det ska göras på följande sätt.

Antalet personer som har rösträtt i kommunen delas med antalet

fasta valkretsmandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, ska lotten avgöra vilken valkrets som ska få mandatet.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om fördelning av mandat får meddelas senare än den dag som anges i första stycket.

11 kap.

2 §

Om det har hållits val till riksdagen samtidigt med annat val, *skall* riksdagsvalet räknas först. Räkningen *skall* för varje slag av val gå till på följande sätt:

1. Valurnan *skall* tömmas och valkuverten räknas. Antalet väljare som enligt röstlängden deltagit i valet *skall* räknas.

2. Valsedlarna *skall* tas ur valkuverten. *Innehåller* ett valkuvert fler än en valsedel *skall* valsedlarna inte godkännas utan läggas tillbaka i kuvertet.

3. En valsedel som kan antas vara ogiltig enligt 13 kap. 7 § första stycket 1 *skall* inte godkännas.

4. En valsedel som kan antas vara ogiltig enligt någon annan av de i 13 kap. 7 § *angivna grunderna, skall* inte godkännas utan läggas tillbaka i sitt valkuvert.

5. Valsedlar och valkuvert som avses i 2–4 *skall* läggas i särskilda omslag.

6. De valsedlar som godkänts

Om det har hållits val till riksdagen samtidigt med annat val, *ska* riksdagsvalet räknas först. Räkningen *ska* för varje slag av val gå till på följande sätt:

1. Valurnan *ska* tömmas och valkuverten räknas. Antalet väljare som enligt röstlängden deltagit i valet *ska* räknas.

2. Valsedlarna *ska* tas ur valkuverten. *Om* ett valkuvert *innehåller* fler än en valsedel *ska* valsedlarna inte godkännas utan läggas tillbaka i kuvertet.

3. En valsedel som kan antas vara ogiltig enligt 13 kap. 7 § första stycket 1 *eller 3 ska* inte godkännas.

4. En valsedel som kan antas vara ogiltig enligt någon annan av de *grunder som anges* i 13 kap. 7 § *ska* inte godkännas utan läggas tillbaka i sitt valkuvert.

5. Valsedlar och valkuvert som avses i 2–4 *ska* läggas i särskilda omslag.

6. De valsedlar som godkänts *ska*

skall sorteras i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar i varje grupp *skall* räknas. Valsedlarna för varje parti *skall* sedan läggas i särskilda omslag.

7. Omslag enligt 5 och 6 *skall* förseglas.

Resultatet av rösträkningen *skall* antecknas i det protokoll som anges i 9 kap. 16 §.

sorteras i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar i varje grupp *ska* räknas. Valsedlarna för varje parti *ska* sedan läggas i särskilda omslag.

7. Omslag enligt 5 och 6 *ska* förseglas.

Resultatet av rösträkningen *ska* antecknas i det protokoll som anges i 9 kap. 16 §.

13 kap.

7 §

En valsedel är ogiltig om den

1. saknar partibeteckning,
 2. har mer än en partibeteckning,
- eller

3. har kännetecken som uppenbart gjorts med avsikt.

Finns det fler än en valsedel i ett valkuvert är dessa ogiltiga. Om kuvertet innehåller flera valsedlar och alla har samma partibeteckning, *skall* dock en valsedel räknas som giltig. Skiljer sig valsedlarna i ett sådant fall åt i fråga om kandidatnamn eller de särskilda personrösterna, *skall* namnen på valsedlarna anses obefintliga.

2. har mer än en partibeteckning,

3. har en partibeteckning för ett parti som inte anmält sitt deltagande i valet enligt 2 kap., eller

4. har kännetecken som uppenbart gjorts med avsikt.

Finns det fler än en valsedel i ett valkuvert är dessa ogiltiga. Om kuvertet innehåller flera valsedlar och alla har samma partibeteckning, *ska* dock en valsedel räknas som giltig. Skiljer sig valsedlarna i ett sådant fall åt i fråga om kandidatnamn eller de särskilda personrösterna, *ska* namnen på valsedlarna anses obefintliga.

Vid prövningen enligt första och andra styckena bortses i förekommande fall från en partisymbol som en väljare skriver till på en valsedel.

8 §

Ett kandidatnamn på en valsedel *skall* anses obefintligt om

1. kandidaten inte är valbar eller
2. kandidaten skrivits till på en valsedel som gäller för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap., eller

3. kandidaten inte är anmäld och finns på valsedel för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap.

Ett kandidatnamn på en valsedel *ska* anses obefintligt om

1. kandidaten inte framgår klart vem som avses,
2. kandidaten skrivits till på en valsedel som gäller för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap.,

3. kandidaten inte är anmäld och finns på en valsedel för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt

2 kap., *eller*4. kandidaten *inte har samtyckt till kandidaturen enligt 2 kap.*

Kandidatnamnen på en valsedel *skall* vidare anses obefintliga om Kandidatnamnen på en valsedel *ska* vidare anses obefintliga om

1. valsedeln upptar kandidater men inte är försedd med ett markerat utrymme för personröstning,

2. det lämnats mer än en särskild personröst eller det inte framgår vem personrösten avser,

3. markering för den särskilda personrösten kan antas ha gjorts maskinellt, eller

4. ordningen mellan kandidaterna inte framgår klart.

Kandidatnamn *skall* inte anses obefintliga på grund av att de strukits från en valsedel som upptar kandidater. I 7 kap. 2 § tredje stycket finns särskilda bestämmelser för det fall en väljare skriver till kandidater på en valsedel för ett parti som inte registrerat sin partibeteckning eller anmält kandidater enligt 2 kap.

Kandidatnamn *ska* inte anses obefintliga på grund av att de strukits från en valsedel som upptar kandidater. I 7 kap. 2 § tredje stycket finns särskilda bestämmelser för det fall en väljare skriver till kandidater på en valsedel för ett parti som inte registrerat sin partibeteckning eller anmält kandidater enligt 2 kap.

14 kap.

2 §

Om det vid en beräkning enligt detta kapitel blir lika stora tal, *skall* lotten avgöra vilket parti, vilken kandidat eller valkrets som *skall* få mandatet.

Om det vid en beräkning enligt detta kapitel blir lika stora tal, *ska* lotten avgöra vilket parti, vilken kandidat eller *vilken* valkrets som *ska* få mandatet *eller vilket mandat som ska återföras för ny fördelning.*

3 §

De fasta valkretsmandaten *skall* för varje valkrets fördelas proportionellt mellan partier som får delta i fördelningen. Fördelningen görs genom att jämförelsetal beräknas för partierna med utgångspunkt i valresultatet i valkretsen. Det parti som vid varje beräkning får det största jämförelsetalet tilldelas ett mandat.

Beräkningen *skall* göras med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden. Denna innebär att så länge ett parti ännu inte tilldelats något mandat beräknas jämförelsetalet genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. När ett

De fasta valkretsmandaten *ska* för varje valkrets fördelas proportionellt mellan partier som får delta i fördelningen. Fördelningen görs genom att jämförelsetal beräknas för partierna med utgångspunkt i valresultatet i valkretsen. Det parti som vid varje beräkning får det största jämförelsetalet tilldelas ett mandat.

Beräkningen *ska* göras med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden. Denna innebär att så länge ett parti ännu inte tilldelats något mandat beräknas jämförelsetalet genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,2. När ett

parti har fått ett mandat beräknas nytt jämförelsetal genom att partiets röstetal delas med 3. Därefter fortsätter man på samma sätt att dela partiets röstetal med närmast högre udda tal för varje tilldelat nytt mandat.

parti har fått ett mandat beräknas nytt jämförelsetal genom att partiets röstetal delas med 3. Därefter fortsätter man på samma sätt att dela partiets röstetal med närmast högre udda tal för varje tilldelat nytt mandat.

För att avgöra hur många mandat som ett parti *skall* ha sammanlagt i riksdagen för att vara proportionellt representerat i hela landet *skall* den jämkade uddatalsmetoden tillämpas på hela landet som en valkrets. *Varje parti skall tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att partiet skall få en representation som svarar mot dess andel av samtliga giltiga röster i landet.*

4 §

För att avgöra hur många mandat som ett parti *ska* ha sammanlagt i riksdagen för att vara proportionellt representerat i hela landet *ska* den jämkade uddatalsmetoden tillämpas på hela landet som en valkrets.

4 a §

Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten har fått fler mandat än vad som motsvarar en proportionell representation i hela landet, ska överskjutande mandat återföras.

Återföringen enligt första stycket ska göras i den eller de valkretsar där partiet tilldelats mandatet eller mandaten med lägst jämförelsetal. Återföring får dock inte göras i en valkrets som har färre än tre fasta valkretsmandat.

Mandat som återförs enligt andra stycket ska, med tillämpning av bestämmelserna i 3 §, fördelas mellan de övriga partier i valkretsen som inte har uppnått proportionell representation i hela landet vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten.

4 b §

Om mandat har återförts i två eller flera valkretsar ska dessa mandat fördelas i den ordningen att det parti som har störst jämförelsetal tilldelas första

4 c §

Varje parti ska tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att partiet ska få en representation som svarar mot dess andel av samtliga giltiga röster i landet.

5 §

Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten har fått *fler* mandat än vad som behövs för att det *skall* vara proportionellt representerat i riksdagen, *skall* man vid fördelningen av utjämningsmandaten bortse från partiet och de mandat det har fått. Detsamma gäller för ett parti och de mandat partiet fått, om det fått mindre än 4 procent av rösterna i landet.

Av de utjämningsmandat som ett parti har fått tillförs det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten har större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående mandat tillförs ett efter ett den valkrets där partiet för varje gång har störst jämförelsetal vid en fortsatt tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden på partiets röstetal i valkretsarna. I en valkrets där partiet inte har fått något fast valkretsmandat *skall* dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första mandatet vara lika med partiets röstetal.

Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten *enligt* 3, 4 a och 4 b §§ har fått *så många* mandat som behövs för att det *ska* vara proportionellt representerat i riksdagen, *ska* man vid fördelningen av utjämningsmandaten bortse från partiet och de mandat det har fått. Detsamma gäller för ett parti och de mandat partiet fått, om det fått mindre än 4 procent av rösterna i landet.

Av de utjämningsmandat som ett parti har fått tillförs det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten har större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående mandat tillförs ett efter ett den valkrets där partiet för varje gång har störst jämförelsetal vid en fortsatt tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden på partiets röstetal i valkretsarna. I en valkrets där partiet inte har fått något fast valkretsmandat *ska* dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första mandatet vara lika med partiets röstetal.

6 §

Mandaten i kommunfullmäktige *skall* fördelas mellan partier som fått röster i kommunen.

Mandaten i kommunfullmäktige *i en kommun som är en enda valkrets ska* fördelas mellan partier som fått *minst 2 procent* av rösterna i kommunen. *I en kommun som är indelad i två eller*

Mandaten i landstingsfullmäktige skall fördelas mellan partier som fått minst 3 procent av rösterna i landstinget.

Mandaten i Europaparlamentsvalet skall fördelas mellan partier som fått minst 4 procent av rösterna i landet.

flera valkretsar ska mandaten fördelas mellan partier som fått minst 3 procent av rösterna i kommunen.

Mandaten i landstingsfullmäktige ska fördelas mellan partier som fått minst 3 procent av rösterna i landstinget.

Mandaten i Europaparlamentsvalet ska fördelas mellan partier som fått minst 4 procent av rösterna i landet.

För att avgöra hur många mandat som ett parti skall ha sammanlagt i landstingsfullmäktige för att vara proportionellt representerat i hela landstinget skall den jämkade uddatalsmetoden tillämpas på hela landstinget som en valkrets. Vid fördelningen tillämpas motsvarande beräkningsgrunder som vid fördelning av utjämningsmandat i riksdagsvalet.

8 §

Vid fördelningen av mandat i sådana landsting och kommuner som är indelade i valkretsar tillämpas bestämmelserna om riksdagsval i 3–5 §§ på motsvarande sätt.

15 kap.

3 §

Hos Valprövningsnämnden får överklagas

1. följande beslut av länsstyrelsen:

- a) beslut enligt 4 kap. 8 och 13 §§ om fastställande av valkretsindelning för val till landstings- och kommunfullmäktige,
- b) beslut enligt 4 kap. 10 och 14 §§ om antalet valkretsmandat för val till landstings- och kommunfullmäktige,
- c) beslut enligt 4 kap. 17 § om indelning i valdistrikt,

2. länsstyrelsens eller den centrala valmyndighetens beslut om rättelse i en röstlängd,

3. följande beslut av den centrala valmyndigheten eller, i förekommande fall, länsstyrelsen:

- a) beslut enligt 4 kap. 3 § om antalet valkretsmandat vid val till riksdagen,
- b) beslut i ett ärende enligt 2 kap. om registrering av partibeteckning,
- c) beslut i ett ärende enligt 2 kap. om anmälan av kandidater eller 6 kap. om valsedlar,

d) beslut i ett ärende enligt 2 kap. om anmälan om deltagande i val,

4. länsstyrelsens eller den centrala valmyndighetens beslut att fastställa utgången av ett val eller

4. länsstyrelsens eller den centrala valmyndighetens beslut att fastställa utgången av ett val eller

av en sådan sammanräkning för att förordna efterträdare eller ersättare som sägs i 14 kap. 18–24 §§.

beslut om att utse nya ledamöter eller ersättare enligt 14 kap. 18–24 §§.

Prop. 2013/14:48

6 §

Ett överklagande skall ha kommit in till beslutsmyndigheten

Ett överklagande ska ha kommit in till beslutsmyndigheten

1. i ett ärende som avses i 3 § 1 samt 3 a och b: senast inom tre veckor från den dag det överklagade beslutet kungjordes eller, om beslutet inte har kungjorts, inom tre veckor från den dag klaganden fick del av beslutet,

2. i ett ärende som avses 3 § 2: senast onsdagen före valdagen,

3. i ett ärende som avses i 3 § 3 c: senast inom tre veckor från den dag klaganden fick del av beslutet,

4. i ett ärende som avses i 3 § 3 d: senast inom en vecka från den dag det överklagade beslutet kungjordes eller, om beslutet inte har kungjorts, inom en vecka från den dag klaganden fick del av beslutet,

4. i ett ärende som avses i 3 § 4: tidigast dagen efter valdagen och senast inom tio dagar efter det att valet avslutades eller, om överklagandet gäller beslut om att förordna nya ledamöter eller ersättare enligt 14 kap. 18–24 §§, inom tio dagar efter det att sammanräkningen avslutades.

5. i ett ärende som avses i 3 § 4: tidigast dagen efter valdagen och senast inom tio dagar efter det att valet avslutades eller, om överklagandet gäller beslut om att utse nya ledamöter eller ersättare enligt 14 kap. 18–24 §§, inom tio dagar efter det att sammanräkningen avslutades.

Det är Valprövningsnämnden som avgör om överklagandet har kommit in i rätt tid.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015 och tillämpas första gången inför och vid ordinarie val till riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige 2018.

2. Om en ansökan om registrering av partibeteckning eller anmälan om deltagande i val har kommit in före ordinarie val till riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige 2018, ska den prövning som avses i 2 kap. 3 och 18 §§ omfatta även en partibeteckning som innehåller en partisymbol som kan anses allmänt förknippad med någon annan än sökanden.

3 Ärendet och dess beredning

Den 27 oktober 2011 beslutade regeringen direktiv till en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppdrag att göra en översyn av delar av valsystemet (dir. 2011:97). Kommittén antog namnet 2011 års vallagskommitté (Ju 2011:13).

Kommittén överlämnade i januari 2013 delbetänkandet Proportionalitet i val samt förhandsanmälan av partier och kandidater (SOU 2012:94). I april 2013 överlämnade kommittén sitt slutbetänkande E-röstning och andra valfrågor (SOU 2013:24). I denna proposition behandlas de förslag som lämnas i delbetänkandet.

En sammanfattning av delbetänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandets lagförslag finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En remissammanställning finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju2013/171/L6).

När det gäller ändringar av konstitutionella regler av central betydelse för demokratins funktionssätt har det sedan länge ansetts angeläget att dessa har en bred politisk förankring. Förslagen i denna proposition till ändringar i regeringsformen har en sådan bred politisk förankring.

4 Fördelningen av mandat i allmänna val

4.1 Val till riksdagen

4.1.1 Stärkt krav på proportionalitet

Konstitutionell reglering om val till riksdagen

Det svenska statsskicket har sin grund i att all offentlig makt utgår från folket i överensstämmelse med folksuveränitetens princip. Folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och allmän och lika rösträtt och den förverkligas genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och genom kommunal folkstyrelse (1 kap. 1 § första och andra styckena regeringsformen, RF). Riksdagen är folkets främsta företrädare (1 kap. 4 § RF) och i kommunerna utövas beslutanderätten av valda församlingar (14 kap. 1 § RF). Bestämmelserna om hur riksdagen och de beslutande kommunala församlingarna bildas och är sammansatta är därför centrala för hur folkstyrelsen förverkligas.

Valsystemet har utvecklats genom successiva ändringar i lagstiftningen alltsedan representationsreformen 1866 när ständsriksdagen avskaffades och tvåkammarriksdagen infördes. Inledningsvis genomfördes val till riksdagens andra kammare som majoritetsval, huvudsakligen i enmansvalkretsar. Det parti som fick flest röster vann också det mandat som stod på spel i valkretsen. Genom en ändring 1911 infördes ett proportionellt valsätt i andrakammarvalen som innebar att fördelningen av mandaten

(3–5 i varje valkrets) skulle ske proportionellt mellan partierna inom varje valkrets med tillämpning av den s.k. heltalsmetoden (d'Hondts metod). Genom 1920 års vallag slogs den valkretsindelning för andrakammarvalen fast som i allt väsentligt gäller än i dag vid riksdagsval.

Tillämpningen av heltalsmetoden i de slutna valkretsarna gynnade de större partierna på de små partiernas bekostnad och uppmuntrade därmed till kartellbildningar bland små partier. I syfte att minska denna effekt gjordes 1952 provisoriska lagändringar som innebar en övergång till tillämpning av uddatalsmetoden (Sainte-Laguës metod) med viss jämkning (den jämkade uddatalsmetoden). Genom att den jämkade uddatalsmetoden tillämpades med 1,4 som första delningstal innebar metoden att proportionaliteten i valet ökade men de små partierna kom ändå fortfarande regelmässigt att missgynnas något vid fördelningen i förhållande till de större partierna. Därigenom fanns även i detta system en slags småpartisplårr som i huvudsak syftade till att motverka oönskad partisplittning.

En mer omfattande förändring av valsystemet skedde därefter i samband med den partiella författningsreformen 1969, när enkammarriksdagen inrättades. Före valet till den första enkammarriksdagen i september 1970 hade röstsammanräkningen och mandatfördelningen i andrakammarvalen skett i slutna valkretsar, på samma sätt som i dag sker när det gäller val till kommunfullmäktige. Det innebar å ena sidan att varje landsdel fick en fast och på förhand proportionellt avvägd representation i riksdagen i varje val. Systemet kunde å andra sidan inte garantera att valresultatet alltid speglade de inbördes styrkeförhållandena mellan partierna utifrån opinionen i landet som helhet. Grundlagberedningen ansåg att man vid utformningen av valsystemet i första hand borde eftersträva att tillgodose önskemålet att mandatfördelningen i riksdagen skulle vara riksproportionellt rättvisande. I det nya valsystemet infördes därför en möjlighet att kompensera avvikelser från riksproportionaliteten genom att fördela ett bestämt antal utjämningsmandat mellan partierna efter en beräkning utifrån valresultatet i landet som helhet (SOU 1967:26 s. 148 och 153). Vid sidan av kravet på riksproportionalitet ansåg beredningen att som riktpunkter för valsystemet borde också gälla att proportionaliteten inte skulle kunna rubbas av konstlade partibildningar eller andra valtaktiska manövrer eller av ändringar i valkretsindelningen, att systemet skulle leda till en tillfredsställande regional representation som var så stabil som möjligt med hänsyn till kravet på riksproportionalitet och att systemet skulle försvåra för de mycket små partierna att vinna representation i riksdagen (SOU 1967:26 s. 149). Dessa riktpunkter har alltsedan dess varit vägledande när reformer av valsystemet har övervägts.

Det valsystem som infördes genom den partiella författningsreformen 1969 övertogs i allt väsentligt oförändrat vid den totala författningsreformen i samband med att 1974 års regeringsform antogs. För att undvika jämviktslägen i riksdagen, som efter 1973 års val, minskades dock antalet riksdagsmandat från 350 till 349 och antalet utjämningsmandat bestämdes till 39. Valperioden förlängdes 1994 från tre till fyra år. Samma år infördes en bestämmelse i regeringsformen om att röstning vid riksdagsval sker på parti med möjlighet för väljarna att avge en särskild personröst. Personröstning vid ett riksdagsval ägde rum första

gången vid valet 1998. Några andra förändringar i grundlagsregleringen av valsystemet har inte skett sedan regeringsformen trädde i kraft.

Avvikelser från proportionella valresultat

Sedan den partiella författningsreformen har mandatfördelningssystemet fram till valet 2010 endast vid ett tillfälle lett till att resultatet vid val till riksdagen inte blivit proportionellt i förhållande till partiernas röstsiffror. I 1988 års riksdagsval avsåg avvikelser ett mandat. Centerpartiet fick då ett mandat mer och Socialdemokraterna ett mandat mindre än vad som motsvarade en proportionell fördelning utifrån valresultatet i hela landet.

Vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten i 2010 års riksdagsval uppstod på nytt avvikelser från en riksproportionell representation. Avvikelsen avsåg vid det tillfället fyra mandat. Socialdemokraterna blev överrepresenterade med tre mandat och Moderaterna med ett. Vid fördelningen av utjämningsmandat fick Miljöpartiet, Vänsterpartiet, Kristdemokraterna och Folkpartiet samtliga ett mandat för lite i förhållande till vad som motsvarat en proportionell fördelning utifrån valresultatet i hela landet.

Av förarbetena till den partiella författningsreformen framgår att det inte varit en främmande tanke för lagstiftaren att avvikelser skulle kunna uppkomma i det nya valsystemet. Grundlagberedningen betonade dock att systemet var så konstruerat att det knappast borde kunna förekomma att ett parti redan i första omgången fick fler mandat än vad partiet skulle ha enligt den riksproportionella fördelningen (SOU 1967:26 s. 201). Avvikelser bedömdes alltså bara kunna inträffa i rena undantagsfall. Om detta någon gång likväl inträffade menade beredningen att situationen borde kunna lösas så att det parti som blev överrepresenterat fick behålla de mandat som det fått i första omgången och att utjämningsmandaten fördelades mellan övriga deltagande partier så att dessa blev riksproportionellt representerade sinsemellan. Den reglering som beredningen föreslog i aktuellt hänseende finns i nuvarande lagstiftning intagen i 3 kap. 8 § RF och 14 kap. 5 § vallagen.

4.1.2 Behov av ändringar i mandatfördelningssystemet

Regeringens bedömning: De riktpunkter för valsystemets utformning som varit vägledande för den nuvarande vallagstiftningen bör fortfarande gälla. För att uppfylla det grundläggande kravet att valsystemet ska leda till att mandaten i riksdagsval fördelas proportionellt i förhållande till partiernas röstetal i landet som helhet finns det behov av att göra ändringar i mandatfördelningssystemet.

Kommitténs bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Umeå universitet är inte övertygat om att en mindre avvikelse från den strikta proportionaliteten är ett problem i valsystemet. Övriga remissinstanser, som har yttrat sig i denna del, instämmer i kommitténs bedömning eller har inga invändningar mot den.

Skälen för regeringens bedömning: Trots ett förhållandevis omfattande utredningsarbete sedan tillkomsten av 1974 års regeringsform, bl.a. i fråga om behovet av offentliga valförberedelser, har valsystemet i

stort förblivit oförändrat. De förändringar som skett har legat inom ramen för de riktpunkter (se avsnitt 4.1.1) som slogs fast av Grundlagberedningen inför 1969 års författningsreform. 2011 års vallagskommitté anser att det inte heller nu finns skäl att ändra huvuddragen i vårt valsystem. Regeringen delar denna uppfattning.

Valsystemet bör alltså även fortsättningsvis vara så utformat att 1) fördelningen av riksdagsmandaten mellan partierna – med undantag för effekterna av småpartispärren – är proportionell med hänsyn till valresultatet i hela landet, 2) riksproportionaliteten inte kan rubbas genom konstlade partibildningar eller andra valtekniska manövrer eller genom ändringar i valkretsindelningen, 3) systemet leder till en tillfredsställande regional representation som är så stabil som möjligt med hänsyn till kravet på riksproportionalitet och 4) systemet försvårar för små partier att vinna representation i riksdagen.

I lagstiftningsarbetet inför den partiella författningsreformen genomfördes undersökningar av förutsättningarna för att genom tillämpning av olika fördelningsmetoder åstadkomma ett riksproportionellt rättvisande valresultat. Undersökningarna visar att partiernas mandattilldelning i en given valkrets varierar beroende på en rad faktorer, nämligen antalet mandat i valkrets, vilken fördelningsmetod som tillämpas, de olika partiernas röstetal och hur många partier som ska dela på mandaten.

Som framgår i föregående avsnitt uppstod vid 2010 års riksdagsval förhållandevis stora avvikelser från riksproportionalitet. Vid det valet tog för första gången åtta partier plats i riksdagen. Det har gjorts gällande att den effekt som uppkom vid 2010 års val troligen kommer att uppkomma också vid framtida riksdagsval (Valmyndighetens rapport 2011:1 Erfarenheter från valen den 19 september 2010 s. 3). Kommittén har mot den bakgrunden genomfört undersökningar av hur många utjämningsmandat som skulle ha behövts för att åstadkomma ett proportionellt valresultat i alla riksdagsval sedan 1970. Beräkningarna har gjorts med tillämpning av såväl den rena uddatalsmetoden som uddatalsmetoden med skilda första jämkade delningstal. Undersökningen visar att det hade behövts 51 utjämningsmandat 1988 och 58 mandat 2010 för att åstadkomma ett riksproportionellt resultat med den gällande ordningen. En tillämpning av den rena uddatalsmetoden hade i tre fall lett till avvikelser från riksproportionalitet medan en tillämpning av 1,05 som första delningstal, i likhet med vad som inträffat med det nuvarande systemet, hade lett till avvikelser vid två tillfällen. Med 39 utjämningsmandat hade det varit möjligt att uppnå en riksproportionell fördelning i samtliga val enbart med tillämpning av delningstalen 1,15 och 1,2.

Med utgångspunkt i valresultaten i riksdagsvalen mellan 1994 och 2010 har kommittén vidare undersökt sannolikheten att mindre respektive större slumpvisa skillnader i partiernas röstandelar skulle ha lett till avvikelser från riksproportionaliteten samt hur många utjämningsmandat som under sådana förhållanden maximalt skulle behövas för att säkerställa proportionaliteten. Simuleringarna visar att antalet utjämningsmandat i många fall, beroende på röstfördelningen mellan partierna i det enskilda fallet, avsevärt skulle kunna överstiga de nuvarande 39 om den nuvarande metoden med 1,4 som första delningstal tillämpas. Kommitténs slutsats är att det nuvarande mandatfördelnings-systemet i många fall inte kan säkerställa att kravet på ett riks-

proportionellt rättvisande valresultat uppfylls. Enligt kommittén skulle systemet, med nuvarande partistruktur, kräva närmast en fördubbling av antalet utjämningsmandat.

Kommittén har vidare genomfört simuleringar av olika slumpvis beräknade valresultat för att undersöka partistrukturens betydelse för det nuvarande valsystemets möjligheter att åstadkomma ett riksproportionellt valresultat. Undersökningarna visar att det nuvarande systemet endast i undantagsfall skulle generera ett proportionellt resultat om fördelningen av mandat sker på fler än åtta partier. Även om det första delningstalet ändras till 1,15 eller 1,2, skulle frekventa avvikelser förekomma om fördelning sker på fler än åtta partier.

Av de undersökningar som kommittén har genomfört kan alltså konstateras att en ändring av första divisorn till 1,15 eller 1,2 vid en tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden medför en mindre risk för avvikelser i jämförelse med andra alternativa delningstal med de förutsättningar som i övrigt för närvarande gäller för mandatfördelningen. Men även om delningstalet minskas från 1,4 till exempelvis 1,2 krävs, med den nuvarande partistrukturen med två stora partier och övriga partier med röstandelar strax över småpartispärren, ett väsentligt utökat antal utjämningsmandat för att fördelningsmetoden ska uppfylla önskemålet att i varje val resultera i en riksproportionell mandatfördelning. Om antalet partier i riksdagen blir fler, och flera av dem har en röstandel strax över småpartispärren, blir behovet av utjämningsmandat än mer uttalat.

Regeringen anser, till skillnad från *Umeå universitet*, att det är av största vikt att valsystemet är så utformat att det alltid åstadkommer en fördelning av riksdagsmandaten mellan partierna som är riksproportionell, dock med undantag för de effekter som blir följden av en småpartispärr. I likhet med kommittén anser regeringen att detta krav måste uppfyllas oberoende av hur många partier som tar mandat i riksdagen, oberoende av hur rösterna är fördelade mellan partierna och oberoende av hur valkretsindelningen görs. Mot den bakgrunden, och med beaktande av resultatet av de undersökningar som kommittén har låtit genomföra, instämmer regeringen i kommitténs bedömning att ändringar i mandatfördelningssystemet nu är nödvändiga.

4.1.3 Säkrad proportionalitet genom återföring av mandat

Regeringens förslag: Om ett parti har fått fler fasta valkretsmandat än som svarar mot en riksproportionell fördelning av samtliga mandat ska överskjutande mandat återföras och fördelas som fasta valkretsmandat mellan övriga partier i valkretsen. Återföringen ska göras i den eller de kretsar där partiet tilldelats mandatet eller mandaten med lägst jämförelsetal. Vid lika jämförelsetal ska lotten avgöra i vilken ordning återföring ska ske. Återföring ska dock inte göras i en valkrets som har färre än tre fasta valkretsmandat.

Om två eller flera återförda mandat i flera valkretsar ska fördelas görs det i den ordningen att det parti som har störst jämförelsetal får första mandatet och det parti som har lägsta jämförelsetalet får sista

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna, bl.a. *Valprövningsnämnden*, samtliga *länsstyrelser* och alla *kommuner* och *lands-ting* som har yttrat sig samt *Stockholms universitet*, tillstyrker eller lämnar förslaget utan erinran. *Gotlands kommun* instämmer i förslaget men anser att det i lagen även borde införas en regel som innebär att ingen valkrets ska tilldelas färre än två fasta valkretsmandat.

Umeå universitet är inte övertygat om att den av kommittén förordade modellen är mest optimal för att åstadkomma proportionalitet. *Kungl. Tekniska högskolan* menar att den bi-proportionella metoden är en bättre metod för att åstadkomma proportionalitet än den metod som kommittén föreslår. Högskolan anser att man som ett alternativ till den bi-proportionella metoden borde välja att öka antalet utjämningsmandat ordentligt. Om den av kommittén föreslagna modellen införs anser högskolan att det vore principiellt bättre om bara de partier som har fått minst fyra procent av rösterna i landet får delta i fördelningen av de återförda mandaten. *Lunds universitet* avstyrker förslaget med motiveringen att återföringen medför att återspeglingsen av rösternas geografiska fördelning minskar.

Valmyndigheten påpekar att återföringen av mandat ökar valsystemets komplexitet men ser ändå positivt på att förslag lämnas som bedöms leda till ökad proportionalitet. Myndigheten avstyrker dock förslaget att återföring inte ska ske i valkretsar med färre än tre fasta mandat. I likhet med *Kungl. Tekniska högskolan* anser *Valmyndigheten* att bara de partier som har fått minst fyra procent av rösterna borde få delta i återföringen av mandat eller tilldelningen av återförda mandat. Myndigheten anser vidare att det finns behov av att ytterligare förtydliga regleringen om mandatfördelning i vissa avseenden.

Skälen för regeringens förslag

Utgångspunkter för val av mandatfördelningsmetod

Som framgår i föregående avsnitt anser regeringen att det är av största vikt att valsystemet utformas så att fördelningen av riksdagsmandaten mellan partierna alltid blir riksproportionellt rättvisande, oavsett valkretsindelning, hur många partier som är representerade i riksdagen och hur rösterna fördelas dem emellan. Vid sidan av detta krav är det – i linje med de riktpunkter som Grundlagberedningen angav – alltjämt av stor vikt att systemet tillgodoser intresset av en tillfredsställande regional förankring som är så stabil som möjligt med hänsyn till kravet på riksproportionalitet. Fördelningen av mandaten mellan valkretsarna bör i möjligaste mån ske proportionellt i förhållande till antalet röstberättigade i varje valkrets. Detta intresse bör dock inte ges större tyngd än intresset av ett riksproportionellt rättvisande resultat eller intresset av en godtagbar regional representation. Det är också av betydelse att systemet kan tillgodose intresset av att mandaten inom en viss valkrets fördelas på ett sätt som så nära som möjligt speglar partiernas röstetal i den valkretsen.

Som kommittén pekar på handlar det om en proportionalitet på tre plan: a) proportionell fördelning av mandaten mellan partierna, relaterad till antalet röster i hela landet, b) proportionell fördelning av mandaten mellan valkretsarna, relaterad till antalet röstberättigade i varje valkrets, c) proportionell fördelning av mandaten mellan partierna inom respektive valkrets, relaterad till antalet röster i valkretsens.

Ett grundläggande krav på valsystemet är vidare att det är utformat på ett sådant sätt att väljarna har förtroende för det. Från förtroendesynpunkt är det av väsentlig betydelse att allmänheten har möjlighet att utöva kontroll över och ha insyn i de åtgärder som myndigheterna vidtar i varje skede av valförloppet. Det är viktigt att fel i hanteringen av röster i möjligaste mån undviks. Valsystemet bör därför inte vara alltför invecklat. Grunddragen i förloppet bör vidare kunna göras begripliga för väljare i allmänhet. Ur ett väljarperspektiv är det mot denna bakgrund normalt även av värde att undvika mer genomgripande ändringar i systemet om inte starka skäl talar för det.

Tre alternativa fördelningsmodeller för säkrad proportionalitet

Kommittén har övervägt ett antal olika metoder för mandatfördelningen i riksdagsval. Med utgångspunkt i de riktlinjer och grundläggande krav som ställs upp ovan – framförallt kravet på riksproportionalitet och regional förankring – har kommittén stannat vid att värdera tre skilda fördelningsmetoder som möjliga alternativ till den nuvarande metoden. Regeringen delar kommitténs uppfattning att dessa tre modeller är de – av de olika alternativ som har övervägts – som har de bästa förutsättningarna att uppfylla de krav som bör kunna ställas på valsystemet.

Inom ramen för den första av dessa modeller kompletteras det nuvarande systemet med en regel om återföring av det eller de valkretsmandat som ett parti har fått för mycket i förhållande till utfallet vid en riksproportionell fördelning mellan partierna (återföringsmetoden). Metoden innebär i huvudsak att ett parti som fått fler fasta valkretsmandat än som svarar mot en riksproportionell fördelning av samtliga mandat förlorar det eller de överskjutande mandat som partiet har fått med lägst jämförelsetal. Sådana mandat återförs och fördelas som fasta valkretsmandat mellan övriga partier i den aktuella valkretsens. Vid denna fördelning bortses dock från de partier som har fått mandat motsvarande en riksproportionell fördelning.

Den andra modellen (den dynamiska metoden) innebär att mandaten i ett första led fördelas på partier utan hänsyn till valkretsar, varefter tilldelningen av valkretsmandat sker – ett efter ett – först på valkretsar med tillämpning av uddatalsmetoden och därefter omedelbart till parti med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden. Efter varje fördelning kontrolleras om det parti som fick mandatet därmed totalt sett fått fler mandat än som svarar mot en riksproportionell fördelning. När detta till slut inträffar, vilket förr eller senare sker, återförs det sista mandatet och man övergår till att fördela resterande mandat enligt den metod som gäller för utjämningsmandaten. Antalet utjämningsmandat görs på så sätt dynamiskt utifrån behovet av utjämning i varje enskilt val.

Den tredje modellen (den bi-proportionella metoden) saknar helt koppling till det nuvarande systemet för mandatfördelning. Enligt denna

modell beräknas först hur mandaten ska vara fördelade på valkretsar och, utifrån valresultatet, på partier för att fördelningen ska bli proportionell i båda dessa avseenden. Därefter fördelas mandat på valkretsar och partier så att dubbel proportionalitet uppnås. Beräkningen av hur fördelning ska göras sker genom successiva korrigeringar av fördelningen på kretsar och partier tills man till slut uppnått önskat resultat (SOU 2012:94 s. 235 f.).

Alla dessa tre fördelningsmetoder garanterar en *riksproportionell* fördelning av mandaten mellan partierna, oavsett antal partier i riksdagen, oavsett fördelningen av röster mellan partierna och oavsett valkretsindelning. Den bi-proportionella metoden garanterar dessutom en proportionell fördelning *mellan* valkretsarna, medan återföringsmetoden och den dynamiska metoden kan ge avvikelser från regional proportionalitet som skiftar beroende på hur utjämningsmandaten fördelas på valkretsar. Kommitténs utredning visar att återföringsmetoden och den dynamiska metoden är i huvudsak likvärdiga när det gäller risken för att sådana avvikelser ska uppkomma (SOU 2012:94 s. 240 f.). Önskemålet om proportionalitet *inom* valkretsarna uppfylls inte fullt ut av någon av de modeller som övervägts. Kommitténs utredning visar dock att risken för att det ska uppstå avvikelser från proportionaliteten inom valkretsarna synes vara något större vid tillämpning av den bi-proportionella metoden än de två övriga metoderna. Vid valet mellan de tre förordar kommittén att återföringsmetoden väljs.

Modellen med återföring av överskjutande mandat bör väljas

En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inte något att invända mot kommitténs förslag. *Lunds universitet* menar dock att förslaget om återföring medför att återspeglingsen av rösternas geografiska fördelning minskar. Även *Umeå universitetet* ifrågasätter återföringen av överskjutande mandat.

Enligt regeringens mening innebär ett återtagande av överskjutande mandat inte att valsystemets demokratiska legitimitet kan ifrågasättas. Grundlagberedningens utgångspunkt var att valsystemets utformning innebar att det knappast kunde komma ifråga att ett parti skulle få för många mandat vid den första fördelningen. Förutsättningarna för systemets ändamålsenliga funktion skiljer sig dock i ett betydande avseende från när det skapades. Mandaten ska fördelas på fler partier än tidigare. Eftersom de fasta valkretsmandat som återförs vid tillämpning av återföringsmetoden fördelas inom valkretsen kommer systemet få till följd att det kan uppkomma mer eller mindre stora avvikelser från proportionaliteten vid fördelning av mandat mellan partierna inom varje valkrets. Ett parti som sammantaget har fått fler röster i en valkrets än ett annat parti kan alltså komma att få färre mandat i valkretsen än det andra partiet. Det uppstår s.k. inversioner. Regeringen konstaterar dock att sådana effekter kan uppkomma även i det nuvarande systemet vid fördelningen av utjämningsmandat och är en följd som inte heller kan undvikas inom ramen för de alternativa fördelningsmodeller som kommittén övervägt. Vid avvägningen mellan de olika intressen av proportionalitet som gör sig gällande i detta sammanhang prioriteras i vårt valsystem intresset av partimässig proportionalitet på riksnivå, medan den regionala

proportionaliteten sätts i andra rummet. Mandatfördelningen mellan partierna inom valkretsarna bör som utgångspunkt ske i nära överensstämmelse med valutslaget i varje valkrets, men detta intresse väger trots allt något lättare än intresset av partimässig och regional proportionalitet. Enligt regeringens uppfattning innebär detta att risken för att det uppkommer inversioner inom en valkrets inte bör anses ha någon avgörande betydelse vid bedömningen av vilken fördelningsmetod som bör väljas.

Kungl. Tekniska högskolan anser att den bi-proportionella metoden hade varit att föredra framför återföringsmetoden. Enligt regeringens uppfattning är den främsta styrkan med den bi-proportionella metoden att den, till skillnad från de båda övriga metoderna, tillgodoser såväl kravet på riksproportionalitet som önskemålet om proportionalitet mellan valkretsarna. Denna metod synes visserligen kunna leda till något fler fall av inversioner än de båda andra metoderna. Att fler inversioner tenderar att uppkomma är i och för sig en oönskad konsekvens av denna fördelningsmetod, men intresset av att motverka sådana effekter får samtidigt generellt anses väga något lättare än intresset av att tillgodose önskemålet om proportionaliteten mellan valkretsarna. Den bi-proportionella metoden har således vissa fördelar vid en jämförelse med de övriga metoderna. En övergång till den bi-proportionella metoden skulle dock innebära en stor förändring av det befintliga mandatfördelningssystemet. I förhållande till de alternativa förslagen framstår också den bi-proportionella metoden som något svårare att förklara och förstå för en väljare utan specialkunskaper på området. Dess komplexitet medför också att det kan vara svårt för en väljare att själv utan datorstöd utföra beräkningarna för att kontrollera resultatet av fördelningen. En övergång till det systemet skulle därmed kunna leda till att förtroendet för valförfarandet påverkas negativt. Trots de fördelar som finns från proportionalitetssynpunkt med denna metod anser regeringen, i likhet med kommittén, att metoden har betydande nackdelar ur andra synvinklar som man inte kan bortse från.

Vid en jämförelse mellan den dynamiska metoden och återföringsmetoden kan konstateras att den senare, som förordas av kommittén, innebär att minst förändringar görs i det nuvarande systemet. Metoden medför dock att komplexiteten i valsystemet ökar. Som *Valmyndigheten* framhåller leder förslaget t.ex. till att det vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten behöver göras fler beräkningar av partiernas mandat-tilldelning än enligt den nuvarande ordningen. Det uppstår också fler situationer i vilka lottning kan aktualiseras. Vid fördelningen av återförda mandat kan stora avvikelser från proportionaliteten mellan partierna inom valkretsen uppkomma, särskilt i de små valkretsarna. Regeringen anser att en klar fördel med den dynamiska metoden är att den är förhållandevis lätt att förklara och förstå. Eftersom fördelningen av mandaten med den dynamiska metoden sker ett efter ett från det första mandatet till dess att ett parti ”slår i taket”, dvs. får fler mandat än det är berättigat till vid en riksproportionell fördelning, kan komplexiteten i systemet i viss mån begränsas. En annan fördel med den dynamiska metoden är att antalet mandat som fördelas som utjämningsmandat i vissa fall kan bli färre än de 39 som fördelas enligt den nuvarande ordningen. På så vis skulle antalet avvikelser från en proportionell fördelning både mellan och inom valkretsarna i ett val i vissa fall kunna

bli mindre än i dagens system. Men det finns i det systemet också en risk att den regionala förankringen av partiernas väljarstöd blir lidande, särskilt om antalet partier blir stort eller röstfördelningen i ett val utfaller så att ett eller ett par partier relativt snabbt ”slår i taket” och många mandat därmed måste fördelas som utjämningsmandat. Den oförutsebarhet som ligger i detta är en inte obetydlig nackdel som följer med det systemet.

Vid en samlad bedömning av de för- och nackdelar som finns med de olika mandatfördelningsmetoderna anser regeringen, i likhet med de flesta remissinstanser, att övervägande skäl talar för att välja den modell som kommittén föreslår. Vid denna bedömning beaktar regeringen framför allt att metoden innebär minst förändring av den nuvarande fördelningsmetoden, att den är någorlunda lätt att sätta sig in i och förstå för väljarna och att den tillgodoser rimligt ställda krav på förutsebarhet i fråga om den regionala förankringen av det stora flertalet av mandaten. Om den partimässiga sammansättningen i riksdagen och röstfördelningen mellan partierna i framtida val förändras på sådant sätt att återföringar inom valkretsarna blir mycket frekventa och leder till oacceptabelt stora avvikelser från proportionaliteten inom valkretsarna kan det dock inte uteslutas att en övergång till en annan fördelningsmetod kan behöva övervägas på nytt.

Vilka mandat tas tillbaka och hur fördelas dessa?

Kommittén föreslår att ett parti som har fått fler fasta valkretsmandat än som svarar mot en riksproportionell fördelning som regel ska tappa det mandat som partiet har fått med lägst jämförelsetal. Om ett sådant parti har tilldelats det sista av sina mandat med samma jämförelsetal i två eller flera valkretsar, anser kommittén att lotten bör avgöra vilket av mandaten som ska återföras. Regeringen instämmer i kommitténs bedömningar i dessa avseenden.

Kommittén föreslår vidare att återföring inte ska ske i valkretsar med färre än tre fasta mandat. *Valmyndigheten* påpekar att proportionaliteten kan påverkas negativt också i valkretsar med exempelvis sex valkretsmandat och avstyrker därför den föreslagna särlösningen. Regeringen kan konstatera att denna specialregel visserligen innebär att komplexiteten i systemet ökar något. Med den nuvarande fördelningen av fasta mandat får regeln dock endast till följd att jämförelsetalen i Gotlands läns valkrets inte ska beaktas vid bedömningen av vilka mandat som ska återföras. Förslaget syftar främst till att förebygga risken för att systemet medför att väljarna inte kommer att representeras av något av de största partierna inom mycket små valkretsar. Enligt regeringens mening väger detta skäl tillräckligt tungt för att motivera att förslaget genomförs.

I likhet med kommittén anser regeringen att fördelningen av återförda fasta valkretsmandat bör göras inom samma valkrets mellan övriga partier så att det parti som står på tur att få nästa mandat i valkretsen tillförs det återförda mandatet. Ett parti som redan har så många fasta valkretsmandat som motsvarar en riksproportionell fördelning bör dock inte delta i fördelningen av återförda mandat, eftersom det mandatet direkt skulle behöva återföras på nytt. Vid beräkningen av antalet fasta valkretsmandat bör även tilldelade återförda mandat beaktas.

Valmyndigheten och Kungl. Tekniska högskolan menar att återförda mandat endast bör fördelas mellan de partier i en valkrets som har fått minst fyra procent av rösterna i landet. Högskolan framhåller särskilt att ett litet parti som har 12 procent av rösterna i en valkrets kan tjäna på att en del av dess väljare taktikröstar på ett annat större parti för att på så sätt öka sina chanser att få ett av valkretsens fasta mandat som fördelas till ett mindre parti efter återföring i valkretsen, dvs. att ett parti i vissa fall kan ha större chanser att få ett mandat med ett lägre väljarstöd (ett slags icke-monotonocitet). Regeringen delar högskolans uppfattning att detta i och för sig inte är en önskvärd följd av fördelningssystemet. Regeringen bedömer dock risken för att sådana effekter ska uppkomma som mycket liten. Regeringen noterar att systemet med återföring av fasta mandat och tilldelning av dessa till det parti som står på tur kan resultera i att ett parti som inte har fått minst 4 procent av rösterna i landet men minst 12 procent av rösterna i valkretsen, även utan taktikröstning, i teorin kan få något lättare att ta plats i riksdagen än med dagens system. En sådan effekt kan uppkomma om det sista fasta mandatet i den valkrets där ett sådant parti står på tur att få ett fast mandat tilldelats ett parti som inte får behålla det. Detta är visserligen inte avsikten med reformen. Mot bakgrund av att sådana situationer med all sannolikhet kommer att bli mycket ovanliga, anser regeringen dock att det inte finns skäl att införa en specialregel för dessa fall vid fördelningen av de återförda mandaten. Enligt regeringens bedömning skulle en sådan regel ytterligare öka komplexiteten i systemet utan att få nämnvärd praktisk betydelse.

Om två eller flera återförda mandat i flera valkretsar ska fördelas bör fördelningen ske så att det parti som har högst jämförelsetal tilldelas det första mandatet. Därefter bör ett nytt jämförelsetal beräknas för det partiet innan nästa återförda mandat fördelas.

Av vallagens allmänna bestämmelser om fördelning av mandat följer att lotten ska avgöra vilket parti som får mandatet vid lika jämförelsetal. Detta bör gälla också vid fördelningen av återförda mandat.

Gotlands kommun efterfrågar en kompletterande bestämmelse som slår fast att varje valkrets ska tilldelas minst två fasta valkretsmandat. Det kan konstateras att befolkningsutvecklingen i landet har medfört att Gotlands kommun redan vid riksdagsvalet 2014 kan komma att tilldelas enbart ett fast valkretsmandat. Den preliminära statistiken från Statistiska centralbyrån pekar på att Gotlands kommun kommer att ha 45 918 röstberättigade personer vid 2014 års val. Det totala antalet röstberättigade personer i landet beräknas samtidigt uppgå till 7 123 997. Om dessa siffror är riktiga och återspeglas i folkbokföringen redan den 1 mars 2014 (jfr 4 kap. 1 § andra stycket vallagen) kommer ett fast mandat fördelas på en valkrets varje gång antalet röstberättigade personer i valkretsen är jämt delbart med cirka 22 980 (4 kap. 3 § vallagen) vilket i så fall innebär att Gotlands kommun tilldelas ett fast mandat. Risken för att detta skulle kunna inträffa vid en tillämpning av de nuvarande fördelningsreglerna har inte varit oförutsedd. Regeringen anser att det nu inte finns någon anledning att överväga förändringar i denna reglering.

Sammantaget föreslår alltså regeringen att överskjutande mandat som huvudregel ska återföras i den eller de valkretsar där ett parti, som har fått för många fasta valkretsmandat, har tilldelats mandat med lägst jämförelsetal. Ett undantag föreslås för valkretsar med färre än tre fasta val-

kretsmandat. Återförda mandat ska i tur och ordning utifrån partiernas jämförelsetal fördelas mellan partier som står på tur att få mandat i den valkrets där mandatet eller mandaten har återtagits. Vid lika jämförelsetal föreslås lotten avgöra vilket mandat som ska återtas och till vilket parti det ska fördelas.

Prop. 2013/14:48

4.1.4 Första delningstalet ändras till 1,2

Regeringens förslag: Vid fördelningen av mandaten mellan partierna i riksdagsval ska den jämkade uddatalsmetoden tillämpas med 1,2 som första delningstal.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: *Uppsala universitet, Kungl. Tekniska högskolan och Umeå universitet* förordar att den rena uddatalsmetoden används som mandatfördelningsmetod. Övriga remissinstanser instämmer i förslaget eller har inga invändningar mot det.

Skälen för regeringens förslag: Kommittén föreslår att fördelningen av mandat mellan partierna alltså ska ske enligt den jämkade uddatalsmetoden. För att minska risken för att avvikelser från rikspportionalitet uppkommer vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten, med återföring av mandat som följd, föreslår kommittén att det första jämförelsetalet ska beräknas genom delning av röstetalet med 1,2 i stället för 1,4.

När den jämkade uddatalsmetoden infördes provisoriskt för perioden 1953–1956 syftade det till att försvåra något för mindre partier att ta mandat i riksdagen och därigenom också motverka sådan partisplittring som kunde försvåra möjligheterna att uppnå stabilitet och effektivitet i det parlamentariska arbetet (prop. 1952:175 s. 46). I samband med att det nuvarande valsystemet infördes övervägdes inom Grundlagberedningen bl.a. ett system inom vilket de fasta valkretsmandaten skulle fördelas mellan partierna i valkretsarna med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden utan särskild småpartispärr och att fördelningen av utjämningsmandaten skulle ske mellan partier som fått minst fyra procent av rösterna. Beredningen stannade dock vid att föreslå en särskild småpartispärr för samtliga mandat samtidigt som jämkningen av första delningstalet behölls (SOU 1967:26 s. 153). Jämkningen innebar då att små partier fick jämförelsevis svårare att erövra de fasta valkretsmandaten. I stället kompenserades dessa partier genom tilldelning av fler utjämningsmandat. Någon egentlig spärreffekt har jämkningen inte längre i riksdagsval. En viss sådan effekt har jämkningen dock fortfarande i val till kommunfullmäktige.

Frågan är då om det alltså finns bärande skäl för att behålla jämkningen av första delningstalet vid fördelningen av mandat i riksdagsvalen. *Kungl. Tekniska högskolan, Umeå universitet och Uppsala universitet* anser att den rena uddatalsmetoden i stället bör tillämpas vid mandatfördelningen. *Kungl. Tekniska högskolan* bedömer visserligen att en tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden med delningstalet 1,2 medför att behovet av utjämningsmandat blir mindre i riksdagsvalen men det beror enligt högskolan antagligen på ett komplicerat förhållande

mellan strukturen på valkretsarna och partiernas väljarstöd i dessa. Högskolan påpekar att utredningen inte visat att det blir resultatet av jämkningen också i val till kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige. Det naturliga i det läget är enligt högskolan att välja koefficienten 1.

Regeringen noterar att en förändring av beräkningsmetoden vid fördelningen av mandaten i linje med vad dessa remissinstanser framför skulle medföra att valsystemet komplexitet minskar något. Liksom kommittén ser regeringen det emellertid som en fördel om beräkningsmetoden vid mandatfördelningen i riksdagsvalen genererar ett så proportionellt resultat som möjligt och att återföring behöver tillgripas så sällan som möjligt. Kommitténs undersökningar visar att den jämkade uddatalsmetoden med tillämpning av delningstalet 1,15 eller 1,2 hade resulterat i en riksproportionell fördelning av mandaten i samtliga riksdagsval sedan den partiella författningsreformen genomfördes. Detta hade inte blivit effekten av en fördelning med den rena uddatalsmetoden. Regeringen anser sammantaget att önskemålet att minska behovet av återföringar av valkretsmandat väger tyngre än önskemålet att förenkla beräkningarna av partiernas första jämförelsetal vid mandatfördelningen. Mot bakgrund av de undersökningar som kommittén har gjort av effekterna i riksdagsval av en förändring av den jämkade första divisorn, anser regeringen att kommitténs förslag är väl avvägt och bör genomföras.

4.2 Val till Europaparlamentet

4.2.1 Första delningstalet ändras till 1,2

Regeringens förslag: Vid fördelningen av mandaten mellan partierna i val till Europaparlamentet ska den jämkade uddatalsmetoden tillämpas med 1,2 som första delningstal.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget, men *Valmyndigheten* påpekar att förslagets effekter i val inte utvecklas särskilt av kommittén.

Skälen för regeringens förslag: I val till Europaparlamentet är hela landet en enda valkrets. I sådana val finns således inte någon risk för att det uppstår avvikelser från proportionaliteten som en följd av valkretsindelningen. Även om det i val till Europaparlamentet inte kan bli aktuellt att, som i riksdagsvalen, återföra fasta valkretsmandat och de skäl som anförs i avsnitt 4.1.4 för att välja just 1,2 som första delningstal i riksdagsvalen inte gör sig gällande i Europaparlamentsval, anser regeringen att systemet för fördelning av mandaten i möjligaste mån bör utformas så att det blir så enhetligt som möjligt. Detta är också effekten av kommitténs föreslagna författningsändringar. Regeringen ställer sig bakom att denna ändring får genomslag även i Europaparlamentsvalen.

Enligt nuvarande ordning tillämpas bestämmelserna om mandatfördelning i riksdagsval även vid övriga val (14 kap. 7 § vallagen). De ändringar som föreslås för riksdagsval får alltså direkt genomslag i övriga

val, om inte någon särskilt reglering införs för dessa val. När det gäller val till Europaparlamentet bör någon sådan särskild reglering inte införas. Prop. 2013/14:48

4.3 Val till kommunfullmäktige

4.3.1 Lokal förankring

Valkretsindelning i kommuner

Det huvudsakliga syftet bakom reglerna om kommuners valkretsindelning är att skapa garantier för att olika lokala intressen blir företrädade i kommunfullmäktige. När indelningsreformen genomfördes i början av 1900-talet medförde den i de största kommunerna också betydande valtekniska fördelar eftersom man då slapp mycket långa namnlistor för de stora partierna. Reglerna om minimiantalet valkretsmandat ändrades senast 1975 när antalet höjdes från 10 till 15 (prop. 1975:101 s. 58). Syftet med den reformen var främst att minska de nackdelar från proportionalitetssynpunkt som följer av en långt driven uppdelning i valkretsar.

Enligt den nuvarande regleringen är huvudregeln vid val till kommunfullmäktige att varje kommun är en enda valkrets (4 kap. 11 § vallagen). Om kommunen har fler än 6 000 röstberättigade får den delas in i två eller flera valkretsar. Har kommunen färre än 6 000 röstberättigade personer får den delas in i två eller flera valkretsar endast om det finns synnerliga skäl för det. Om antalet röstberättigade personer överstiger 24 000, eller om det för kommunen ska utses minst 51 fullmäktige, måste kommunfullmäktige besluta om indelning av kommunen i två eller flera valkretsar (4 kap. 12 § vallagen).

I kommunallagen (1991:900), förkortad KL, finns vidare vissa föreskrifter om minimiantalet fullmäktige i en kommun. Antalet är beroende av hur många röstberättigade invånare som är folkbokförda i kommunen. Enligt 5 kap. 1 § KL ska antalet fullmäktige bestämmas till ett udda antal och till minst 31 i kommuner med 12 000 röstberättigade invånare eller därunder, 41 i kommuner med över 12 000 till och med 24 000 röstberättigade invånare, 51 i kommuner med över 24 000 till och med 36 000 röstberättigade invånare, och 61 i kommuner med över 36 000 röstberättigade invånare. I Stockholms kommun ska antalet bestämmas till minst 101. Det ligger på kommunfullmäktige att självt bestämma hur många fullmäktige kommunen ska ha med beaktande av dessa minimiregler. Någon maximigräns för hur många ledamöter fullmäktige får ha finns inte.

Regeringen har i propositionen Vital kommunal demokrati (prop. 2013/14:5) föreslagit vissa ändringar i regleringen om minsta antal fullmäktige i kommuner. Ändringarna, som föreslås gälla från och med den 1 februari 2014, innebär att en kommun som har högst 8 000 röstberättigade invånare ska kunna bestämma antalet fullmäktige till lägst 21. För kommuner med fler än 8 000 men högst 16 000 röstberättigade invånare föreslås att det ska finnas minst 31 fullmäktige, medan kommuner med fler än 16 000 men högst 24 000 röstberättigade invånare

Prop. 2013/14:48 föreslås behöva ha minst 41 fullmäktige. För kommuner med fler än 24 000 röstberättigade invånare föreslås inga ändringar i regleringen.

Kretslistor

Som nämns ovan är det huvudsakliga syftet bakom valkretsindelningen i kommuner att skapa garantier för att olika lokala intressen blir företrädda i fullmäktige. Partierna ges därmed möjlighet att gå fram med olika namnlistor i valet i de olika valkretsarna, s.k. kretslistor. Kommitténs undersökningar av omfattningen av användningen av särskilda kretslistor i valkretsindelade kommuner visar att användningen har minskat betydligt sedan valen på 1970-talet. Vid 2010 års val använde riksdagspartierna och de partier som tog mandat i valet särskilda kretslistor i 24 av 81 kommuner. Av riksdagspartierna var det endast Socialdemokraterna som använde kretslistor i mer än ytterst begränsad omfattning. Socialdemokraterna använde särskilda kretslistor i 20 kommuner medan övriga partier i flertalet fall använde sådana i endast ett par kommuner.

Den faktiska spärren i kommunala val

Den jämkade uddatalsmetoden med 1,4 som första delningstal innebär att man vid fördelningen av mandaten uppnår en viss spärreffekt mot små partier (se vidare avsnitt 4.1.4). Hur stor effekten blir i det enskilda fallet beror bl.a. på hur många mandat som ska fördelas och hur många partier som ska dela på mandaten. Spärreffekten, i fortsättningen benämnd den faktiska spärren, påverkas också av hur rösterna i det enskilda fallet fördelas mellan partierna. Kommittén har undersökt hur stor effekt den faktiska spärren kan få som småpartispärr i skilda fullmäktigeförsamlingar, främst utifrån antalet mandat som ska fördelas och antalet partier som deltar i fördelningen. Av undersökningarna framgår t.ex. att i en valkrets där 15 mandat ska fördelas på åtta partier med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden med 1,4 som första delningstal kan den faktiska spärren variera mellan 3,6 och 5,7 procent. Helt oberoende av antalet partier är det i en sådan valkrets dock troligt att ett parti erövrar ett mandat om det har en röstandel som svarar mot omkring 4,6 procent av rösterna i valkretsen (SOU 2012:94 s. 243 f.). Om beräkningen istället omfattar 49 mandat fördelade på åtta partier ligger den faktiska spärren på mellan 1,3 och 1,5 procent. Oberoende av antalet partier är det i en sådan valkrets troligt att ett parti får mandat med drygt 1,4 procent av rösterna. I en valkrets med 101 mandat skulle den faktiska spärren bli så låg som cirka 0,7 procent.

Nivån på den faktiska spärren påverkas av förändringar av det första delningstalet. En sänkning av första delningstalet till 1,2 medför t.ex. i en valkrets med 15 mandat att ett parti troligen erövrar sitt första mandat med en röstandel som motsvarar knappt 4 procent medan en sänkning av delningstalet till 1,0 i samma valkrets förutsätter ett väljarstöd motsvarande cirka 3,3 procent av rösterna.

Regeringens förslag: Det nuvarande valsystemet vid val till kommunfullmäktige ersätts med ett kommunproportionellt system av samma typ som i landstingsval. Av mandaten i fullmäktige fördelas nio tiondelar som fasta valkretsmandat medan återstoden fördelas som utjämningsmandat.

Vid fördelningen av mandaten ska den jämkade uddatalsmetoden tillämpas med 1,2 som första delningstal.

Om ett parti har fått fler fasta valkretsmandat än som motsvarar en kommunproportionell fördelning av samtliga mandat ska överskjutande mandat återföras och fördelas som fasta valkretsmandat mellan de övriga partierna i valkretsen. Återföringen ska göras i den eller de kretsar där partiet har tilldelats mandatet eller mandaten med lägst jämförelsetal. Vid lika jämförelsetal avgör lotten i vilken ordning återföring ska göras. Vid fördelningen av återförda mandat bortses från partier som har fått mandat motsvarande en kommunproportionell fördelning.

Om två eller flera återförda mandat i flera valkretsar ska fördelas görs det i den ordningen att det parti av dem som står i tur att få mandaten som har högst jämförelsetal får första mandatet och det parti som har lägsta jämförelsetalet får sista mandatet. Vid lika jämförelsetal avgör lotten i vilken ordning mandaten ska fördelas.

Mandaten i kommunfullmäktige i en kommun som är en enda valkrets ska fördelas mellan partier som fått minst 2 procent av rösterna i kommunen. I en kommun som är indelad i två eller flera valkretsar ska mandaten fördelas mellan partier som fått minst 3 procent av rösterna i kommunen.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Förslagen har fått ett i allt väsentligt positivt mottagande av remissinstanserna. Ett stort antal av dem, bl.a. *Valprövningsnämnden, länsstyrelserna i Stockholms län, Östergötlands län, Jönköpings län, Skåne län, Västra Götalands län, Jämtlands län och Västerbottens län, Stockholms universitet, Sametinget och Sveriges Kommuner och Landsting*, tillstyrker eller lämnar förslagen utan invändningar. *Lunds universitet* avstyrker dock att återföringsmetoden införs för kommunerna och anser att det hade varit önskvärt med ytterligare undersökningar av vad en sänkning av divisorn får för effekter i kommunvalen. *Länsstyrelsen i Uppsala län* anser att förslaget bör övervägas ytterligare.

Flertalet av de kommuner som avhört instämmer i eller har inte någon invändning mot förslagen. Det gäller för bl.a. *Aneby, Borlänge, Gotlands, Göteborgs, Hudiksvalls, Jönköpings, Karlshamns, Linköpings, Luleå, Malmö, Tierps, Vänersborgs, Västerviks, Västerås, Ämås och Örebro kommuner*. Detsamma gäller för *landstingen i Norrbottens, Skåne, Stockholms, Värmlands, Västmanlands och Västra Götalands län*.

Helsingborgs kommun, Lunds kommun, Stockholms kommun, Umeå kommun och Uppsala kommun samt Hallands läns landsting ställer sig i huvudsak positiva till förslagen men anser att en enhetlig småpartispar bör gälla i alla kommuner. Även *Umeå universitet och Kungl.*

Tekniska högskolan invänder mot förslaget om skilda småpartisparrar. *Härnösands kommun* instämmer i stort i förslagen men efterlyser tydligare motivering till de skilda småpartisparrarna. *Valmyndigheten* ser över lag positivt på förslagen men framhåller att olika spärnnivåer för valkretsindelade respektive inte valkretsindelade kommuner kan medföra ökade inslag av politiska avvägningar vid valkretsindelning.

Skälen för regeringens förslag

Bristande proportionalitet i valkretsindelade kommuner

Undersökningar av hur proportionaliteten i val påverkas av valkretsindelningen i kommuner har gjorts vid flera tidigare tillfällen när proportionalitetsfrågan har utretts. Undersökningarna bekräftar att mandatutdelning för ett parti i en given valkrets på ett komplicerat sätt är beroende av hur många mandat som fördelas i valkretsen, vilken fördelningsmetod som tillämpas, hur stor röstandel partiet har och de övriga partiernas röstandelar i valkretsen samt hur många partier som deltar i mandatfördelningen. Ju färre mandat som ska fördelas, desto svårare är det för små partier att få sitt första mandat. Denna effekt förstärks ytterligare om den jämkade uddatalsmetoden tillämpas med ett första delningstal som är högre än i vart fall 1,2. Ju större divisorn är, desto mer markant blir underrepresentationen för det minsta partiet. Denna tendens förstärks ytterligare när det största partiet är särskilt stort.

Som framgår i avsnitt 4.3.1 bygger regleringen om minimiantalet mandat i en valkrets på önskemålet att i möjligaste mån tillgodose kravet på proportionalitet i valkretsindelade kommuner. Trots denna reglering uppkommer dock regelmässigt avvikelser från proportionaliteten i dessa kommuner. I 2010 års val uppnåddes exempelvis med den nuvarande ordningen en helt proportionell mandatfördelning i endast 6 av de 81 valkretsindelade kommunerna. Motsvarande siffra för 2006 års val var 4 av 79 kommuner.

Frågan om hur proportionaliteten i val till kommunfullmäktige kan förbättras har varit föremål för omfattande utredningsarbete. Förslag har lagts fram om att exempelvis införa ett system med fasta mandat och utjämningsmandat och en småpartispar i både landstings- och kommunval (SOU 1971:4). En sådan ordning infördes för landstingsvalen från och med valen 1976 men för kommunvalen föreslogs ingen ändring vid det tillfället (prop. 1975:101 s. 56). Förslag har också lagts fram om att ytterligare höja minimiantalet mandat i varje valkrets (SOU 1980:45). Någon parlamentarisk enighet nåddes dock inte om det förslaget. Historiskt sett har det bland partierna också rått delade meningar i fråga om behovet av att införa en småpartispar i ett system med utjämningsmandat på kommunal nivå (se t.ex. SOU 1994:20 och 2004:111). Trots omfattande utredningsarbete har några förändringar för att öka proportionaliteten vid val i valkretsindelade kommuner inte gjorts sedan 1975 när minimiantalet mandat i valkretsarna höjdes från 10 till 15.

Effekterna av ett utjämningsystem

Kommittén har undersökt vilka praktiska konsekvenser ett utjämningsystem enligt landstingsmodellen utan en särskild småpartispar skulle ha

fått för mandatfördelning i 2006 och 2010 års val i de valkretsindelade kommunerna och jämfört resultatet av fördelningen med det resultat som skulle ha uppkommit om dessa kommuner i stället bara haft en enda valkrets. Undersökningen visar att en mandatfördelning enligt landstingsmodellen med något undantag överensstämmer med den fördelning som skulle ha gjorts om kommunerna inte hade varit valkretsindelade. Antalet utjämningsmandat räcker dock inte till för att i samtliga fall jämna ut de avvikelser från proportionalitet som uppkommer som en följd av valkretsindelningen.

Kommittén har även gjort motsvarande beräkningar med tillämpning av den jämkande uddatalsmetoden med det första delningstalet minskat till 1,2 samt med tillämpning av en särskild småpartispärr på 2 respektive 3 procent. Undersökningarna visar att en sänkning av delningstalet medför att de små partierna vinner något fler mandat på de större partiernas bekostnad. Om en spärr på 2 procent tillämpas tar de större partierna tillbaka en del av de mandat som dessa skulle ha förlorat på ett utjämningsystem utan spärr, medan en spärr på 3 procent medför att antalet erhållna mandat i stort sett blir detsamma som med tillämpning av den nuvarande ordningen.

Kommittén har också undersökt effekterna av att införa en särskild småpartispärr i kommuner som inte är valkretsindelade. Dessa undersökningar visar för 2010 års val att en spärr på 2 procent hade lett till en omfördelning av totalt omkring 30 mandat i de 209 berörda kommunerna medan en spärr på 3 procent hade lett till att cirka 200 mandat skulle ha tillfallit andra partier i fördelningen. Det ska jämföras med det totala antalet mandat som ska fördelas, cirka 4 500. I den översyn av valsystemet som Grundlagsutredningen genomförde framhölls bl.a. att i omkring 10 av de 79 kommuner som var valkretsindelade vid 2006 års val skulle den politiska konstellationen som efter valet bildade majoritet i fullmäktige inte ha fått en egen majoritet om samma ordning som gäller för landstingsvalen hade tillämpats (SOU 2008:125 s. 197). Några motsvarande beräkningar av majoritetsförhållandena efter de kommunala valen 2010 har inte gjorts av 2011 års vallagskommitté.

Ett kommunproportionellt valsystem införs

Regeringen delar kommitténs uppfattning att regleringen om val till kommunfullmäktige bör vara så utformad att den leder till en fördelning av mandaten mellan partierna som, bortsett från de effekter som uppkommer som en följd av eventuella spärregler mot små partier, är proportionell i förhållande till partiernas röstandelar i hela kommunen. De undersökningar som kommittén har genomfört visar visserligen att det nuvarande valsystemet regelmässigt ger en fördelning av mandaten som relativt nära överensstämmer med en kommunproportionell fördelning. Uppdelningen i valkretsar ger dock ett visst utrymme för avvikelser i detta avseende. Även om de avvikelser som har uppkommit vid de allmänna valen får anses vara relativt små – i flertalet fall på senare tid bara ett eller två mandat i de valkretsindelade kommunerna – innebär systemets utformning att fördelningen systematiskt kan komma att gynna eller missgynna partier av en viss storlek och att de avvikelser som uppkommer i vissa fall även får till följd att de partier som får en majoritet

av mandaten i fullmäktige inte har en majoritet av väljarna bakom sig. Det är enligt regeringens mening inte tillfredsställande att systemet ger upphov till sådana effekter. Det är inte heller en helt tillfredsställande ordning att de spärreffekter som uppkommer som en följd av den faktiska spärren i mycket hög grad är beroende av kommunfullmäktiges beslut om hur stora de olika valkretsarna i kommunen ska vara.

Kommittén föreslår att systemet för val till kommunfullmäktige utformas på i huvudsak samma sätt som systemet för landstingsval, dvs. med nio tiondelar av mandaten fördelade som fasta valkretsmandat utifrån partiernas röstandelar i varje valkrets för sig och en tiondel av mandaten fördelade som utjämningsmandat utifrån partiernas röstandelar i hela kommunen. Förslaget har fått ett i huvudsak positivt mottagande av remissinstanserna.

Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att regleringen om val till kommunfullmäktige bör ändras för att skapa ökade förutsättningar för proportionalitet vid mandatfördelningen. Regeringen delar även kommitténs uppfattning att landstingsmodellen bör väljas för att åstadkomma ett sådant resultat. Det har ett egenvärde att valsyste­met för samtliga val är någorlunda enhetligt utformat. Det kan konstateras att ett valsyste­m enligt landstingsmodellen, med fasta valkretsmandat och utjämningsmandat, kan utformas så att det förmår att åstadkomma proportionella valresultat även om antalet mandat i varje valkrets inte är särskilt stort eller valkretsarnas storlek varierar påtagligt. Detta är av särskilt värde när det gäller kommunvalen eftersom det ger goda möjligheter för fullmäktige att anpassa valkretsarna till de särskilda förhållanden som råder i kommunen utan att stor hänsyn samtidigt måste tas till vilka effekter en förändring av valkretsarna kan få från proportionalitetssynpunkt. Indelningen kan göras enbart utifrån vad som från valtekniska, partiorganisatoriska och liknande synpunkter bedöms lämpligt. Det ligger också i valsyste­mets konstruktion att den proportionella fördelningen av mandaten inte kan rubbas nämnvärt genom konstlade partibildningar eller andra valtekniska manövrer.

Länsstyrelsen i Uppsala län saknar en analys av vad förslaget kan tänkas innebära i fråga om möjligheterna att tillförsäkra representation från alla delar av valområdet och anser att det behöver övervägas ytterligare. Regeringen delar inte den uppfattningen. Enligt regeringens mening medför den av kommittén föreslagna ordningen, dvs. med nio tiondelar fasta valkretsmandat och återstoden utjämningsmandat samt återföring av överskjutande mandat (se nedan), att systemets förmåga att generera proportionella valresultat kan säkerställas utan att detta samtidigt medför att den lokala anknytningen blir lidande i någon beaktansvärd utsträckning. Det är också en klar fördel att komplexiteten i systemet kan begränsas genom att samma system tillämpas i både landstingsval och kommunval. Regeringen ställer sig alltså bakom kommitténs förslag att införa ett kommunproportionellt valsyste­m enligt landstingsmodellen.

Återföring av överskjutande mandat

Avvikelser från kommunproportionalitet vid mandatfördelningen i de valkretsindelade kommunerna förekom vid 2006 års allmänna val i 75 av

79 kommuner och vid 2010 års val i 75 av 81 kommuner. Med en tillämpning av landstingsmodellen skulle i 2006 respektive 2010 års val avvikelser i stället ha uppkommit i 9 respektive 7 kommuner. Den föreslagna modellen skapar med andra ord avsevärt bättre förutsättningar att uppnå ett kommunproportionellt valresultat än den nuvarande ordningen. Utjämningsmandaten räcker emellertid inte till för att i samtliga fall utjämna avvikelser som kan uppkomma. Kommittén föreslår därför att valsystemet för val till kommunfullmäktige, i likhet med vad som föreslås för val till riksdagen, ska kompletteras med en möjlighet att återföra mandat för att under alla förhållanden säkra en proportionell fördelning av mandaten.

En stor majoritet av remissinstanserna instämmer i eller lämnar förslaget utan invändningar. Systemet med återföring av mandat avstyrks dock av *Lunds universitet*.

Regeringen konstaterar att kommitténs förslag innebär att proportionaliteten i kommunvalen kan säkerställas fullt ut samtidigt som regleringen för dessa val får en utformning som överensstämmer med den ordning som föreslås gälla för riksdagsvalen. Om ett system med återföring av mandat inte införs finns en risk att avvikelser i vissa fall kan uppstå vid mandatfördelningen i kommunerna. Denna risk är särskilt påtaglig när relativt sett få mandat ska fördelas mellan många partier. Till skillnad från *Lunds universitet* anser regeringen att intresset av att valresultatet blir kommunproportionellt väger tyngre än intresset av att väljaropinionens lokala förankring tydligt återspeglas i de valkretsindelade kommunerna. Regeringen anser därför, i likhet med den stora majoriteten remissinstanser, att kommitténs förslag om återföring av mandat i kommunvalen bör genomföras.

Regeringens ställningstagande innebär att valsystemet enligt den ovan föreslagna landstingsmodellen, med en fördelning av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat, bör kompletteras med regler om återföring av mandat i de valkretsindelade kommunerna på liknande sätt som föreslås för riksdagsvalen (avsnitt 4.1.3). Detta innebär alltså att om ett parti har fått fler fasta valkretsmandat än som motsvarar en kommunproportionell fördelning av samtliga mandat i kommunen ska överskjutande mandat återföras och fördelas som fasta valkretsmandat mellan de övriga partierna i valkretsen. Återföringen ska göras i den eller de kretsar där partiet har tilldelats mandatet eller mandaten med lägst jämförelsetal. Vid lika jämförelsetal avgör lotten i vilken ordning återföring ska göras. Vid fördelningen av återförda mandat bortses från partier som har fått mandat motsvarande en kommunproportionell fördelning. Om två eller flera återförda mandat i flera valkretsar ska fördelas görs det i den ordningen att det parti av dem som står i tur att få mandaten som har högst jämförelsetal får första mandatet och det parti som har lägsta jämförelsetalet får sista mandatet. Vid lika jämförelsetal avgör lotten i vilken ordning mandaten ska fördelas. Ett parti som inte har klarat småpartispärren (se nedan) deltar inte i fördelningen av återförda mandat då detta parti inte står i tur att få ett mandat beräknat utifrån resultatet i valet som helhet.

För att öka proportionaliteten vid fördelningen av de fasta mandaten och minska behovet av att återföra mandat i valkretsarna, föreslår kommittén – i likhet med vad som föreslås för riksdagsvalen – att första delningstalet vid tillämpningen av den jämkade uddatalsmetoden i kommunvalen ändras från 1,4 till 1,2.

En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inte något att invända mot förslaget. Några remissinstanser, bl.a. *Kungl. Tekniska högskolan*, pekar på att kommittén inte har gjort några egna beräkningar som visar att man åstadkommer proportionella resultat genom en sådan sänkning vid val till kommunfullmäktige. Högskolan anser bl.a. mot den bakgrunden att den rena uddatalsmetoden i stället borde tillämpas. Även *Umeå universitet* och *Uppsala universitet* anser att den rena uddatalsmetoden borde tillämpas.

Som framgår i avsnitt 4.1.4 gör regeringen bedömningen att mandatfördelningen i riksdagsvalen bör göras med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden med 1,2 som första delningstal för att i största möjliga mån undvika avvikelser från en riksproportionell fördelning av de fasta valkretsmandaten. Valsystemets komplexitet skulle öka betydligt om olika fördelningsmetoder tillämpas i olika allmänna val. Även om det inte kan uteslutas att en tillämpning av den rena uddatalsmetoden i vissa fall skulle kunna generera ett mer proportionellt resultat vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten i kommunvalen än den jämkade uddatalsmetoden, instämmer regeringen mot den angivna bakgrunden i kommitténs bedömning att den jämkade uddatalsmetoden med 1,2 som första delningstal bör tillämpas också i val till kommunfullmäktige.

Småpartispärr i kommunala val

Kommunfullmäktige är den representativa nivån i det politiska systemet som ligger närmast väljarna. Regeringen anser att det är av stor vikt för tilltron till detta system att olika meningsriktningar i skilda frågor, som är av betydelse för dem som är bosatta i kommunerna, ges möjligheter att på lika villkor bli företrädare i fullmäktige. Eftersom styrelseformen i kommunerna inte som i riksdagen bygger på parlamentarismens principer utan på samstyre finns det, som *Umeå universitet* är inne på, också skillnader mellan dessa valtyper som medför att det inte är möjligt att utan vidare överföra de principer i valsystemet som gäller för riksdagsvalen på den kommunala nivån. Det gäller t.ex. i fråga om behovet av att undvika en fragmentering av den beslutande församlingen. Detta är inte lika framträdande som på riksnivån.

Det demokratiska intresset av en bred representation av medborgaropinionen i fullmäktige talar å ena sidan mot att införa småpartispärrar i kommunvalen. Å andra sidan kan man inte helt bortse från att det i kommunerna även finns ett intresse av att undvika en alltför långt driven fragmentering av fullmäktige. En alltför långt driven uppdelning skulle nämligen kunna leda till svårigheter att skapa och upprätthålla handlingskraftiga styrelser i kommunerna. Mot den bakgrunden delar regeringen kommitténs uppfattning att det inte bara på riksnivån och den regionala nivån utan även på kommunal nivå finns behov av en småpartispärr av något slag.

Som kommittén konstaterar skulle en övergång till ett kommunproportionellt valsystem med 1,2 som första delningstal medföra en i förhållande till den nuvarande ordningen i vissa fall betydande sänkning av den faktiska spärnivån, särskilt i en del valkretsindelade kommuner. Den spärreffekt som uppkommer som en följd av den faktiska spärren kommer i ett sådant system att vara beroende av det totala antalet mandat som ska fördelas i kommunfullmäktige. Den mest betydande sänkningen skulle uppkomma i Stockholms kommun, där spärnivån skulle komma att ligga på omkring 0,6 procent i stället för som i dag på 4,6 procent i de valkretsar som har 15 mandat. I en kommun med 31 mandat skulle den faktiska spärren sjunka från cirka 2,2 till 1,9 procent och i en kommun med 49 mandat från cirka 1,4 till 1,2 procent. Förutom att systemet i vissa fall leder till en betydande sänkning av spärnivån får tillämpningen av den jämkade uddatalsmetoden utan en särskild småpartispärr även, som i dag, till följd att det uppkommer stora variationer när det gäller spärnivån i olika kommuner. Kommittén förordar därför en lösning som innebär att en särskild, tydligt angiven småpartispärr införs för kommunvalen. Kommittén bedömer att spärren bör ligga på 3 procent i valkretsindelade kommuner och 2 procent i övriga kommuner för att spärren så nära som möjligt ska motsvara ett genomsnitt av den faktiska spärr som uppkommer i olika kommuner enligt den nuvarande ordningen.

Vid valet mellan en uttrycklig och någorlunda enhetlig småpartispärr å ena sidan och en indirekt spärr som följer av mandatfördelningsmetodens förmåga att missgynna mindre partier å den andra anser regeringen, i likhet med kommittén och nästan alla remissinstanser, att en uttrycklig småpartispärr är att föredra. *Sveriges Kommuner och Landsting* och det stora flertalet kommuner som har yttrat sig har inget att invända mot eller tillstyrker kommitténs förslag om olika spärnivåer. *Helsingborgs kommun*, *Lunds kommun*, *Stockholms kommun*, *Umeå kommun* och *Uppsala kommun* samt *Hallands läns landsting* anser dock att en enhetlig småpartispärr borde gälla i alla kommuner. Denna uppfattning delas även av *Valmyndigheten*. Uppsala kommun och Hallands läns landsting förordar en spärr på 3 procent medan Helsingborgs kommun och Lunds kommun anser att nivån borde ligga på 2 procent. Valmyndigheten, Stockholms kommun och Umeå kommun tar inte ställning till vilken nivå som är lämpligast. *Kungl. Tekniska högskolan* anser att en spärnivå på 2,5 procent är bättre än skilda spärrar och *Umeå universitet* anser i första hand att det inte borde införas någon spärr alls för kommunvalen. De remissinstanser som anser att spärren bör vara enhetlig framhåller i huvudsak att kommitténs förslag öppnar för att kommunerna vid avvägningarna kring valkretsindelning ska väga in ovidkommande önskemål om att förhindra representation i fullmäktige för små partier. Regeringen menar att oron för detta inte bör överdrivas. Redan den nuvarande ordningen ger fullmäktige stort utrymme att genom indelning av kommunen i små valkretsar åstadkomma en betydande spärreffekt mot småpartier. Trots denna möjlighet har kommunerna avstått från valkretsindelning om denna inte varit obligatorisk på en eller annan grund.

Regeringen anser att det finns fördelar med att välja en spärnivå som inte avviker i någon betydande mån från ett genomsnitt av den faktiska spärr som uppkommer i kommunerna enligt den gällande ordningen. Förslaget till kommunproportionellt valsystem syftar till att undvika

avvikelser i mandatfördelningen mellan de partier som tar mandat. En höjning av spärrnivån i kommuner utan valkretsindelning från dagens nivå på mellan omkring 1,4 och 2,2 procent till 3 procent skulle innebära en påtaglig försämring mot i dag för små partier att vinna representation i dessa kommuner. En spärr på 2 procent påverkar dessa förutsättningar i betydligt mindre mån. För kommuner som i dag är indelade i valkretsar skulle en spärrnivå på 2 procent i vissa fall innebära en påtaglig ökning av möjligheterna för små partier att ta plats i kommunfullmäktige. En nivå på 3 procent medför för dessa kommuner en mindre förändring av dagens nivå och innebär enligt regeringens mening en bättre avvägning av spärrnivån för dem. Regeringen ställer sig därför sammanfattningsvis bakom kommitténs förslag när det gäller spärrnivåerna i kommunval.

4.4 Val till landstingsfullmäktige

4.4.1 Det landstingsproportionella systemet

Sedan 1976 tillämpas i landstingsvalen ett system med utjämningsmandat i syfte att åstadkomma en landstingsproportionell representation för partierna i landstingsfullmäktige (prop. 1975:101). Systemet innebär att nio tiondelar av mandaten fördelas som fasta valkretsmandat och återstoden fördelas som utjämningsmandat (4 kap. 9 § vallagen). De fasta valkretsmandaten fördelas före valet på valkretsarna utifrån hur stor andel av den röstberättigade befolkningen som är folkbokförd inom respektive valkrets (4 kap. 10 § vallagen). Efter valet fördelas dessa mandat mellan partierna med hänsyn till partiernas valresultat i varje valkrets för sig. Därefter fördelas utjämningsmandaten mellan partierna efter en beräkning av valresultatet med hela landstinget som en valkrets. Fördelningen av mandat sker med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden med det första delningstalet jämkat till 1,4 (14 kap. 7 och 8 §§ vallagen). Endast de partier som har fått minst 3 procent av det totala antalet avgivna giltiga röster i landstinget får delta i fördelningen av mandaten (14 kap. 6 § andra stycket vallagen).

Ett parti som vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten har fått fler mandat än som motsvarar den landstingsproportionella representationen i landstinget får, i likhet med vad som gäller i riksdagsval, behålla de fasta mandat som partiet har fått (14 kap. 7 § vallagen och 3 kap. 8 § RF).

Av 4 kap. 6 § första stycket vallagen följer att en landstingsvalkrets bör utformas så att den kan beräknas få minst åtta fasta valkretsmandat. Regleringen är alltså fakultativ. Vid 2010 års val hade några valkretsar färre antal fasta valkretsmandat, i två fall 6 mandat och i ett fall 7 mandat.

Kommittén har undersökt i vilken utsträckning valsystemet lyckats generera ett landstingsproportionellt valresultat i de senaste tre valen. Undersökningarna visar att vid valet 2002 misslyckades systemet med att generera ett proportionellt valresultat i 3 av 20 landsting. Vid 2006 års val uppkom avvikelser i 5 av landstingen och i 2010 års val i 9 landsting.

Regeringens förslag: Om ett parti har fått fler fasta valkretsmandat än som svarar mot en landstingsproportionell fördelning av samtliga mandat ska överskjutande mandat återföras och fördelas som fasta valkretsmandat mellan övriga partier i valkretsen. Återföringen ska göras i den eller de kretsar där partiet har tilldelats mandatet eller mandaten med lägst jämförelsetal. Vid fördelningen av återförda mandat bortses från partier som har fått mandat motsvarande en landstingsproportionell fördelning.

Vid fördelningen av mandaten tillämpas den jämkade uddatalsmetoden med första delningstalet 1,2.

Om två eller flera återförda mandat i flera valkretsar ska fördelas görs det i den ordningen att det parti av dem som står i tur att få mandaten som har högst jämförelsetal får första mandatet och det parti som har lägsta jämförelsetalet får sista mandatet. Vid lika jämförelsetal avgör lotten i vilken ordning återföring respektive tilldelning ska göras.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. *Kungl. Tekniska högskolan* och *Valmyndigheten* påpekar dock att kommittén inte gjort några beräkningar när det gäller ändringen av delningstalet för val till landstingsfullmäktige.

Skälen för regeringens förslag: Valsystemet för val till landstingsfullmäktige är utformat i syfte att åstadkomma en proportionell fördelning av mandaten i förhållande till partiernas inbördes röststyrka i landstinget som helhet. Kommitténs undersökningar visar dock att avvikelser från proportionalitet har blivit allt vanligare på senare tid, vid 2010 års val i nära hälften av landstingen. När systemet började tillämpas 1976 var sex partier företrädade i landstingens fullmäktige. Utvecklingen har därefter inneburit att antalet partier i fullmäktige har ökat. Antalet partier som har tagit plats i landstingsfullmäktige är numera betydligt fler än sex, i flera fall upp till så många som nio. Detta förhållande, i kombination med den omständigheten att fördelningen i flera fall sker i förhållandevis små valkretsar, torde som kommittén framhåller vara det huvudsakliga skälet till att valsystemet i vissa landsting inte genererat ett landstingsproportionellt valresultat trots möjligheten att fördela utjämningsmandat. För att valsystemet alltid ska åstadkomma en landstingsproportionell fördelning av mandaten föreslår kommittén en sänkning av första delningstalet och ett system med återföring av överskjutande mandat i huvudsaklig enlighet med vad som föreslås för riksdagsvalen och kommunvalen.

Som *Kungl. Tekniska högskolan* och *Valmyndigheten* påpekar har kommittén inte gjort några egna ingående beräkningar av hur en sänkning av det första delningstalet vid tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden kan komma att påverka proportionaliteten i landstingen. Enligt regeringens mening hindrar detta förhållande emellertid inte att förslaget genomförs. Starka skäl kan åberopas för att jämkningen i möjligaste mån bör göras med tillämpning av samma metod i såväl riks-

dagsval som i val till landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige. Kommitténs undersökningar ger också stöd för att risken för att det ska uppstå avvikelser från proportionalitet minskar om första delningstalet sänks. Mot den bakgrunden anser regeringen att kommitténs förslag bör genomföras.

Regeringen föreslår alltså att om ett parti har fått fler fasta valkretsmandat än som motsvarar en landstingsproportionell fördelning av samtliga mandat ska överskjutande mandat återföras och fördelas som fasta valkretsmandat mellan övriga partier i valkretsen. Återföringen ska göras i den eller de kretsar där partiet har tilldelats mandatet eller mandaten med lägst jämförelsetal. Vid fördelningen av återförda mandat bortses från partier som har fått mandat motsvarande en landstingsproportionell fördelning. Om två eller flera återförda mandat i flera valkretsar ska fördelas görs det i den ordningen att det parti av dem som står i tur att få mandaten som har högst jämförelsetal får första mandatet och det parti som har lägsta jämförelsetalet får sista mandatet. Vid lika jämförelsetal avgör lotten i vilken ordning återföring respektive tilldelning ska göras. Ett parti som inte har klarat småpartispärren deltar inte i fördelningen av återförda mandat eftersom fördelningen bara sker till partier som har fått minst 3 procent av rösterna i landstinget. Vid fördelningen av mandaten föreslås att den jämkade uddatalsmetoden tillämpas med 1,2 som första delningstal.

5 Valkretsindelning

5.1 Olika regler på riks-, regional och lokal nivå

Valkretsar utgör geografiskt avgränsade områden för vilka det ska väljas ledamöter till en beslutande församling. Bestämmelser om valkretsindelning finns i 4 kap. vallagen. Av bestämmelserna följer bl.a. att det för val till riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige ska finnas valkretsar. I val till Europaparlamentet gäller att hela landet är en enda valkrets (4 kap. 1 § vallagen).

För *val till riksdagen* finns för närvarande 29 valkretsar. Dessa räknas upp i 4 kap. 2 § vallagen. Indelningen i valkretsar för riksdagsval bygger, med några få undantag, på indelningen av riket i län. Sedan 1921 har endast mindre justeringar gjorts i valkretsindelningen. Dessa har skett i samband med genomförda förändringar i fråga om länsindelningen (prop. 1992/93:163, 1995/96:224 och 1996/97:108). Undantag från huvudregeln att valkretsarna följer länsindelningen gäller för Stockholms län (två valkretsar), Skåne län (fyra valkretsar) och Västra Götalands län (fem valkretsar). Valkretsarna utgör, med undantag av Västra Götalands läns västra valkrets, geografiskt sammanhängande områden.

För *val till landstingsfullmäktige* gäller enligt 4 kap. 5 § vallagen att landstingen ska delas in i valkretsar. Med landsting avses även de regionbildningar som skett enligt lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar i vissa län (Gotlands, Skåne, Hallands och Västra Götalands län) eller som kan bli aktuella i en framtid (t.ex. Jönköpings,

Örebro, Gävleborgs län, se prop. 2013/14:46). En landstingsvalkrets bör enligt 4 kap. 6 § första stycket vallagen utformas så att den kan beräknas få minst åtta fasta valkretsmandat. Den bör också ha en sammanhängande gränslinje. Regleringen är alltså inte tvingande i dessa båda avseenden. Indelningen beslutas av landstingsfullmäktige. Ett indelningsbeslut ska normalt fattas senast den 31 oktober året före det valår då den nya indelningen ska gälla för första gången. Kommunerna ska dessförinnan ha fått tillfälle att yttra sig. För att gälla ska beslutet vara fastställt av länsstyrelsen (4 kap. 8 § vallagen).

Prop. 2013/14:48

För val till kommunfullmäktige gäller enligt huvudregeln i 4 kap. 11 § vallagen att kommunen är en enda valkrets. Av 12 § första stycket samma kapitel följer dock att en kommun ska delas in i två eller flera valkretsar om det finns fler än 24 000 röstberättigade personer i kommunen eller om det för kommunen ska utses minst 51 fullmäktige. En kommun som har fler än 6 000 men högst 24 000 röstberättigade invånare och för vilken det ska utses högst 49 fullmäktige får delas in i två eller flera valkretsar. Om en kommun har färre än 6 000 röstberättigade invånare får den delas in i två eller flera valkretsar bara om det finns synnerliga skäl för det. En kommunvalkrets ska enligt 4 kap. 12 § tredje stycket vallagen utformas så att den får minst 15 fullmäktige och dessa ska fördelas så jämt som möjligt för hela kommunen. Denna reglering är alltså, till skillnad från vad som gäller för landstingen, tvingande. Varje valkrets ska vidare ha en sammanhängande gränslinje, om det inte finns särskilda skäl för något annat. Indelningen i valkretsar beslutas av kommunfullmäktige. Ett indelningsbeslut ska normalt fattas senast den 31 oktober året före det valår då den nya indelningen ska gälla för första gången. För att gälla ska beslutet om valkretsindelning fastställas av länsstyrelsen (4 kap. 13 § vallagen).

5.2 Ändringar i regleringen om valkretsindelning

5.2.1 Indelningen av riksdagsvalkretsar i Västra Götalands län ändras

Regeringens förslag: Västra Götalands läns västra, norra och södra valkretsar ska ha följande omfattning:

Västra Götalands läns västra valkrets: Ale, Alingsås, Härryda, Kungälv, Lerums, Lilla Edets, Mölndals, Partille, Stenungsunds, Tjörns och Öckerö kommuner,

Västra Götalands läns norra valkrets: Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Lysekils, Melleruds, Munkedals, Orusts, Sotenäs, Strömstads, Tanums, Trollhättans, Uddevalla, Vänersborgs och Åmåls kommuner, och

Västra Götalands läns södra valkrets: Bollebygds, Borås, Herrljunga, Marks, Svenljunga, Tranemo, Ulricehamn och Vårgårda kommuner.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Skälen för regeringens förslag*Valkretsindelningen i Västra Götalands län*

Som nämns i avsnitt 5.1 sammanfaller riksdagsvalkretsarna som huvudregel med länsindelningen. Ett undantag från denna regel gäller dock för bl.a. Västra Götalands län.

Västra Götalands län bildades den 1 januari 1998 genom en sammanslagning av Älvsborgs län, Göteborgs och Bohus län samt Skaraborgs län utom kommunerna Mullsjö och Habo. Före sammanslagningen utgjorde Göteborgs och Bohus län två valkretsar (Göteborgs kommun och Bohusläns valkrets), Älvsborgs län två valkretsar (Älvsborgs läns norra valkrets och Älvsborgs läns södra valkrets) och Skaraborgs län en valkrets. Med anledning av sammanslagningen fick Älvsborgs läns norra och södra valkretsar och Skaraborgs läns valkrets nya benämningar: Västra Götalands läns norra valkrets, Västra Götalands läns södra valkrets och Västra Götalands läns östra valkrets. Bohusläns valkrets benämndes Västra Götalands läns västra valkrets. De fem valkretsarna behölls alltså, med de ändringar som blev följden av att Mullsjö och Habo kommuner inte ingick i länsindelningen, men valkretsarna fick nya benämningar.

Den nuvarande valkretsindelningen i Västra Götalands län har varit föremål för diskussioner alltsedan länet bildades. Regionstyrelsen i Västra Götalandsregionen har gjort upprepade framställningar till regeringen om en översyn av indelningen. Regionstyrelsen har bl.a. framfört att länets västra valkrets inte är geografiskt sammanhängande och omfattar såväl kommuner i norra Bohuslän som kommuner söder om Göteborg. Vidare har framhållits att utvecklingen i länet sedan bildandet av länet alltmör kommit att centreras kring 1) Göteborg, 2) Uddevalla, Trollhättan, Vänersborg och Lysekil, 3) Borås och 4) Skövde. Detta gäller även utvecklingen av kommunalförbunden i länet. Utvecklingen inom regionen i dessa båda avseenden ligger inte i linje med den nuvarande valkretsindelningen. I diskussionerna har också framhållits att möjligheterna att göra valet lokalt förankrat försvåras av att indelningen inte längre har en naturlig anknytning till samhällsstrukturen i övrigt. Till det kommer att partiernas arbete i valkretsarna påverkas av att en krets består av geografiskt skilda områden.

Regionstyrelsen i Västra Götalandsregionen lämnade 2008 ett förslag till regeringen om ändring i valkretsindelningen (dnr Ju2008/6334/L6). Förslaget innebär ingen förändring av antalet valkretsar. Enligt förslaget lämnas Göteborgs kommuns valkrets och Västra Götalands läns östra valkrets oförändrade. Västra Götalands läns södra valkrets lämnas i förslaget i stort sett oförändrad. När det gäller Västra Götalands västra respektive norra valkrets innebär förslaget att det skapas en valkrets centrerad kring kommunerna Lysekil, Uddevalla, Trollhättan och Vänersborg och en valkrets omkring Göteborg. Den närmare avgränsningen framgår av bilaga 4 till kommitténs betänkande (SOU 2012:94 s. 252).

Kommittén har inhämtat berörda kommuners synpunkter på regionstyrelsens förslag. Flertalet kommuner som yttrat sig över förslaget har godtagit detta. Endast en kommun (Sotenäs kommun) har avstyrkt förslaget med hänvisning till att förslaget inte tar hänsyn till de skillnader i traditioner och kultur som finns inom regionen. Därutöver har tre kommuner (Orusts, Herrljunga och Vårgårda kommuner) riktat invändningar mot förslaget när det gäller den egna kommunens valkretstillhörighet. Regionstyrelsen i Västra Götalandsregionen har betonat att den föreslagna indelningen i nya riksdags- och regionvalkretsar bättre möter det faktiska läget ur ett medborgar- och demokratiperspektiv och har framhållit att önskemålet om förändring bottnar i att nuvarande valkretsindelning inte speglar dagens samhälle inom regionen.

Ny valkretsindelning i Västra Götalandsregionen

Som kommittén framhåller eftersträvas vid indelning i valkretsar sammanhängande gränslinjer (jfr 4 kap. 6 § första stycket och 12 § tredje stycket vallagen). Västra Götalands läns västra valkrets är för närvarande den enda riksdagsvalkretsen i landet som består av områden som inte är geografiskt sammanhängande. Av Regionstyrelsen i Västra Götalandsregionens framställningar och yttranden framgår att det finns ett starkt stöd inom regionen för att förändra valkretsindelningen vid val till riksdagen och landstingsfullmäktige. Av de partier som representeras i landstingsfullmäktige är det endast Sverigedemokraterna som har motsatt sig en förändring enligt styrelsens förslag.

Det kan visserligen konstateras att fullmäktige har möjlighet att besluta om ändrad valkretsindelning för val till fullmäktige utan att riksdagsvalkretsarna ändras. Regeringen har dock förståelse för regionstyrelsens uppfattning att en sådan ordning inte framstår som ändamålsenlig. Regeringen delar kommitténs uppfattning att det förslag som regionstyrelsen har lagt fram tillgodoser de krav som bör kunna ställas upp vid en ändrad indelning av riksdagsvalkretsarna i regionen. De föreslagna valkretsarna utgörs av kommuner som bildar geografiskt sammanhängande enheter och som i de allra flesta fall även i övrigt har ett nära samband med varandra. Det sammanlagda antalet valkretsar ändras inte. Sett till antalet röstberättigade invånare är det stora skillnader mellan valkretsarna. Förslaget innebär inga betydande ändringar i detta avseende. Den minsta valkretsen tillförs emellertid ytterligare två kommuner med sammanlagt cirka 15 000 röstberättigade invånare, vilket bör ses som positivt då det kan antas stärka valkretsens möjligheter att få mandat i riksdagsvalen. De synpunkter som Herrljunga, Orusts, Vårgårda och Sotenäs kommuner lämnat inom ramen för kommitténs beredning av förslaget påverkar inte den samlade bedömningen av förslagets ändamålsenlighet. Regeringen anser att kommitténs förslag till ny indelning av riksdagsvalkretsar i Västra Götalands län bör genomföras.

Sammanfattningsvis innebär förslaget att Göteborgs kommuns valkrets och Västra Götalands östra valkrets inte ändras. Västra Götalands läns västra valkrets får följande omfattning: Ale, Alingsås, Härryda, Kungälv, Lerums, Lilla Edets, Mölndals, Partille, Stenungsunds, Tjörns och Öckerö kommuner. Västra Götalands läns norra valkrets får följande omfattning: Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Lysekils, Melleruds,

Munkedals, Orusts, Sotenäs, Strömstads, Tanums, Trollhättans, Uddevalla, Vänersborgs och Åmåls kommuner. Västra Götalands läns södra valkrets får följande omfattning: Bollebygds, Borås, Herrljunga, Marks, Svenljunga, Tranemo, Ulricehamn och Vårgårda kommuner.

5.2.2 Ökad frihet vid valkretsindelning i kommuner

Regeringens förslag: Huvudregeln ska som hittills vara att varje kommun är en enda valkrets. En kommun som har 36 000 röstberättigade invånare eller fler får delas in i två eller flera valkretsar. Om en kommun har färre än 36 000 röstberättigade invånare får kommunen delas in i valkretsar endast om det finns särskilda skäl för det. Indelningen i valkretsar bör utformas så att varje valkrets kan beräknas få minst 13 fasta valkretsmandat.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* påpekar dock att ändringen kan medföra att möjligheterna att säkerställa lokal representation inom olika delar av kommuner och landsting försämrats. Länsstyrelsen pekar även på att förslaget kan leda till problem för vissa större partier i stora valkretsar att komponera valsedlar mot bakgrund av att utrymmet för kandidatnamn är begränsat. *Länsstyrelsen i Uppsala län* anser att förslaget bör analyseras vidare innan det genomförs. *Valmyndigheten* ser generellt positivt på förslaget men anser att det finns behov av att utveckla hur den möjlighet som kommunerna föreslås få att bestämma valkretsarna så att antalet fasta mandat underskrider 13 ska tillämpas. *Valmyndigheten* anser även, liksom *Borlänge kommun*, att innebörden av uttrycket särskilda skäl bör utvecklas.

Skälen för regeringens förslag: Som nämns i avsnitt 5.1 är huvudregeln att en kommun ska vara en enda valkrets. Om en kommun har fler än 24 000 röstberättigade invånare eller minst 51 mandat i fullmäktige måste kommunen dock delas in i minst två valkretsar. Vid 2010 års val var 81 av Sveriges 290 kommuner indelade i valkretsar.

Syftet med reglerna om valkretsindelning i större kommuner har varit att skapa en garanti för att olika lokala intressen blir företrädade i fullmäktige. Av nuvarande bestämmelser om fördelning av mandat i val till kommunfullmäktige följer att fördelningen ska ske valkretsvis. En långt driven uppdelning av kommuner i skilda valkretsar leder därför, särskilt om valkretsarna är små, till olägenheter bl.a. genom höga faktiska småpartisparrar (se närmare avsnitt 4.3.1) och ökade risker för att fullmäktige inte återspeglar valresultatet ur proportionell synvinkel.

Som framgår i avsnitt 4.3.2 föreslår regeringen att mandatfördelnings-systemet i val till kommunfullmäktige ska ändras så att det liknar det system som gäller för landstingsfullmäktigeval, dvs. ett system med fasta valkretsmandat och utjämningsmandat i valkretsindelade kommuner och med en fixerad småpartisparr. Kommittén föreslår att kommunerna ska ges ökat utrymme till självbestämmande när det gäller valkretsindelningen om ett sådant system införs.

De undersökningar som har gjorts i fråga om partiernas kandidat-anmälningar i valkretsindelade kommuner visar att partierna i allt större utsträckning går fram med gemensamma listor i de olika valkretsarna (se närmare avsnitt 4.3.1). Användningen av särskilda kretslistor har alltså minskat. Det talar för att valkretsindelningen inte har samma betydelse som tidigare för partiernas valarbete. Det talar också för att indelningen i många fall inte heller rent faktiskt fungerar som en garant för att lokala intressen tas till vara av partierna inom kommunerna.

Mot att öka utrymmet för kommunal självstyrelse i fråga om valkretsindelningen kan, som bl.a. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* framhåller, riktas den invändningen att om kommuner med många ledamöter i kommunfullmäktige inte delas in i valkretsar kan det i vissa fall bli svårt att få plats med i vart fall de större partiernas alla kandidatnamn på valsedlarna. En ytterligare invändning som kan riktas mot en reform är att det inte kan uteslutas att den skulle kunna påverka intresset för personvalsdeltagande negativt (SOU 2007:68 s. 31 f.). I likhet med kommittén anser regeringen emellertid att en reformering av reglerna om valkretsindelning inte bör underlåtas med hänvisning till dessa invändningar. En utgångspunkt för regeringen är att kommunfullmäktige måste beakta bl.a. dessa omständigheter i samband med att frågan om valkretsindelning övervägs. Med de ändringar i valsystemet som regeringen föreslår i avsnitt 4.3.2 skapas dessutom förutsättningar att säkerställa en proportionell mandatfördelning i kommunfullmäktige oavsett hur valkretsindelningen görs. Indelningen kan under sådana förhållanden göras uteslutande med utgångspunkt i vad som ur praktisk synvinkel är mest lämpligt.

Även om behovet av valkretsindelning för närvarande framstår som mindre än tidigare, då partierna numera synes gå fram med särskilda kretslistor i allt mindre utsträckning, kan det i enskilda fall fortfarande finnas starka skäl för en valkretsindelning i en kommun. En nyligen genomförd kommunsammanslagning kan vara ett sådant skäl. Politiska traditioner och historiska skäl kan också motivera indelningen i valkretsar. Det kan även finnas valtekniska argument som talar för en valkretsindelning, t.ex. om ett stort antal fullmäktige ska väljas och kandidatnamnen på partiernas valsedlar blir så många att det i praktiken blir svårt att hantera listorna.

Kommittén föreslår att huvudregeln alltså bör vara att en kommun utgör en valkrets och att den skyldighet som i dag gäller för vissa kommuner att valkretsindela ska avskaffas. Kommittén föreslår i stället att kommuner med 36 000 röstberättigade invånare eller fler bör ha frihet att själva välja om de ska valkretsindela kommunen medan andra kommuner ska få göra det om det finns särskilda skäl för det. Det innebär även att det särskilda kravet på synnerliga skäl för kommuner med färre än 6 000 röstberättigade för att få valkretsindela tas bort. Förslaget välkomnas av det stora flertalet kommuner.

I likhet med kommittén anser regeringen att det inte är rimligt att en kommun ska tvingas genomföra en valkretsindelning där en sådan framstår som praktiskt omotiverad eller rent av olämplig. Tiden är tvärtom mogen för att överge det tvingande kravet på valkretsindelningen i kommuner med fler än 24 000 röstberättigade invånare eller 51 fullmäktige. Regeringen anser att kommitténs förslag att ge

kommuner med minst 36 000 röstberättigade invånare frihet att själva avgöra om en valkretsindelning ska göras eller inte är väl avvägt. Men även för mindre kommuner kan det finnas vägande skäl att besluta om valkretsindelning. Det bör därför som kommittén föreslår införas en ventil för kommuner med färre än 36 000 röstberättigade invånare att besluta om indelning om det finns särskilda skäl för det. *Valmyndigheten* och *Borlänge kommun* anser att det är oklart vad som avses med uttrycket särskilda skäl. Det är enligt regeringens uppfattning inte möjligt att närmare utveckla vilka omständigheter som i det enskilda fallet kan utgöra sådana skäl som motiverar ett indelningsbeslut. Regeringen vill dock särskilt peka på de skäl som anförs ovan – en nyligen genomförd kommunsammanslagning, traditioner och historiska skäl samt valtekniska skäl – vilka torde kunna bli vanligt förekommande motiv till att en indelning görs. En indelning som görs uteslutande i syfte att höja spärren för småpartier kan enligt regeringens mening dock inte rättfärdigas på denna grund.

I likhet med kommittén anser regeringen att det finns skäl att motverka att indelning sker i alltför små valkretsar. Det bör därför föreskrivas att en valkrets bör utformas så att den kan beräknas få minst 13 fasta valkretsmandat. De fasta mandaten motsvarar med regeringens förslag till ett kommunproportionellt valsysteem nio tiondelar av det sammanlagda antalet mandat som ska fördelas i kommunvalen. Utöver de fasta mandaten kan valkretsarna i många fall antas komma att tilldelas i vart fall något utjämningsmandat. Hur dessa mandat fördelas är dock inte möjligt att på förhand bedöma eftersom fördelningen är beroende av partiernas inbördes röstetal i de olika valkretsarna och hur de fasta mandaten tidigare har fördelats.

Valmyndigheten anser att den föreslagna fakultativa regleringen, som alltså endast föreskriver att valkretsarna ”bör” utformas så att de kan beräknas få minst 13 fasta mandat, öppnar för att kommunfullmäktige återkommande beslutar om indelning av valområdet i för små valkretsar. Enligt myndigheten behövs ett klargörande av hur den fakultativa regleringen ska tillämpas av kommunerna. Regeringen noterar att regleringen om minst 13 fasta mandat utgör en riktpunkt som fullmäktige ska sträva efter att uppfylla vid en eventuell valkretsindelning. Om avvikelser i enskilda fall ändå uppkommer bör det inte komma i fråga att kommunfullmäktige beslutar om en indelning som medför annat än högst marginella avvikelser från denna riktpunkt. Utgångspunkten bör också vara att indelningen om möjligt justeras inför nästa val.

Med en reglering som är utformad på detta sätt finns inte längre något behov av de bestämmelser som anger hur man ska gå till väga om fördelningen av fasta valkretsmandat leder till att en valkrets får färre än 15 valkretsmandat. Den regleringen bör därför upphävas.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen alltså att varje kommun som huvudregel ska vara en enda valkrets men att kommunerna ska få större frihet än i dag att själva bestämma om de ska vara valkretsindelade eller inte. Kommuner med minst 36 000 röstberättigade invånare ges enligt förslaget full frihet att besluta om valkretsindelning medan övriga kommuner får delas in i valkretsar om det finns särskilda skäl för det. Om indelning sker bör varje valkrets vara så stor att den tilldelas minst 13 fasta valkretsmandat.

Regeringens förslag: Vid val till landstingsfullmäktige ska landstinget vara en enda valkrets, om inte fullmäktige beslutar att dela in landstinget i två eller flera valkretsar. I ett landsting som är indelat i valkretsar är mandaten fasta valkretsmandat och utjämningsmandat. I övriga landsting är samtliga mandat fasta.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget. Ett par remissinstanser, bl.a. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län*, pekar dock på att ändringen kan medföra att möjligheterna att säkerställa lokal representation inom olika delar av landstingen försämrats. Länsstyrelsen framhåller även att förslaget kan leda till problem för vissa större partier i stora valkretsar att komponera valsedlar mot bakgrund av att utrymmet för kandidatnamn är begränsat. *Länsstyrelsen i Uppsala län* anser att förslaget bör analyseras vidare innan det genomförs. *Valmyndigheten* anser att varje landstingsvalkrets bör ha minst 13 mandat.

Skälen för regeringens förslag: Det huvudsakliga ändamålet med bestämmelserna om valkretsindelning för landstingen var ursprungligen detsamma som för kommunerna, dvs. i första hand att skapa garantier för att olika regionala intressen blev företrädna i fullmäktige. Kommittén har genomfört undersökningar av partiernas kandidatlistor inför val. Av undersökningarna framgår att partierna i landstingsvalen i allt större utsträckning går fram med gemensamma kandidatlistor i valkretsarna (se avsnitt 4.3.1). Det talar för att det ursprungliga syftet med kravet på valkretsindelning i praktiken inte längre tillgodoses genom regleringen. Kommittén framhåller vidare att bestämmelserna om hur de fasta valkretsmandaten ska fördelas på de olika valkretsarna utifrån antalet röstberättigade invånare medför att det i vissa fall kan vara svårt för landsting att åstadkomma valkretsar som har minst åtta mandat. Vid 2010 års val hade två valkretsar i landstingsvalen tilldelats så få som sex fasta mandat.

Regeringen delar kommitténs uppfattning att det inte längre framstår som motiverat att behålla den tvingande regleringen om valkretsindelning i landsting. Skyldigheten för landstingen att göra valkretsindelningar bör därför tas bort. Som kommittén föreslår bör huvudregeln i stället vara att ett landsting utgör en valkrets. Varje landsting bör dock ha frihet att besluta om valkretsindelning av valområdet. Några särskilda förutsättningar för när landstingen ska ha befogenhet att besluta om valkretsindelning bör inte slås fast i lag.

Förslaget innebär således att vid val till landstingsfullmäktige ska ett landsting som huvudregel vara en enda valkrets. Fullmäktige ska dock ha frihet att besluta om indelning av valområdet i valkretsar. I ett landsting som är indelat i valkretsar ska nio tiondelar av mandaten vara fasta mandat och övriga mandat utjämningsmandat. I ett landsting som inte är valkretsindelad ska samtliga mandat vara fasta.

Valmyndigheten anser att bestämmelsen om minimiantalet fasta valkretsmandat i en landstingsvalkrets bör ändras i linje med vad som föreslås för kommunerna. Regeringen bedömer att en ändring av minimi-

antalet fasta mandat från 8 till 13 sannolikt skulle få som positiv effekt att behovet av återföring av fasta mandat minskar. En sådan ändring skulle dock samtidigt medföra minskade möjligheter för landsting i glest befolkade regioner att säkerställa att olika regionala intressen blir representerade i fullmäktige. Regeringen anser att det i vart fall för närvarande saknas skäl att ändra den nuvarande ordningen.

6 Förhandsanmälan av partier för deltagande i val

6.1 Nuvarande frivilliga offentliga valförberedelser

Den fria nomineringsrätten

Den fria nomineringsrätten har länge ansetts vara en central princip i det svenska valsystemet. Denna princip kommer till uttryck på så sätt att det inte finns några bestämmelser som ställer upp några formella krav som begränsar väljarnas möjligheter att bilda partier och nominera kandidater i val. Den kommer även till uttryck genom avsaknaden av regler som styr partiernas nomineringsförfarande. Eftersom det inte ställs upp något krav på registrering av partier eller förhandsanmälan av kandidater före ett val, kan väljarna så sent som på valdagen bilda ett nytt parti och ställa upp i valet t.ex. genom att på en blank valsedel ange en ny partibeteckning och ett eller flera kandidatnamn. Den tillskrivna beteckningen räknas då som en röst på det partiet och det tillskrivna namnet som en kandidatnominering. Om flera namn skrivs upp på valsedeln räknas det första namnet som en personröst på den kandidaten. De personer som på så vis sätts upp på valsedeln behöver dessförinnan varken tillfrågas eller acceptera att de nomineras som kandidater för det aktuella partiet.

Genom vallagens bestämmelser om frivillig registrering och anmälan av kandidater har den fria nomineringsrätten i praktiken begränsats i stor utsträckning. Av bestämmelserna i 2 kap. och 13 kap. 8 § vallagen följer nämligen att ett parti kan skydda sina kandidatlistor från väljarnas tillskrifter genom att både registrera sin partibeteckning och anmäla samtliga sina kandidater i val.

Registrering av partibeteckning

Av 2 kap. 1 § vallagen följer att ett parti efter en skriftlig anmälan på vissa villkor kan få sin partibeteckning registrerad hos Valmyndigheten. Partibeteckningen utgör i praktiken det partinamn som partiet avser att gå fram under i ett val. I samband med ordinarie val ska anmälan om registrering göras senast den sista februari valåret för att gälla från och med det valet. Vid omval och extra val ska ansökan i stället, för att gälla från och med det valet, göras senast en vecka efter att beslut om valdag har meddelats. De närmare villkoren för registrering framgår av 2 kap. 3 § vallagen. Partibeteckningen ska bestå av eller innehålla ord och ska inte kunna bli förväxlad med en beteckning som redan är registrerad eller har anmälts för registrering eller som högst fem år tidigare har varit

registrerad men som avregistrerats efter ett namnbyte. Om partiet inte redan är representerat i den beslutande församling som valet gäller krävs även att partiet har ett visst dokumenterat väljarstöd. För att kunna registrera en partibeteckning förutsätts enligt Valprövningsnämndens praxis (VPN 1990:1) att partiet kan uppträda som part och har rättshandlingsförmåga, dvs. att partiet utgör en organiserad sammanslutning (juridisk person).

Registrering av en partibeteckning för val till riksdagen gäller också för val till landstings- och kommunfullmäktige i hela landet samt för val till Europaparlamentet. Registrering för val till landstingsfullmäktige gäller för val i det landstinget och val till kommunfullmäktige i de kommuner som ligger inom landstinget. I övriga fall gäller registreringen endast för det val som anmälan avser.

Genom registreringen skyddas partiet mot att andra partier registrerar en förväxlingsbar partibeteckning i de val registreringen gäller. Registreringen hindrar dock inte ett parti från att ställa upp i val med en förväxlingsbar partibeteckning utan att ha anmält den för registrering. Skyddet för partibeteckningen kan således sägas vara av endast administrativt slag.

Anmälan av kandidater

Ett parti som har registrerat sin partibeteckning kan också välja att skydda sina kandidatlistor mot tillskrifter från väljarna. Det sker genom anmälan av samtliga kandidater inför ett val. Ett parti som vill anmäla samtliga sina kandidater för ett visst val ska skriftligen göra det hos Valmyndigheten eller en länsstyrelse (2 kap. 9 § första stycket vallagen). För val till riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige ska anmälan göras hos en länsstyrelse och för val till Europaparlamentet hos Valmyndigheten (4 § valförordningen [2005:874]). De kandidater som anmäls av ett parti ska ha lämnat en förklaring om att de samtycker till anmälan (2 kap. 9 § andra stycket vallagen). Om ett parti inte kan visa att kandidaten har lämnat samtycke till att ställa upp som kandidat ska anmälan inte beaktas (2 kap. 12 § vallagen).

Valmyndigheten beslutar inför varje val bl.a. när partierna senast ska anmäla om de kommer att ha anmällda kandidater och vilken dag partierna måste anmäla kandidaterna hos länsstyrelsen om de vill vara garanterade att ha valsedlarna senast 45 dagar före valet.

6.2 Obligatorisk förhandsanmälan av partier

6.2.1 Krav införs på förhandsanmälan av partier som vill delta i val

Regeringens förslag: I regeringsformen slås fast att mandatet fördelas mellan partier som har anmält sitt deltagande i valet i enlighet med bestämmelser som meddelas i särskild lag. Definitionen av vad som avses med ett parti i grundlagens mening tas bort.

I vallagen regleras förutsättningarna för anmälan av deltagande i val. Partier som vill delta i ett val ska skriftligen anmäla detta hos den

centrala valmyndigheten. Av anmälan ska framgå vilken beteckning partiet avser att gå till val under, vilket slag av val anmälan gäller och, om anmälan avser ett val till landstingsfullmäktige eller kommunfullmäktige, vilket landsting eller vilken kommun anmälan avser. Anmälan om deltagande ska ha kommit in till Valmyndigheten senast 30 dagar före valdagen. Vid extra val och omval ska en anmälan som kommer in senare än 30 dagar före valdagen dock godtas om den kommer in inom en vecka från beslutet om valdag.

I vallagen införs bestämmelser om förväxlingsprövning av partibeteckningar som anmäls för deltagande i val. En partibeteckning ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som tidigare har varit registrerad och gällt för samma slag av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte. Partibeteckningen ska inte heller kunna antas bli förväxlad med en beteckning för något annat parti som redan anmält sitt deltagande i val eller som ska anses ha anmält sitt deltagande, om beteckningarna skulle komma att gälla i samma val.

Motsvarande förväxlingsprövning ska göras i samband med prövningen av en anmälan om registrering av partibeteckning. Vid registrering av en partibeteckning ska partibeteckningen inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning för något annat parti som redan anmält sitt deltagande i valet eller som ska anses anmält.

När en anmälan om deltagande i val har registrerats ska detta omedelbart kungöras i Post- och Inrikes Tidningar.

En valsedel som upptar en partibeteckning som inte har anmälts i ett val ska anses ogiltig.

Vid den preliminära rösträkningen ska valsedlar med ogiltiga partibeteckningar behandlas på samma sätt som blanka valsedlar.

Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Kommittén lämnar dock inte något förslag om hanteringen av valsedlar vid den preliminära rösträkningen.

Remissinstanserna: En stor majoritet av de remissinstanser som har yttrat sig över förslagen är positiva till dessa. Förslagen tillstyrks av bl.a. *Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Skåne län och Länsstyrelsen i Västra Götalands län*. Övriga länsstyrelser lämnar förslagen utan invändningar. Samtliga *landsting* instämmer i eller lämnar förslagen utan invändningar. Av de kommuner som yttrat sig ställer sig det stora flertalet bakom kommitténs förslag. *Luleå kommun* anser dock att senaste tidpunkten för anmälan bör tidigareläggas. Kommunen är också tveksam till att en förhandsanmälan ska kunna göras utan krav på att ett parti är en organisation.

Umeå universitet anser att förslagen inte löser problemet med tomma stolar och ifrågasätter varför det inte lämnas förslag om att partier måste nominera ett visst minimiantal kandidater. *Statsvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet* pekar på att det finns en risk att den föreslagna ordningen leder till att möjligheterna till partisprängningar minskar och att det blir svårare för regeringen att utlysa extra val till

riksdagen. *Lunds universitet* anser att en definition av vad som är ett parti vid fördelningen av mandat bör finnas i regeringsformen.

Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet avstyrker förslagen, bl.a. med hänvisning till att de missförhållanden som förslagen syftar till att komma till rätta med enligt nämnden inte är så stora att det är motiverat att ändra i valsystemets grundvalar. Inte heller *Stockholms universitet* är övertygat om att skälen för en reform är tillräckliga för att för att motivera ändringar i grundlag.

Valmyndigheten anser att sista dagen för anmälan av deltagande i val bör ligga minst 45 dagar före valdagen för att anmälningarna ska kunna handläggas och eventuella överklaganden behandlas slutligt innan förtidsröstningen påbörjas. Valmyndigheten är positiv till att den föreslagna förväxlingsprövningen ska omfatta samtliga partiers partibeteckningar men menar samtidigt att denna ordning ger upphov till en rad administrativa problem, bl.a. med hänsyn till de frister som gäller för anmälan. Valmyndigheten anser vidare att det är nödvändigt att komplettera regleringen om preliminär rösträkning och pekar på behov av att överväga möjligheterna att göra en lämplighetsprövning av anmälda partibeteckningar. Valmyndigheten önskar också klargöranden av bl.a. vilka kriterier som ska ligga till grund för registrering av anmälan samt vilka brister som kan utgöra skäl att neka registrering och vilka uppgifter myndigheten får hämta in och behandla. Enligt myndigheten bör det regleras i författning hur en anmälan av ett parti förhåller sig till en anmälan om registrering av en partibeteckning.

Även *Patent- och registreringsverket* menar att det bör övervägas om inte registrering ska kunna vägras i andra fall än då det finns förväxlingsrisk gentemot andra partibeteckningar.

Skälen för regeringens förslag

Utgångspunkter för en reglering om förhandsanmälan

Frågan om att införa krav på obligatorisk förhandsanmälan av partier för deltagande i val har sedan 1980-talet varit föremål för omfattande utredningsarbete. En bärande tanke i de utredningar som har lämnat förslag om förhandsanmälan har varit att väljarna för att kunna göra ett rationellt partival borde ha rimliga möjligheter att veta vilka partier som deltar i valet och som kan inverka på valresultatet. Vidare har ansetts att valresultatet borde kunna påverkas endast av röster på partier som eftersträvar representation i den församling som valet avser. Det har också framhållits att en ordning med förhandsanmälan kan leda till att man slipper de problem som kan vara förknippade med valsedlar som innehåller parodiska partibeteckningar. Samtidigt har betonats att en ordning med förhandsanmälan inte får leda till några praktiskt betydelsefulla inskränkningar i väljarnas möjlighet att även kort tid före ett val bilda ett parti och ställa upp i valet (SOU 2012:94 s. 135–146).

Som kommittén framhåller får det anses vara en grundläggande princip för demokratiska val att väljarna ges möjlighet att rösta i enlighet med ett rationellt grundat beslut i de frågor som valet gäller. Genom ett krav på förhandsanmälan av partier som deltar i ett val ges väljarna bättre förutsättningar att redan före valdagen värdera samtliga partialternativ inför sin valhandling. Värde av att kunna orientera sig väl bland parti-

alternativen torde i allmänhet vara som störst i val till landstings- och kommunfullmäktige, där de lokala variationerna är större och informationen om alternativen kan vara mera svårtillgänglig för väljarna. Men denna information är principiellt lika viktig i alla val.

Införandet av ett krav på förhandsanmälan av partier som vill delta i val innebär att den nuvarande möjligheten för väljare att så sent som på valdagen bilda ett nytt parti och nominera kandidater försvinner. En sådan ordning medför således att den fria nomineringsrätten inskränks i förhållande till i dag. För att en förändring av detta slag ska vara godtagbar anser regeringen, i likhet med kommittén, att regleringen inte får medföra några större och mer praktiskt betydelsefulla inskränkningar i väljarnas möjlighet att sent i valprocessen bilda ett parti och delta i val. En viktig utgångspunkt är därför att en anmälan om deltagande i val måste kunna göras i förhållandevis nära anslutning till valdagen. De formella kraven för en anmälan får inte heller vara alltför betungande för partierna och regleringen får inte gripa in i partiernas interna nomineringsprocesser eller i övrigt i deras inre liv.

Krav på förhandsanmälan bör införas

Syftet med kommitténs förslag om att det ska införas krav på förhandsanmälan av partier som vill delta i val är att systemet ska bidra till att skapa klarhet för väljare redan före valet vilka partialalternativ som står till buds så att väljarna kan träffa ett rationellt grundat beslut i de frågor som valet gäller (SOU 2012:94 s. 153). Några remissinstanser ifrågasätter tyngden i de argument som anförs till stöd för den föreslagna reformen. *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* menar att de missförhållanden som förslagen syftar till att komma till rätta med inte är så stora att det är motiverat att ändra i valsystemets grundvalar genom att överge den fria nomineringsrätten. Även *Stockholms universitet* är tveksamt till förslaget, medan *Statsvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet* pekar på risken för att reformen medför att möjligheterna till partisprängningar minskar och att det blir svårare för regeringen att utlysa extra val. Till skillnad från dessa remissinstanser anser regeringen att skälen för kommitténs förslag är tillräckligt bärkraftiga för att motivera en inskränkning i den fria nomineringsrätten genom införandet av ett obligatoriskt krav på förhandsanmälan av partier som vill delta i val. Den av kommittén föreslagna ordningen skapar bättre förutsättningar för väljarna att orientera sig bland partialalternativen när de ska utföra sin valhandling. Vidare ges även partierna bättre möjligheter att i god tid före valdagen bedöma vilka politiska program som konkurrerar i valet. Samtidigt minskar risken för att röster på påhittade partier, med mer eller mindre parodiska beteckningar, ska påverka det slutliga valresultatet eller inverka på andra partiers möjligheter att kvalificera sig för den fria kvoten av valsedlar. Risken för att reformen ska påverka de praktiska möjligheterna för regeringen att besluta om extra val bedömer regeringen som liten. Den främsta nackdel som regeringen kan se med förslaget är att regleringen i viss mån begränsar väljarnas möjligheter att i ett sent skede av valrörelsen bilda ett nytt parti och ställa upp i valet. Denna nackdel kan dock i viss utsträckning balanseras genom att den tid under vilken en anmälan kan göras utsträcks så långt som möjligt.

Regeringen delar kommitténs uppfattning att ett krav på partierna att en viss kortare tid före ett val tvingas anmäla sitt deltagande i valet för att få delta i mandatfördelningen inte kan anses innebära något ingrepp i partiernas inre liv. En sådan ordning leder inte heller till någon insyn i partiernas inre arbete och påverkar inte deras nomineringsförfarande.

Till skillnad från *Valmyndigheten* anser regeringen att det inte behövs någon särskild författningsreglering om hur en anmälan av ett parti för deltagande i val förhåller sig till en anmälan om registrering av en partibeteckning. De partier som vill skydda sina kandidatlistor från tillskrivna namn kommer även i fortsättningen att behöva registrera sin partibeteckning för att bestämmelserna om anmälan i 2 kap. vallagen ska bli tillämpliga. Partier som inte har ett dokumenterat väljarstöd eller som av andra skäl inte vill eller kan anmäla sin partibeteckning för registrering bör i stället kunna välja den enklare formen för anmälan av sitt valdeltagande. Det bör vara upp till partierna själva att avgöra vilket förfarande de vill använda sig av.

Senaste tidpunkten för anmälan av deltagande i ordinarie val

Kommittén pekar på ett antal olika tänkbara tidpunkter för anmälan i samband med ordinarie val till riksdagen, landstings- och kommunfullmäktige eller Europaparlamentet. Som kommittén framhåller är ett alternativ att knyta tidpunkten till den dag då ett parti senast måste anmäla sin partibeteckning för registrering inför ett val (sista februari). Ett annat är den tidpunkt då kandidaterna senast måste anmälas för att partierna ska vara garanterade att få valsedlar levererade 45 dagar före valet (15 april). Ett tredje alternativ är att knyta anmälningarna till en tidpunkt som gäller för när brevröstning från utlandet får påbörjas (45 dagar före valdagen). Kommittén anser dock att dessa tidpunkter innebär för stora begränsningar av möjligheterna till deltagande i val och stannar vid att den sista anmälningsdagen bör vara den dag som infaller 30 dagar före valdagen. Med en sådan reglering anser kommittén att det i normalfallet bör kunna föreligga klarhet i vilka partier som deltar i valet redan när den förtidsröstning som kommunerna och utlandsmyndigheterna anordnar inleds, dvs. på utlandsmyndigheter tidigast 24 dagar före valdagen och på övriga förtidsröstningsställen tidigast 18 dagar före valdagen.

En stor majoritet av remissinstanserna ställer sig bakom förslaget. *Luleå kommun* och *Valmyndigheten* anser dock att tidpunkten bör tidigareläggas för att handläggningen av anmälningsärendena, inklusive ett eventuellt överklagande, ska kunna avslutas innan förtidsröstningen påbörjas. Regeringen kan konstatera att den av kommittén föreslagna fristen ligger så nära valdagen att den tid som står till buds för beredning och beslutsfattande samt kungörande av anmälningarna hos Valmyndigheten och för överklagande och överprövning hos Valprövningsnämnden (se avsnitt 6.2.3) inte kommer att vara tillräcklig för att ett slutligt avgörande av vilka partier som ställer upp i ett val alltid med säkerhet ska finnas tillgängligt innan förtidsröstningen börjar. Det finns inte heller några garantier för att Valmyndighetens samtliga beslut har hunnit kungöras vid den tidpunkten, särskilt inte om det kommer in många sena anmälningar och vissa av dessa dessutom behöver

kompletteras innan prövningen av anmälningarna sker. Risken för att det, när förtidsröstningen inleds 24 dagar före valdagen, kan finnas oklarheter i fråga om partialalternativen är något som påverkar både väljarna och partierna negativt. Regeringen konstaterar att Valmyndighetens förslag, att förlägga senaste tidpunkten för anmälan av deltagande minst 45 dagar före valdagen, i och för sig ger mer realistiska förutsättningar att få klarlagt vilka partier som ställer upp i valet när förtidsröstningen inleds. Valmyndighetens förslag innebär dock samtidigt en större begränsning än kommitténs i det nuvarande systemet i fråga om möjligheterna att sent i en valrörelse forma ett partialalternativ och ställa upp i val. Vid en avvägning mellan detta intresse å ena sidan och intresset av att det under hela förtidsröstningsperioden skapas klarhet i vilka partialalternativ som står till buds å den andra, anser regeringen att intresset av att i största möjliga utsträckning tillåta sena anmälningar väger tyngre. I likhet med kommittén anser regeringen därför att en anmälan om deltagande i val bör kunna göras så sent som 30 dagar före valdagen vid ett ordinarie val.

Förslaget innebär att en anmälan kan lämnas in på fredagen 30 dagar före valdagen. Vid prövning av när anmälan inkommit bör normala rutiner och regler om inkomna handlingar i 10 § förvaltningslagen (1986:223) kunna tillämpas av Valmyndigheten.

Senaste tidpunkten för anmälan av deltagande i omval och extra val

Den frist för anmälan av partier som ska gälla i ordinarie val bör som utgångspunkt även gälla vid extra val och omval. Om regeringen utnyttjar sin möjlighet att utlysa extra val ska valet hållas inom tre månader (3 kap. 11 § första stycket RF). Någon särskild tidsgräns för att anordna extra val i en kommun ställs inte upp i någon författning. Inte heller vid omval finns någon författningsreglerad tidsgräns inom vilken valet ska hållas. I samtliga fall är det dock en given utgångspunkt att valet ska anordnas så snart som det är praktiskt möjligt och lämpligt. Det kan inte uteslutas att det någon gång kan vara nödvändigt att genomföra ett extra val eller ett omval inom 35 dagar från beslutet (jfr SOU 1987:6 s. 127 f.). För fall då ett extra val eller omval undantagsvis kan komma att utlysas kortare tid än 37 dagar från beslutet bör, som kommittén föreslår, gälla att en anmälan om deltagande som görs senare än 30 dagar före valdagen ska godtas om den har kommit in till Valmyndigheten inom en vecka från beslutet.

Kontroll av förväxlingsbara partibeteckningar

Den nuvarande regleringen om registrering av partibeteckning innebär att ett parti som anmäler sin partibeteckning för registrering erbjuds ett administrativt skydd mot att något annat parti registrerar en förväxlingsbar partibeteckning för samma val. Partiet skyddas dock inte mot att en snarlik beteckning används av något annat parti som inte har valt att ansöka om registrering av sin beteckning. Det finns inte heller något som hindrar ett sådant parti från att beställa valsedlar med den förväxlingsbara partibeteckningen. Enligt regeringens mening har denna ordning påtagliga nackdelar från demokratisynpunkt. Den skapar möjligheter för ett parti att vinna röster genom att väljare vilseleds att ta fel valsedlar i valet.

För att stärka skyddet för partibeteckningarna föreslår kommittén att det obligatoriska anmälningsförfarandet för partier som vill delta i val ska kompletteras med en regel som inom ramen för det förfarandet hindrar anmälan av förväxlingsbara partinamn. Regeringen instämmer, i likhet med en stor majoritet av remissinstanserna, i kommitténs bedömning. En sådan förstärkning av skyddet för beteckningarna är till fördel inte bara för partierna utan även för väljarna. Regeringen delar kommitténs uppfattning att denna reglering bör utformas på motsvarande sätt som de nuvarande bestämmelserna för registrering av partibeteckning.

Kommittén föreslår att också den nuvarande regleringen om registrering av partibeteckning kompletteras med ett krav på förväxlingsprövning i förhållande till partibeteckningar som har anmälts eller ska anses anmälda för deltagande i val. Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att samma slags förväxlingsprövning måste göras i båda dessa förfaranden för att skyddet ska bli heltäckande. *Valmyndigheten* efterlyser ett klagörende av hur en ansökan om registrering av partibeteckning förhåller sig till en anmälan om deltagande i val. Myndigheten menar att en registrering bör betraktas som huvudalternativet för att skydda en partibeteckning och anser att en anmälan om deltagande i val inte ska prövas före sista dagen för registrering av partibeteckning. Regeringen anser emellertid att det inte finns skäl att skapa sämre möjligheter till skydd för partibeteckningen för ett parti som inte har ett visst dokumenterat väljarstöd eller av andra skäl väljer att inte ansöka om registrering än för de partier som ansöker om sådan registrering. Prövningen bör göras på samma grunder i båda dessa förfaranden.

Valmyndigheten anser att det är angeläget att kunna underlåta att registrera en anmälan om deltagande i val om ett parti inte har för avsikt att fullfölja ett deltagande i val men möjligen vill blockera partibeteckningar. För regeringen framstår ett sådant system dock som riskfyllt ur rättssäkerhetssynpunkt. Det synes nämligen svårt att skapa goda förutsättningar för förutsebarhet i ett system för handläggning av registreringsärenden om registreringsmyndigheten ska pröva de sannolika motiven bakom anmälningarna. Regeringen delar därför inte *Valmyndighetens* uppfattning att det bör införas en sådan reglering i vallagen.

Ingen lämplighetskontroll av partibeteckningar

Några remissinstanser anser att det finns behov av att kunna avslå en anmälan av en partibeteckning som är olämplig utifrån andra aspekter än att den är förväxlingsbar med en annan beteckning som är anmäld i valet. *Patent- och registreringsverket* frågar sig om inte ett utrymme borde finnas för att vägra registrering särskilt då det står klart att själva exponeringen av ett ord innefattar en brottslig gärning eller när användningen av ett kännetecken står i strid med Sveriges konventionsförbindelser. Även *Valmyndigheten* menar att det finns behov av att ge myndigheten stöd för att göra en lämplighetsprövning av partibeteckningar och neka en registrering t.ex. om en partibeteckning är sådan att dess användning innebär hets mot folkgrupp eller annan brottslig gärning eller av andra skäl är kvalificerat olämplig.

Regeringen konstaterar att de nuvarande bestämmelserna i 2 kap. val-lagen om registrering av partibeteckning inte ger stöd för en prövning av lämpligheten av de partibeteckningar som partierna anmäler för registrering. Enligt regeringens uppfattning innebär den nuvarande regleringen en rimlig avvägning av partiernas intresse att själva bestämma vilken beteckning man vill att väljarna ska förknippa partiet med å ena sidan och intresset från ett väljarperspektiv av att begränsa risken för sammanblandning mellan beteckningar å andra sidan. Från demokratisk synpunkt bör den offentliga inblandningen i partiernas handlingsutrymme i samband med val, bl.a. vid valet av partinamn, begränsas till ett minimum. De ändringar som nu föreslås när det gäller krav på förhandsanmälan av partibeteckningar medför inte att det nu finns anledning att ändra detta grundläggande synsätt. Enligt regeringens uppfattning bör den nuvarande regleringen om förväxlingsprövning inte kompletteras med regler om en lämplighetsprövning. Det finns dock anledning att följa utvecklingen för att kunna ta förnyad ställning i frågan om det visar sig att det finns behov av det.

Inget krav på anmälan av kandidater eller dokumenterat väljarstöd

I likhet med kommittén anser regeringen att det inte är nödvändigt att ställa upp krav på att ett parti som anmäler sitt deltagande i valet även måste anmäla ett visst antal kandidater. Som *Umeå universitet* framhåller kan kommitténs förslag visserligen leda till att partier som får röster i valet inte har några eller väldigt få kandidater som kan utses för de mandat partiet får. Det kan leda till att partier som vinner mandat i fullmäktigeförsamlingen inte har tillräckligt många kandidater för att partiets mandat ska vara besatta under hela mandatperioden. Regeringen anser dock att dessa förhållanden inte utgör tillräckliga skäl för att ställa krav på förhandsanmälan av ett visst minsta antal kandidater i samband med anmälan om deltagande. Det är enligt regeringens mening viktigt att möjligheten för partierna att komplettera sina listor med valbara kandidater hålls öppen så länge som möjligt. Av förslaget om samtycke till kandidatur i avsnitt 7.1 framgår att regeringen anser att nya kandidater bör kunna anmälas fram till fredagen före valet. På valdagen kommer det därmed att stå klart för väljarna vilka personer som kandiderar för ett parti. Mot den bakgrunden bör några särskilda krav på anmälan av minsta antal kandidater inte ställas upp i samband med partiernas anmälan av deltagande i val.

För att regleringen inte ska innebära för stora administrativa bördor för nya partier anser regeringen i likhet med kommittén att det inte heller bör ställas krav på att ett parti som enbart anmäler sitt deltagande i val, utan att samtidigt ansöka om registrering av sin partibeteckning, ska redovisa att det har ett visst dokumenterat stöd bland väljarna (jfr 2 kap. 3 § vallagen).

Inget krav på särskild organisationsform

I regeringsformen definieras ett parti som varje sammanslutning eller grupp av väljare som uppträder i val under särskild beteckning (3 kap. 1 § tredje stycket RF). Definitionen infördes i riksdagsordningen i samband med den partiella författningsreformen 1969 och överfördes därefter med en mindre ändring till 1974 års regeringsform. I förarbetena framhålls att,

liksom tidigare vid röstsammanräkning, varje sammanslutning eller väljargrupp som förekommer på en valsedel ska godtas vid sammanräkningen utan egentlig prövning (prop. 1968:27 s. 217). Några associationsrättsliga krav ställs alltså inte på ett parti för att det ska få delta i mandatfördelningen. Ett parti kan snarare, i regeringsformens mening, sägas vara bildat av sina väljare genom deras valhandling (SOU 1987:6:122).

Det partibegrepp som används i regeringsformen tillämpas även i vallagen när det gäller t.ex. röstsammanräkning och mandatfördelning. Av 3 kap. 7 § första stycket RF följer nämligen att mandatet fördelas mellan partier, vilka alltså i den nuvarande regleringen definieras i 1 §. I vallagen används dock även begreppet parti med en innebörd som inte syftar på valsedlarna i ett val utan på partiorganisationer som kan agera även mellan valen, bl.a. genom att ansöka om registrering av en partibeteckning.

De politiska partierna utgör själva kärnan i den representativa demokratin (bet. KU1973:26 s. 16 och 17). Normalt brukar partier uppfylla de krav som ställs för att en ideell förening ska ha rättshandlingsförmåga. I princip krävs bara att föreningen har antagit stadgar av inte alltför ofullständig beskaffenhet och därutöver utsett en styrelse. Det förekommer dock att politiska grupperingar bedriver sin verksamhet i former som inte uppfyller dessa krav. En sådan politisk gruppering är enligt den nuvarande ordningen alltså inte utesluten från att delta i mandatfördelningen.

Till skillnad från *Luleå kommun* anser regeringen att det inte finns anledning att tro att det finns risk för att problemen med påhittade partier blir större än i dag om krav på viss organisatorisk form för ett parti som vill anmäla sig till val inte ställs upp. Regeringen delar tvärtom kommitténs uppfattning att ett parti som inte formellt har antagit stadgar och utsett styrelse inte bör vara uteslutet från att ställa upp i val. Om ett sådant krav skulle ställas upp skulle regleringen enligt regeringens uppfattning innebära en alltför stor begränsning av möjligheterna att delta i val i förhållande till vad som gäller enligt dagens ordning. Regeringen anser således, i likhet med kommittén, att det inte finns skäl att ändra nuvarande ordning.

Vilka politiska grupperingar som har möjlighet att delta i mandatfördelningen avgörs enligt nuvarande ordning så sent som på valdagen. När ett krav på förhandsanmälan införs avgörs detta i stället vid en tidigare tidpunkt. Den nuvarande regleringen i 3 kap. 1 § tredje stycket och 7 § första stycket RF blir med denna ordning missvisande, eftersom det av definitionen inte framgår att det bara är sådana väljargrupper som på förhand har anmält sitt deltagande i valet under en särskild beteckning som avses. Till skillnad från *Lunds universitet* anser regeringen att det inte är nödvändigt att slå fast en definition av partibegreppet i regeringsformen. Den nuvarande definitionen bör därför tas bort. Regeringen vill dock betona att den föreslagna ändringen inte innebär någon ändring i sak i fråga om möjligheterna för en sammanslutning eller väljargrupp att ställa upp i val utan att dessförinnan ha organiserat verksamheten på sådant sätt att kraven för att vara en juridisk person är uppfyllda.

Som *Malmö tingsrätt* påpekar medför den ändring som föreslås att också hänvisningen i 3 kap. 13 § RF till 3 kap. 1 § tredje stycket RF bör tas bort.

Ny ogiltighetsgrund för valsedlar

En konsekvens av en ordning med obligatorisk förhandsanmälan av partier som vill delta i val blir att valsedlar som upptar partier som inte anmälts inte kan beaktas vid röstsammanräkningen. De ska i stället anses ogiltiga. Regeringen instämmer i kommitténs bedömning att detta bör återspeglas i bestämmelserna om valsedlars ogiltighet (13 kap. 7 § vallagen). Som *Valmyndigheten* anför är det rimligt att valsedlar med partibeteckningar som inte är anmällda i valet behandlas på samma sätt vid den preliminära rösträkningen som valsedlar utan partibeteckningar. Detta bör återspeglas i bestämmelserna om preliminär rösträkning (11 kap. 2 § vallagen).

Handläggningsfrågor

Valmyndigheten menar att det finns behov av att överväga om valmyndigheterna har stöd för den behandling av personuppgifter som dessa kommer att behöva utföra i samband med prövningen av anmälningar av partier inför val. Regeringen gör bedömningen att de ändamål för behandling av personuppgifter som anges i lagen (2001:183) om behandling av personuppgifter i verksamhet med val och folkomröstningar får anses omfatta behandling som behövs för att handlägga anmälningar om deltagande i val. Uppgifterna behövs bl.a. för att framställa valsedlar och för sammanräkning av valresultatet.

Valmyndigheten efterlyser vidare klargöranden av vilka kriterier som ska ligga till grund för registrering av anmälan, vilka brister som kan utgöra skäl att neka registrering och vilka uppgifter som *Valmyndigheten* får begära in av anmälaren. Regeringen menar att de rutiner som tillämpas inom ramen för den nuvarande regleringen om registrering av partibeteckningar i huvudsak torde kunna ligga till grund också för handläggningen av anmälningsärenden.

När en anmälan om deltagande i val har registrerats av *Valmyndigheten* bör myndigheten lämna den för kungörande i Post- och Inrikes Tidningar. Detta bör ske fortlöpande.

6.2.2 En särskild anmälan behöver inte alltid göras

Regeringens förslag: Om ett parti anmäls för deltagande i val till riksdagen, gäller anmälan också för val till landstings- och kommunfullmäktige i hela landet samt för val till Europaparlamentet. I övriga fall gäller anmälan endast för det val som anmälan avser.

Ett parti som är representerat i en beslutande församling ska vid nästa val anses ha anmält deltagande i val i den omfattning som skulle ha gällt om partiet gjort en särskild anmälan om deltagande i val till den aktuella beslutande församlingen.

Ett parti som har registrerat sin partibeteckning och anmält samtliga sina kandidater ska anses ha anmält deltagande i valet.

Kommitténs förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller lämnar förslaget utan invändningar. *Luleå kommun* menar dock att en anmälan för val till riksdagen inte per automatik bör gälla val till samtliga landstings- och kommunfullmäktige. *Valmyndigheten* anser att det bör krävas att ett parti gör en förhandsanmälan för deltagande i varje val som partiet avser att delta i. Partier som är representerade bör enligt *Valmyndigheten* inte heller anses anmälda till nästa val, bortsett för fall då det sker omval. Om kommitténs förslag ändå genomförs anser *Valmyndigheten* att det bör införas ett system med avanmälan av deltagande.

Skälen för regeringens förslag: Kommittén föreslår bl.a. att de partier som har registrerat sin partibeteckning och anmält samtliga kandidater ska anses anmälda för deltagande i det val anmälan avser och att någon ytterligare anmälan då inte ska behövas. Vidare föreslår kommittén att en anmälan om deltagande i ett ordinarie val även ska gälla som en anmälan vid ett eventuellt omval i samma val. Genom sin anmälan av kandidater eller en anmälan i det ordinarie valet får ett parti enligt regeringens uppfattning anses med erforderlig tydlighet ha visat sin avsikt att ställa upp i valet. Den föreslagna ordningen torde innebära förenklingar av administrationen inför val både för partierna och för *Valmyndigheten*. Regleringen innebär även att risken för oönskade konsekvenser med anledning av eventuella missuppfattningar om vad regelverket kräver från partiernas sida minskar avsevärt. Regeringen ställer sig därför bakom dessa förslag.

Kommittén föreslår även att en formell anmälan inför ett val inte ska behöva göras av partier som redan finns representerade i den församling som valet gäller. För dessa partier föreslås representationen i den beslutande församlingen få verkan som en anmälan till nästa val. För partier som är representerade i riksdagen föreslås att någon formell anmälan inte ska behöva göras, vare sig till riksdagsvalen eller de lokala och regionala valen eller till Europaparlamentsvalen. *Luleå kommun* påpekar att den föreslagna regleringen riskerar att leda till att det uppkommer tomma stolar i fullmäktigeförsamlingarna. *Valmyndigheten* framhåller också att det kan komma in samtycken till kandidatur för ett parti som ska anses anmält på den grunden att det är representerat men som inte har för avsikt att ställa upp med egna kandidater. Regeringen gör bedömningen att den föreslagna ordningen visserligen skulle kunna leda till att ett parti som ställer upp i riksdagen inte har någon etablerad partiorganisation i kommunerna och landstingen och därför inte anmäler några kandidater i dessa val. I den utsträckning partier saknar kandidater kommer detta att stå klart senast dagen före valdagen. Risken för att ett sådant parti får väljarnas stöd, när väljarna får kännedom om att partiet saknar kandidater, och att det därmed uppkommer tomma stolar bör dock inte överdrivas. Regeringen anser inte att denna risk innebär att det finns skäl att frånga kommitténs förslag. Regeringen ställer sig alltså bakom kommitténs förslag i denna del.

Regeringen delar inte Valmyndighetens uppfattning att den föreslagna regleringen medför att det behövs en reglering för avanmälan av partier som ska anses anmälda men som inte avser att delta i ett val.

6.2.3 Överklagande

Regeringens förslag: Ett beslut som avser en anmälan om deltagande i val får överklagas inom en vecka från kungörandet eller, om beslutet inte kungjorts, inom en vecka från den dag då klaganden fick del av beslutet.

Kommitténs förslag överensstämmer i sak med regeringens.

Remissinstanserna: *Valprövningsnämnden* anser att det av bestämmelsen bör framgå att utgångspunkten för klagorätten ska tas i kungörandet av beslutet avseende anmälan om deltagande. Övriga remissinstanser har inga invändningar mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelser om vilka beslut enligt vallagen som får överklagas finns i 15 kap. Vissa beslut som Valmyndigheten fattar får överklagas till Valprövningsnämnden. Nämndens beslut får inte överklagas. Av 15 kap. 3 § 3 vallagen framgår att bl.a. Valmyndighetens beslut om registrering av partibeteckning får överklagas. Kommittén föreslår att beslut i ett ärende om anmälan av ett parti för deltagande i val ska kunna överklagas på liknande sätt som ett beslut om registrering. Det saknas enligt regeringens mening skäl att göra någon åtskillnad mellan den prövning av förväxlingsbarheten avseende partibeteckningar som Valmyndigheten ska göra i samband med registrering av en partibeteckning och motsvarande prövning som ska göras vid anmälan om deltagande i val enligt det nu aktuella förslaget. Det parti som har gjort en anmälan om deltagande i val måste kunna få ett beslut som går partiet emot överprövat av Valprövningsnämnden. Men även ett beslut att godkänna en anmäld beteckning bör kunna komma under Valprövningsnämndens bedömning efter ett överklagande. Det kan bli aktuellt t.ex. om ett annat parti anser att den anmälda beteckningen är förväxlingsbar med det egna partiets registrerade eller anmälda partibeteckning.

Eftersom en anmälan av deltagande i val bör kunna göras av ett parti utan att krav ställs på att partiet är en juridisk person, bör ett sådant parti även ha möjlighet att överklaga ett beslut att inte registrera dess anmälan av en partibeteckning för deltagande i val.

När det gäller ett beslut som rör en anmälan om deltagande i val bör överklagandefristen, som *Valprövningsnämnden* påpekar, bestämmas till en vecka från den dag beslutet kungjorts i Post- och Inrikes Tidningar, om ett sådant kungörande skett. Om Valmyndigheten avslår en anmälan kungörs det beslutet inte. Då bör fristen för överklagande, som kommittén föreslår, bestämmas till en vecka från den dag då klaganden fick del av beslutet.

7 Samtycke till kandidatur

7.1 Obligatoriskt samtycke till kandidatur

Regeringens förslag: Den som kandiderar för ett parti som anmält sitt deltagande i ett val ska skriftligen ha samtyckt till kandidaturen. Ett sådant samtycke ska ges in till den centrala valmyndigheten eller, i den utsträckning som regeringen bestämmer, länsstyrelsen senast fredagen före valdagen.

En förklaring om samtycke till anmälan av kandidater som avses i 2 kap. 9 § andra stycket vallagen ska anses som ett samtycke till kandidaturen för det parti förklaringen avser.

Om en person som inte har samtyckt till en kandidatur för ett visst parti trots det har tagits upp på en valsedel för det partiet ska namnet betraktas som obefintligt.

Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Kommittén föreslår dock inte att en förklaring om samtycke till ett partis anmälan av kandidater ska anses som ett samtycke till kandidatur.

Remissinstanserna: Kommitténs förslag tas över lag emot positivt av remissinstanserna. *Sveriges Kommuner och Landsting* tillstyrker förslaget. Samtliga *landsting* tillstyrker eller har inga invändningar mot förslaget och samtliga *kommuner* som har yttrat sig är positiva till att det införs ett krav på samtycke till kandidatur. Flera kommuner, bl.a. *Aneby kommun*, *Borlänge kommun*, *Falkenbergs kommun* och *Stockholms kommun*, framhåller att förslaget har positiva effekter såväl för valprocessen och förtroendet för valsystemet som för skyddet av enskildas rätt till självbestämmande. Ett par kommuner, *Karlshamns kommun* och *Mölnåls kommun*, pekar särskilt på vikten av att väljarna informeras om kravet på samtycke.

Förslaget avstyrks av *Lunds universitet* och *Uppsala universitet*. Enligt Uppsala universitet är problemet med ofrivilliga kandidaturer inte så omfattande att det finns behov av en förändring av reglerna. Om en reglering ändå ska ske, anser universitetet att ett samtycke i efterhand är en bättre lösning för att hantera problemet. Lunds universitet betonar att nomineringsrätten är ett uttryck för en medborgarplikt att delta i de demokratiska organens beslutsfattande. *Stockholms universitet* menar å sin sida att förslaget är överdrivet försiktigt och anser att en mer effektiv modell vore att ogiltigförklara samtliga valsedlar där de nominerade kandidaterna inte uttryckligt lämnat samtycke till kandidaturen.

Länsstyrelserna ser över lag positivt på förslaget, men flera av dem invänder att den senaste tidpunkten för att lämna in ett samtycke bör tidigare läggas. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* och *Länsstyrelsen i Stockholm* anser t.ex. att samtycken helst bör finnas tillgängliga redan innan valsedlarna lämnas för tryckning. Enligt *Länsstyrelsen i Östergötlands län* bör de i vart fall finnas tillgängliga senast när förtidsröstningen påbörjas. Även *Länsstyrelsen i Jönköpings län* och *Läns-*

styrelsen i Skåne län anser att samtycken bör finnas tillgängliga innan förtidsröstningen påbörjas, men de kan godta en något senare tidpunkt. Dessa båda länsstyrelser anser dock att de partier som inte anmäler sina kandidater ska vara skyldiga att lämna in samtycken senast i samband med beställningen av valsedlar. De menar också att en anmälan bör vara komplett, med personnummer och underskrift, för att gälla. Liknande synpunkter förs också fram av *Länsstyrelsen i Västra Götalands län*. Även *Länsstyrelsen i Västerbottens län* anser att tidpunkten för inlämnande av samtycke bör tidigareläggas. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* och *Länsstyrelsen i Uppsala län* har ingen invändning mot förslaget.

Valmyndigheten är i grunden positiv till tanken att skapa ett skydd mot ofrivilliga kandidaturer men anser att förslaget inte löser de problem som är förknippade med sådana. Myndigheten anser att kravet på samtycke bör omfatta alla dem som finns med på en tryckt namnvalsedel samt att en anmälan om samtycke bör avse ett visst parti. Enligt myndigheten bör bara partier som har förhandsanmält deltagande i val få beställa valsedlar och en beställning görs bara om samtliga kandidater på listan har samtyckt. Valmyndigheten anser också att det i vallagen bör införas en definition av uttrycket kandidat och en reglering för de situationer då en person tas upp som kandidat på en tryckt valsedel trots att något samtycke inte lämnats. Vidare menar Valmyndigheten, som flertalet länsstyrelser, att sista dagen för anmälan bör tidigareläggas. Valmyndigheten ser även ett behov av att kunna föreskriva när handläggningen av inlämnade samtycken tidigast ska börja. Enligt myndigheten finns det också behov av att ytterligare reglera förfarandet med anmälan om samtycke och överväga bl.a. frågor om rätten att överklaga beslut som rör registrering av dessa. *Valprövningsnämnden* anser att författningsregleringen bör förtydligas så att det klart framgår att en anmälan ska avse ett visst parti och att det berörda partiet inte behöver medverka vid anmälan. *Umeå universitet* anser att det bör vara partierna som ska lämna in samtycken till valmyndigheterna.

Skälen för regeringens förslag

Skyddet för den personliga integriteten

I regeringsformens målsättningsstadgande för det allmännas verksamhet slås bl.a. fast att det allmänna ska värna den enskildes privatliv och familjeliv (1 kap. 2 § fjärde stycket RF). Av regeringsformen följer vidare att var och en är tillförsäkrad bl.a. skydd för sin åsiktsfrihet och skydd mot olika former av integritetsintrång. Grundlagsskyddet för den personliga integriteten stärktes senast 2011 genom ändringar i 2 kap. 6 § RF som innebär att var och en är skyddad gentemot den allmänna mot betydande intrång i den personliga integriteten som sker utan samtycke och innebär övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden (prop. 2009/10:80 s. 171).

Av artikel 8 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europa-konventionen) som gäller som svensk lag, följer att var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. I privatlivsskyddet inbegrips bl.a. en rätt att slippa obefogade intrång från det allmännas sida i en privat sfär. Staterna har dock inte enbart en negativ

skyldighet enligt konventionen att respektera denna rättighet i förhållande till enskilda individer utan även en positiv förpliktelse att se till så att enskilda skyddas mot intrång från andra enskilda.

Av 2 kap. 19 § RF följer att en lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av konventionen.

Rätten till respekt för privat- och familjeliv skyddas även enligt artikel 7 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna.

Rätten till skydd för personuppgifter framgår inom unionsrätten av artikel 8 i stadgan om de grundläggande rättigheterna och av Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter (dataskyddsdirektivet). Dataskyddsdirektivet är i svensk rätt genomfört genom bl.a. personuppgiftslagen (1998:204), förkortad PuL. Lagen syftar till att skydda enskilda mot kränkningar av den personliga integriteten vid behandling av personuppgifter. Ett särskilt starkt skydd gäller enligt 13 § PuL för s.k. känsliga personuppgifter, bl.a. sådana uppgifter som avslöjar politisk åskådning. Behandling av sådana uppgifter är som huvudregel förbjuden om den sker automatiserat eller i manuella register. Ett undantag från förbudet gäller dock t.ex. om den registrerade själv uttryckligen har samtyckt till behandlingen eller på ett tydligt sätt offentliggjort uppgifterna (15 § PuL). Detta gäller t.ex. för den som själv offentligt ger tillkänna sin kandidatur för ett politiskt parti.

Skydd mot ofrivillig kandidatur genom registrering

Regleringen i 2 kap. vallagen om registrering av partibeteckning och anmälan av kandidater erbjuder ett visst skydd för enskildas rätt till självbestämmande. Av bestämmelserna framgår att en anmälan av en kandidat, som ett parti gör när det anmäler samtliga sina kandidater inför ett val, inte ska beaktas om kandidaten inte har lämnat sitt samtycke till anmälan. Om en sådan kandidat ändå tas upp på en valsedel, ska kandidaten anses obefintlig vid röstsammanräkningen.

Det skydd mot ofrivillig kandidatur som erbjuds genom dessa bestämmelser gäller enbart för kandidater som mot sin vilja sätts upp på en kandidatlista för ett parti som har registrerat sin partibeteckning och som väljer att skydda sina namnvalsedlar genom att anmäla samtliga kandidater. För partier som inte registrerar sin partibeteckning och inte heller anmäler alla sina kandidater på förhand har varje väljare enligt nuvarande ordning möjlighet att på en valsedel för partiet nominera vem som helst som kandidat för det partiet. Den gällande ordningen ger också ett parti som inte har anmält sina kandidater en möjlighet att beställa valsedlar med kandidatnamn som omfattar personer som inte har lämnat samtycke till kandidaturen. Dessa kandidatlistor är inte skyddade mot väljarnas tillskrifter av ytterligare namn. Om den på detta sätt anmälda eller tillskrivna personen är valbar och får tillräckligt många röster blir han eller hon – om partiet deltar i mandatfördelningen – invald som ledamot eller ersättare i den beslutande församlingen.

I tidigare lagstiftning fanns bestämmelser som gav enskilda en möjlighet att anmäla hos länsstyrelsen att de inte önskade kandidera för ett parti, om personen i fråga hade satts upp på en förtryckt namnvalsedel

för ett parti som inte anmält samtliga sina kandidater, 6 kap. 7 a § vallagen (1972:620) och 6 kap. 6 § vallagen (1997:157). På så vis kunde anmälaren senare, inför massmedierna och andra, hänvisa till att han eller hon offentligt avböjt inval. Detta förfarande innebär inte att den personen skyddades mot inval. Namnet skulle således beaktas i röstsammanräkningen. Förfarande saknade även praktisk betydelse för kandidater vars namn skrivits till för hand. I samband med införandet av 2005 års vallag togs någon motsvarande bestämmelse inte in i lagen.

Skyddet mot ofrivillig kandidatur bör stärkas

Frågan om att införa ett krav på förhandsanmälan av partier och kandidater vid val till en politisk beslutande församling har varit föremål för överväganden under lång tid (se t.ex. SOU 1987:6, 1993:21, 2001:99 och 2004:111). I tidigare lagstiftningsarbete har regeringen ansett att de problem som är förknippade med ofrivilliga kandidaturer inte vägt tillräckligt tungt för att motivera en ändring av den gällande ordningen (prop. 2004/05:163 s. 94). 2011 års vallagskommitté anser dock att frågan om att begränsa den fria nomineringsrätten nu måste bedömas utifrån den förändring av skyddet för den personliga integriteten som skett bl.a. i regeringsformen. Till bilden hör även att valsedlar och uppgifter om valresultatet på senare år har fått omfattande spridning genom att de offentliggörs på internet. Detta förfarande medför att det i princip inte är möjligt att förhindra att uppgifterna för all framtid kommer att finnas tillgängliga för var och en med tillgång till internet.

Som framgår av redogörelsen ovan kan den fria nomineringsrätten leda till att personer som över huvud taget inte önskar kandidera i ett val i vissa fall ändå sätts upp på valsedlar för ett parti som inte har skyddat sina kandidatlistor. Erfarenheterna från de allmänna valen 2006 och 2010 visar att ett antal personer, som skrivits till på valsedlar, i några fall valts till ledamöter eller ersättare trots att deras namn förekommit bara på ett fåtal valsedlar. Har ett parti inte tillhandahållit några namnvalsedlar i ett visst val kan det räcka med en enda valsedel med ett tillskrivet namn för att den på så sätt nominerade personen ska bli invald. Om en person som har nominerats på detta sätt blir invald som ledamot eller ersättare kommer den personens namn och personuppgifter att vara en del av det officiella valresultatet, som offentliggörs och i princip bevaras för all framtid. Om partiet i fråga tar mandat innebär den gällande ordningen att nominerade kandidater blir en del av valresultatet oberoende av om de utses till ledamöter eller ersättare eller inte. Detta följer av bestämmelserna om protokollföring vid rösträkningen (14 kap. 5 § vallagen och 13 § valförordningen [2005:874]).

Den som inte vill ställa upp som kandidat i ett val kan uppleva att hans eller hennes valhemlighet avslöjas om namnet finns på en valsedel för det parti som personen i fråga sympatiserar med. En ofrivillig kandidat kan också på annat sätt uppleva sin integritet kränkt om namnet har satts upp på en valsedel för ett parti som han eller hon inte sympatiserar med. Att namnet förekommer på något annat partis valsedel kan också vara till skada för det egna partiet. En omständighet som lyfts fram i Valmyndighetens erfarenhetsrapport från valen 2010 (Rapport 2011:1) är att en kandidat som är invald som ersättare för ett parti med anmälda kandi-

dater, kan bli invald som ordinarie ledamot för ett annat parti som inte anmält kandidater om hans eller hennes namn finns tillskrivet på det partiets valsedel. Den personen förlorar då sin ersättningsplats i "sitt eget" parti, oavsett om han eller hon omedelbart väljer att avsäga sin ledamotsplats. Även den som av olika skäl, t.ex. av hänsyn till sitt arbete, vill avstå från politisk verksamhet kan komma att skadas av en ofrivillig kandidatur.

I likhet med kommittén och det stora flertalet remissinstanser anser regeringen att det finns ett påtagligt behov av att stärka medborgarnas rätt till självbestämmande i fråga om kandidaturer i val. Som *Stockholms universitet* framhåller är det svårt att motivera från principiella utgångspunkter att en person kan väljas till ett politiskt förtroendeuppdrag utan att först ha blivit tillfrågad om det. Det uppfattas i dag inte längre som en plikt att åta sig ett sådant uppdrag och det ter sig därmed svårt att motivera att enskilda även fortsättningsvis ska tvingas tåla att de i officiella sammanhang mot sin vilja figurerar som företrädare för ett politiskt parti. Som *Uppsala universitet* påpekar är det visserligen knappast troligt att utnyttjandet av den fria nomineringsrätten innefattar en kränkning av artikel 8 i Europakonventionen, men detta hindrar inte att det ändå finns skäl att överväga ett stärkt integritetsskydd för enskilda i valsammanhang.

Kommittén föreslår att det införs ett krav på uttryckligt samtycke från den som kandiderar för inval och att detta samtycke ska ha lämnats senast fredagen före valdagen. Remissinstanserna är i huvudsak positiva till kommitténs förslag. En annan möjlighet, som förordas av *Uppsala universitet*, är att inte ställa krav på samtycke från samtliga kandidater före valet men väl att samtycke ska kunna verifieras från alla dem som kommer i fråga för inval och ersättningsuppdrag. Ett sådant samtycke måste föreligga senast när länsstyrelsen eller Valmyndigheten fattar sitt beslut att utse en person till ledamot eller ersättare. Om det efter valet visar sig att den behöriga valmyndigheten får svårigheter att nå en person som står på tur för ett sådant uppdrag kan en ordning med samtycke i efterhand få till följd att fastställandet av det slutliga valresultatet fördröjs. Regeringen anser mot denna bakgrund att starka skäl talar mot att välja ett system med samtycke i efterhand. Den reglering som kommittén föreslår, med krav på samtycke till kandidatur före ett val, skapar enligt regeringens mening ett bättre skydd av den personliga integriteten än en ordning med samtycke i efterhand. Med en ordning med anmälan på förhand kan man nämligen vid röstsammanräkningen bortse från namnen på de personer som inte före valet lämnat något samtycke till sin kandidatur. Regleringen riskerar inte heller att försena valresultatet. Regeringen delar den uppfattning som bl.a. några kommuner ger uttryck för, att den föreslagna regleringen ger positiva effekter såväl för integritetsskyddet för enskilda som för valadministrationen och allmänhetens förtroende för valsystemet.

Regeringen anser sammanfattningsvis att den nuvarande ordningen ger upphov till risker för intrång i den personliga integriteten som inte är godtagbara. Även om antalet fall av ofrivilliga kandidaturer vid varje val är förhållandevis få i relation till det totala antalet kandidaturer kan följderna för den enskilde individen bli allvarliga. Regeringen anser att kommitténs förslag att införa en ordning med obligatoriskt samtycke från

samtliga kandidater senast en viss tid före ett val är väl genomtänkt och att skälen för förslaget väger tyngre än skälen emot.

För att förslaget ska få avsedd verkan och kunna förhindra att en person blir nominerad för ett annat än ”sitt eget” parti, bör samtycket som *Valmyndigheten* och *Valprövningsnämnden* framhåller avse ett visst parti. Samtycket bör kunna lämnas in av partierna, av kandidaterna själva eller av en väljare som övertygat en kandidat att ställa upp i valet och fått ett samtycke från honom eller henne undertecknat.

Krav på samtycke till kandidatur bör vidare gälla för ett visst val och för den mandatperiod som valet avser. Eftersom partierna har möjlighet att registrera sin partibeteckning och anmäla kandidater inför varje val, bör en anmälan av samtycke som lämnas av en kandidat inför ett ordinarie val dock inte gälla för den händelse det förordnas om omval. I sådana fall bör en ny anmälan göras.

För närvarande saknas förutsättningar för att ta emot förklaringar enligt 2 kap. 9 § vallagen i elektronisk form då det krävs att dessa undertecknats egenhändigt av kandidaten. Detta utesluter dock inte att det i en framtid skapas förutsättningar att ta emot anmälningar om samtycke elektroniskt. I sådana fall är det dock nödvändigt att rutiner inrättas för att, med hjälp av avancerad elektronisk signatur eller liknande, säkerställa att det är kandidaten som står bakom anmälan.

Regeringen delar kommitténs uppfattning att det inte bör ställas upp ett generellt krav på medgivande från partierna att de personer som anmäls som kandidater får ställa upp i valet för dessa partier. Den möjlighet som partierna enligt den nuvarande ordningen har att skydda sina kandidatlistor från tillskrifter bedöms i tillräcklig mån tillgodose deras intresse av kontroll över kandidatnomineringarna.

Hur lång tid före valet ska samtycke lämnas?

Regeringen konstaterar att ett formellt krav på uttryckligt samtycke från samtliga kandidater före ett val medför att väljarnas fria nomineringsrätt begränsas i principiellt hänseende. För de etablerade partierna, som redan i dag i stor utsträckning väljer att skydda sina kandidatlistor, innebär detta ingen stor förändring. För nya och mindre partier med svag etablering kan reformen dock medföra vissa praktiska svårigheter att hitta och nominera kandidater inför ett val. Det blir därför av stor betydelse hur lång tid före ett val samtyckena till nomineringar måste finnas tillgängliga för valmyndigheterna.

Kommittén föreslår att sista dag för anmälan ska vara fredagen före valdagen. Den föreslagna tidpunkten ifrågasätts av flera remissinstanser, bl.a. *Valmyndigheten*, och flera länsstyrelser. Flera av dem anser att samtycket bör lämnas in innan förtidsröstningen påbörjas, 24 dagar före valet, eller allra helst innan tryckning av valsedlarna sker. *Valmyndigheten* pekar i det sammanhanget på att det kan uppfattas som vilseledande att myndigheterna trycker upp valsedlar som upptar namn på personer som inte har lämnat samtycke och därför inte med säkerhet kan konstateras vara valbara.

Regeringen konstaterar att den gällande ordningen innebär att det saknas stöd för valadministrationen att ställa några krav på godkännande från personer som tas upp på de kandidatlistor som beställs av ett parti

som inte har registrerat sin partibeteckning och anmält samtliga kandidater. Med den ordning som nu föreslås, med obligatoriskt samtycke för alla kandidater före valdagen, kommer en person som inte anmält samtycke inte att vara valbar på valdagen. Med denna ordning öppnas därmed i och för sig nya möjligheter att ställa krav på alla partier att visa att det finns ett samtycke från alla dem som tas upp på de valsedlar som partierna beställer. Regeringen konstaterar att det från integritetsskyddssynpunkt är av betydelse att de kandidater som finns upptagna på partiernas namnvalsedlar vid valsedelsbeställningarna är införstådda med och accepterar en nominering. I annat fall kommer dessa personer att kunna bli förknippade med partiet mot sin vilja, bl.a. genom att valsedlarna görs tillgängliga för allmänheten via internet. Till skillnad från *Valmyndigheten*, *Länsstyrelsen i Östergötlands län*, *Länsstyrelsen i Stockholms län*, *Länsstyrelsen i Jönköpings län* och *Länsstyrelsen i Skåne län* gör regeringen dock bedömningen att dessa omständigheter inte innebär att det är nödvändigt att ställa krav på att samtyckena ska finnas tillgängliga redan vid tidpunkten för valsedelsbeställning. Det ligger för det första i ett partis eget intresse att dess valsedlar inte upptar namn på personer som tar avstånd från partiet. För det andra skulle den ordning som remissinstanserna förespråkar medföra att skillnad görs mellan olika namnvalsedlar beroende på vem som har beställt tryckningen av dem. I 6 kap. 6 § vallagen slås i och för sig fast att alla valsedlar som används i valet ska tillhandahållas av Valmyndigheten. Men av beställelserna om valsedlars giltighet följer samtidigt att valsedlar som ett parti själv trycker upp inte blir ogiltiga. Det är visserligen mycket ovanligt att partier själva trycker upp sina valsedlar, men om det ändå förekommer skulle den ordning som remissinstanserna föreslår medföra att skillnader görs mellan valsedlar av samma slag på ett sätt som är svårt att motivera från rättsliga utgångspunkter och som väljare i allmänhet sannolikt skulle ha svårt att förstå skälen för. Något formellt krav på att samtycken ska ha lämnats in före tryckning bör därför inte ställas upp. Regeringen utgår dock från att partierna lägger största vikt vid att säkerställa att personer som nomineras som kandidater på detta sätt faktiskt accepterar nomineringen och har lämnat, eller kommer att lämna, samtycke till kandidaturen.

I likhet med kommittén anser regeringen att det är nödvändigt att regleringen utformas så att den inte hindrar att en person som i ett förhållandevis sent skede i valprocessen accepterar en kandidatur ges möjlighet att bli invald för ett parti som inte anmäler samtliga sina kandidater. Frågan är då vid vilken tidpunkt sådana samtycken senast måste vara inlämnade före valet.

Regeringen anser att det finns vissa fördelar med en ordning som innebär att samtliga samtycken ska ha lämnats in innan förtidsröstningen påbörjas, eller allra helst redan innan brevrösterna får börja göras i ordning. Brevröster får göras i ordning tidigast 45 dagar före valdagen. Förtidsröstningen på utlandsmyndigheter påbörjas tidigast 24 dagar före valdagen, medan förtidsröstningen i kommunerna påbörjas 18 dagar före valdagen. Som framgår i avsnitt 6.2.1 motiveras kravet på obligatorisk förhandsanmälan av partier 30 dagar före valet huvudsakligen av intresset att väljare ska få bättre förutsättningar att göra ett rationellt partival. Samma argument kan åberopas när det gäller personvalet för att

motivera att anmälningstidpunkten för anmälan av samtycke till kandidatur bör ligga före den dag då röstningen påbörjas. Mot en sådan ordning talar emellertid samtidigt att ett krav på samtycke till kandidatur före valet innebär att väljarnas fria nomineringsrätt begränsas i förhållande till dagens ordning. Detta torde främst få betydelse för nya och mindre partier som kan ha förhållandevis svag etablering i ett valområde. Men även för de mera etablerade partierna kan den lokala partiorganisationens styrka i olika delar av landet variera över tid. För att reformen inte ska få omotiverat stor negativ inverkan på partiernas möjligheter att hitta och nominera valbara kandidater inför ett val bör den absolut senaste tidpunkten för inlämnande av samtycke ligga så nära valdagen som möjligt. Kommitténs förslag, att samtycke ska lämnas in senast två dagar före valdagen ger enligt regeringen valmyndigheterna möjlighet att hinna registrera dessa senast dagen före valdagen och distribuera informationen till vallokaler så att den finns tillgänglig på valdagen. Denna ordning medför visserligen att en väljare som förtidsröstat på ett parti, som inte har registrerat sin partibeteckning och anmält samtliga kandidater, inte kan vara säker på vilka personer som är valbara för det aktuella partiet. Väljaren ges dock möjlighet att före valet få kännedom om vilka kandidater som ställer upp för partiet och kan, om han eller hon vill, korrigera sin personröst genom att ångerrösta i vallokalen på valdagen.

Handläggningsfrågor

De undertecknade förklaringar som partierna lämnar in med stöd av 2 kap. 9 § andra stycket vallagen i samband med anmälan av samtliga sina kandidater bör, som *Valmyndigheten* påpekar, behandlas som sådana samtycken som fordras för att en kandidat ska vara valbar. Det bör alltså inte krävas att dessa kandidater både, via partiet, lämnar en förklaring om samtycke till kandidatanmälan och, själva eller via partiet, lämnar in ett särskilt samtycke till kandidaturen.

Det är naturligtvis av stor vikt att de anmälningar av samtycken som kommer in till valmyndigheterna innehåller tillräckligt med information för att det ska vara möjligt att identifiera den som lämnar samtycket. Som bl.a. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* framhåller bör en anmälan innehålla uppgift om personnummer för att det ska vara möjligt att säkert identifiera anmälaren. I anmälan bör kandidaten också ange för vilket parti samtycket gäller. Även andra uppgifter, t.ex. kontaktuppgifter, bör lämnas för att valmyndigheterna vid behov ska kunna begära kompletteringar. En anmälan bör vidare lämnas i sådan form att det skapas förutsättningar för att myndigheten ska kunna verifiera vem anmälan härrör från. Det kan t.ex. ske genom att kandidaten egenhändigt undertecknar en anmälan som lämnas i pappersform. Det bör dock inte ställas upp något formellt krav på egenhändigt undertecknade. I den mån myndigheterna använder sig av elektroniska förfaranden kan uppgiftslämnarens identitet verifieras t.ex. genom användande av avancerad elektronisk signatur. På så sätt möjliggörs en kontroll av att samtycket lämnas behörigen.

Det är av största vikt att den som gör en anmälan om samtycke nära inpå valdagen är noga med att se till att anmälan är komplett. Om en

anmälan om samtycke är ofullständig kan svårigheter uppstå när uppgifterna om vilka personer som är valbara för de olika partierna ska göras tillgänglig för väljarna före valet. Det framstår inte som rimligt att valadministrationen ska behöva efterforska vilken person som avses med en anmälan och begära kompletteringar efter den senaste tidpunkt då anmälan får lämnas in. I annat fall skulle de risker för förseningar av valresultatet som är förknippade med anmälan i efterhand kunna uppkomma även med den nu föreslagna ordningen.

Valmyndigheten anser att det bör övervägas om bestämmelserna i lagen (2001:183) om behandling av personuppgifter i verksamhet med val och folkomröstningar kan anses gälla även för ärenden om samtycke. Regeringen gör bedömningen att de bestämmelser i den lagen som ger stöd för behandling av personuppgifter om kandidater i val- och folkomröstningsdatabasen får anses omfatta dem som anmäls som kandidater i samband med handläggningen av ärenden om samtycke.

I motsats till Valmyndigheten anser regeringen att det inte behövs någon reglering om när ärenden om samtycke tidigast ska börja handläggas eller att Valmyndigheten bör ges rätt att meddela föreskrifter om det.

8 Partisymboler på valsedlar

8.1 Valsedlarnas utformning och giltighet

Bestämmelser om valsedlarnas utformning och innehåll finns i 6 kap. vallagen och i valförordningen (2005:874). Vid val används tre olika slags valsedlar: ”partimarkerade valsedlar” som innehåller uppgift om parti- och valbeteckning (6 kap. 1 § 1 vallagen), ”namnvalsedlar” som därutöver innehåller uppgift om kandidater (6 kap. 1 § 2 vallagen) och ”blanka valsedlar” som enbart innehåller uppgift om valbeteckning (6 kap. 1 § 3 vallagen). Med valbeteckning avses uppgift om vilket val valsedlarna är avsedda att användas i. Utöver nämnda uppgifter får valsedlarna även innehålla viss annan information, bl.a. uppgift om för vilken valkrets valsedeln är avsedd och uppgift om huruvida det parti som valsedeln gäller för har registrerat sin partibeteckning och anmält sina kandidater (6 kap. 2 § vallagen). Kandidatnamnen ska vara uppförda i nummerordning. Varje kandidat ska identifieras så att det framgår vem som avses. Valsedlarna ska dessutom vara utformade så att väljarna kan lämna en särskild personröst och innehålla upplysning om personvalets innebörd (6 kap. 3 § vallagen). I vallagen regleras även valsedlarnas storlek (6 kap. 4 § vallagen).

Regler om valsedlarnas färg i olika slags val finns i valförordningen. I bilagan till förordningen finns också föreskrifter om vilket utrymme på valsedeln som får användas för olika slags uppgifter och om vilka uppgifter som får lämnas om kandidaterna. Hur upplysningen om personvalets innebörd ska vara utformad anges i 5 § andra stycket förordningen.

Bestämmelser om valsedlars ogiltighet finns i 13 kap. vallagen. Har en valsedel som en väljare har lämnat inte förvarats på ett säkert sätt ska den

anses ogiltig, om det kan antas att det har gjorts något obehörigt med den (13 kap. 6 § vallagen). Av 13 kap. 7 § första stycket 1–3 vallagen följer att en valsedel är ogiltig om den saknar partibeteckning, har mer än en partibeteckning eller har kännetecken som uppenbart har gjorts med avsikt. Det innebär alltså att en valsedel inte anses ogiltig om den avviker i fråga om t.ex. färg eller form eller har beställts av ett parti direkt från ett tryckeri.

Det har förekommit att lokala partier har låtit trycka upp symboler och logotyper på valsedlar för att utmärka eller särskilja partinamnet. En sådan valsedel betraktas inte med automatik som ogiltig men något uttryckligt stöd i lag eller förordning för att använda symboler och logotyper har partierna inte haft. Bedömningen av tillåtligheten av ett sådant förfarande får ske utifrån vad som kan anses utgöra en avsiktlig märkning på en valsedel. Det saknas dock praxis från Valprövningsnämnden för bedömningen av denna fråga.

8.2 Partisymbol ska få tryckas på valsedeln

Regeringens förslag: En partibeteckning ska få innehålla en partisymbol.

Prövningen av risken för att en partibeteckning kan förväxlas med en annan beteckning som registrerats eller anmälts för registrering eller som anmälts för deltagande i val ska även omfatta risken för förväxling av en partisymbol som ingår i partibeteckningen.

Vid prövningen av valsedlars ogiltighet bortses i förekommande fall från en partisymbol som en väljare skriver till på en valsedel.

Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Kommittén lämnar dock inte något förslag om att bortse från tillskrivna partisymboler.

Remissinstanserna: Samtliga *kommuner* och *landsting* som har yttrat sig tillstyrker eller lämnar förslaget utan invändning. Ett stort antal av de övriga remissinstanserna, bl.a. *Valprövningsnämnden*, *Länsstyrelsen i Jämtlands län*, *Sametinget*, *Statsvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet*, *Lunds universitet*, *Stockholms universitet*, *Umeå universitet* och *Bolagsverket*, lämnar förslaget utan invändning. Även *Sveriges Kommuner och Landsting* är positivt till förslaget men påpekar att det är viktigt att utrymmet för namnlistor bevaras i nuvarande storlek och att symbolerna inte utformas på ett sådant sätt att valhemligheten röjs. Val av färger och utformning bör enligt förbundet leva upp till de nationella målen för funktionshinderspolitiken. *Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam)* stödjer förslaget och betonar vikten av att riktlinjerna Riv hindren följs.

Förslaget avstyrks av några remissinstanser, bl.a. *Länsstyrelsen i Stockholms län*, *Länsstyrelsen i Skåne län* och *Länsstyrelsen i Jönköpings län*. De menar att reformen medför att utrymmet på valsedlar för kandidatnamn och personkryss blir ännu mindre än i dag vilket gör det svårare för väljarna att sätta kryss i rätt ruta och svårare för myndigheterna att tyda vilken kandidat som avses med ett kryss. Dessutom kan

förslaget enligt dessa remissinstanser innebära svåra avvägningar i den slutliga rösträkningen om en väljare har valt att teckna en partisymbol på en valsedel. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* uttrycker tveksamhet till förslaget på motsvarande grunder. *Länsstyrelsen i Västra Götalands län* framhåller att utrymmesbristen på namnvalsedlarna kan komma att utgöra ett problem främst för stora partier i landstingen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att det inte enbart är risken för förväxling av partisymboler som bör bedömas vid granskningen. Enligt länsstyrelsen kan det inte uteslutas att möjligheten att ha partisymboler på valsedlar kan användas i oseriösa sammanhang varför det bör klargöras att symboler som kan verka stötande eller annars olämpliga inte ska godkännas. Liknande synpunkter förs även fram av bl.a. *Patent- och registreringsverket*. *Karlshamns kommun* anser att förslaget bör belysas ytterligare så att symboler som t.ex. hakkors och liknande inte legitimeras genom den nya lagstiftningen.

Länsstyrelsen i Uppsala län menar att kommitténs slutsats i fråga om riskerna för valhemligheten är alltför lättsinnig. Även *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet* påpekar att det finns en risk för att valhemligheten avslöjas genom att färgen på valsedeln kan komma att uppfattas genom valkuvertet. Fakultetsnämnden, som avstyrker förslaget, betonar också att det skulle behövas ytterligare kriterier för prövningen av symbolernas utformning, vilka skulle ge upphov till svåra bedömningsfrågor i registreringsverksamheten.

Valmyndigheten anser att partisymbolen inte bör vara en del av partibeteckningen eller att de ska behöva beaktas vid rösträkningen. Myndigheten pekar bl.a. på att en kungörelse av registrerade partibeteckningar i Post- och Inrikes Tidningar inte kan innehålla bilder. Myndigheten framför även att förslaget medför att det uppstår stora svårigheter vid förväxlingsprövningen eftersom det öppnar för en mängd olika kombinationer i partibeteckningen. Vidare menar myndigheten att en partisymbol bör kunna tryckas i färg men att partinamnet bör tryckas i svart text. Valmyndigheten anser att det finns behov av att kunna avslå en ansökan om registrering av en partibeteckning i vissa fall, t.ex. om användningen av en symbol kan innefatta hets mot folkgrupp. Myndigheten framhåller även att förfarandet för förväxlingsprövning behöver övervägas ytterligare.

Svenska Föreningen för Immaterialrätt delar kommitténs uppfattning att ett system som uttryckligen tillåter partisymboler på valsedlar bör kompletteras med regler som ger ett effektivt skydd för symbolerna. Föreningen påpekar samtidigt att den nuvarande immaterialrättsliga lagstiftningen inte ger utrymme för sådant skydd utanför näringsverksamhet.

Skälen för regeringens förslag

Symboler underlättar för väljare att ta rätt valsedel

Av kommitténs redogörelse för tidigare utredningsarbete rörande möjligheter att trycka partisymboler på valsedlar framgår att tanken bakom flera av de förslag som tidigare förts fram har varit att användandet av sådana skulle underlätta för de väljare som har svårt att tillgodogöra sig det skrivna innehållet på valsedlarna. Som kommittén framhåller gäller detta

i vart fall i fråga om de partimarkerade valsedlarna, om de olika partisymbolerna kan särskiljas på ett tillräckligt klart sätt. När det gäller namnvalsedlar kan en partisymbol visserligen hjälpa en väljare att välja en valsedel som tillhör det parti som väljaren avser att lägga sin röst på, men den bidrar inte till ökade förutsättningar för väljaren att personrösta. I de fall ett parti går fram med en enda namnvalsedel kan partisymbolen trots det tjäna sitt syfte, om den används av en väljare som har svårt att tyda vilken partibeteckning som finns på en valsedel och behöver hjälp med det men som är beredd att godta ordningen bland kandidater på valsedeln. Om ett parti går fram med flera olika namnvalsedlar i samma val blir värdet av en symbol något mindre, eftersom väljaren då inte får någon vägledning vare sig för personvalet eller för listvalet. Även i ett sådant fall bidrar symbolen dock till att underlätta för väljaren ta en valsedel för rätt parti.

Som framgår i avsnitt 8.1 innebär den nuvarande ordningen att användandet av symboler på valsedlar inte per automatik leder till att valsedlarna blir ogiltiga. Eftersom det saknas uttryckliga bestämmelser om symboler finns det dock inte några förutsättningar för partierna att beställa tryckning av sådana genom det allmännas försorg. Den osäkerhet som finns när det gäller risken för ogiltigförklaring på den grunden att valsedlarna, under vissa omständigheter, skulle kunna anses vara avsiktligt märkta innebär sannolikt också att partierna drar sig för att använda symboler på valsedlar som de själva beställer från tryckerierna.

För tilltron till valsystemet och demokratin är det av vikt att det allmänna i möjligaste mån underlättar för väljarna att rösta på det parti de har avsett. Valsystemet bör också vara så utformat att det i största möjliga utsträckning motverkar riskerna för missbruk och illojala beteenden i val från partiernas sida. En reform som innebär att partierna ges möjlighet att använda partisymboler på valsedlarna kan enligt regeringens mening bidra till att risken för illojala beteenden minskar. Det förutsätter dock att det finns ett effektivt skydd mot missbruk av symbolerna.

Behov av effektivt skydd för partisymboler

Det känneteckenskydd som erbjuds genom den civilrättsliga regleringen på varumärkesrättens och firmarättens område omfattar i princip inte användningen av partisymboler i samband med val. Ensamrätten till varukännetecken enligt varumärkeslagen (2010:1877), som förvärfvas genom inarbetning eller registrering, är kommersiell och innebär ensamrätt till kännetecken för att från andras varor eller tjänster kunna skilja sådant som rättighetshavaren själv tillhandahåller i sin näringsverksamhet. Detta gäller också för användningen av näringskännetecken enligt firmalagen (1974:156). De politiska partiernas verksamhet i samband med val utgör inte näringsverksamhet i den mening som avses här. Varumärkeslagen och firmalagen ger således i princip inte något skydd mot illojala förfaranden i samband med val.

I vallagstiftningen finns i dag inte några spärrar som på ett effektivt sätt kan förebygga och förhindra missbruk av partisymboler i val. Utan ett godtagbart skydd för partisymbolerna finns en risk för att dessa används av ett parti på ett sätt som medför att väljarna vilseleds snarare

än vägleds i valet. En sådan ordning skulle få till följd att syftet bakom att tillåta symboler på valsedlarna – att underlätta för väljarna att rösta på det parti de har avsett – skulle motverkas. Om systemet ska vinna demokratisk legitimitet måste risken för att detta inträffar begränsas i så stor utsträckning som möjligt. För att ett system som uttryckligen tillåter partisymboler på valsedlarna som trycks upp genom det allmännas försorg ska kunna godtas måste det med andra ord kompletteras med regler som skapar ett godtagbart skydd för symbolerna i valförfarandet.

Skydd för partisymboler genom prövning av förväxlingsrisk

Enligt nuvarande ordning har partierna möjlighet att få ett visst skydd för sin partibeteckning genom att anmäla den för registrering. Genom registreringen skyddas partiet mot att andra partier registrerar samma eller en snarlik beteckning för ett val. Beteckningen motsvarar i praktiken det namn som ett parti går fram under i valet och som finns på partiets valsedlar. Enligt 2 kap. 3 § 1 vallagen ska partibeteckningen bestå av eller innehålla ord. En förutsättning för att en registrering ska godtas är att beteckningen inte är förväxlingsbar med någon annan beteckning som är registrerad eller som har anmälts för registrering för samma val. Beteckningen ska inte heller kunna förväxlas med en beteckning som tidigare har gällt för samma typ av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte (2 kap. 3 § 3–4 vallagen).

Enligt det förslag till krav på förhandsanmälan av partier som avser att delta i val som lämnas i propositionen (avsnitt 6.2.1) förutsätts att varje parti som vill delta i val anmäler sitt deltagande och anger den partibeteckning under vilken partiet uppträder i valet. Denna beteckning får inte vara förväxlingsbar med en beteckning för något parti som redan är registrerat eller har anmält sitt deltagande i det valet. Om beteckningen är förväxlingsbar ska den inte godtas.

Kommittén föreslår att den gällande ordningen för registrering av partibeteckning kompletteras så att det i lagen uttryckligen anges att partibeteckningen får innehålla en symbol. Förslaget innebär att det blir frivilligt för partierna att vid ansökan om registrering också anmäla en partisymbol som en del av beteckningen. Det innebär också att den förutsättning som gäller för registrering av en partibeteckning, att en beteckning inte godtas om den kan antas bli förväxlad med en beteckning som redan är registrerad eller som anmälts för registrering, i förekommande fall blir tillämplig även i fråga om partisymbolen. Kommittén föreslår att en motsvarande ordning också införs för de partibeteckningar som anmäls av partier som, utan att begära registrering, enbart anmäler sitt deltagande i valet enligt det nya systemet för förhandsanmälan av partier. Kommittén anser att både partinamnet och partisymbolen bör få tryckas på valsedeln i den färg som partierna själva bestämmer.

Förslaget har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. Det stora flertalet remissinstanser är positiva till förslaget eller har inte några synpunkter på de bedömningar som görs av kommittén. *Handisam* poängterar värdet av partisymboler ur ett tillgänglighetsperspektiv. Ett tillåtande av partisymboler torde enligt myndigheten kunna underlätta för många väljargrupper att skilja valsedlarna åt. Flertalet *länsstyrelser* är

dock tveksamma till förslaget eller avstyrker det. Med anledning av de påpekanden som flera länsstyrelser gör, att det finns risk för att utrymmet för kandidatnamn på valsedlarna minskar om förslaget genomförs, vill regeringen betona att reformen inte får medföra annat än en högst marginell påverkan på utrymmet för kandidatnamn. Detta intresse måste beaktas när föreskrifterna om valsedelns utformning ska meddelas i valförordningen.

Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Jönköpings län och Länsstyrelsen i Östergötlands län framhåller att det kan bli svårt att bedöma vilket parti en väljare avser om han eller hon har ritat t.ex. en blomma på en valsedel. Även *Valmyndigheten* pekar på detta problem och efterlyser ytterligare reglering för bedömningen av valsedlar vid preliminär och slutlig rösträkning. Regeringen delar Valmyndighetens och länsstyrelsernas uppfattning att svåra bedömningsfrågor kan uppkomma vid rösträkningen om valnämnderna och länsstyrelserna ska pröva om en för hand tecknad partisymbol utgör en röst på ett visst parti eller om valsedeln kan anses innehålla två olika partibeteckningar och därför ska bedömas som ogiltig. Syftet med en reform som ger partierna möjligheter att använda partisymboler på valsedlarna är främst att förbättra förutsättningarna för väljare att skilja valsedlarna åt och använda en valsedel för just det parti de avser att rösta på. En sådan reform bör inte genomföras på ett sätt som innebär att det uppstår nya problem vid prövningen av valsedlarnas giltighet. I likhet med Valmyndigheten anser regeringen därför att man vid rösträkningen bör bortse från partisymbolerna. Detta bör klargöras i bestämmelserna om valsedlars ogiltighet.

Valmyndigheten invänder mot att partisymbolen ska vara en del av partibeteckningen och anser att det räcker med föreskrifter i förordning som anger att det är tillåtet för partier att använda partisymboler på valsedlar. Myndigheten poängterar särskilt att registrerade partibeteckningar ska kungöras men att det saknas förutsättningar att kungöra bilder i Post- och Inrikes Tidningar. För att möjliggöra en reform som innebär att partisymboler tillåts på valsedlarna menar regeringen att det är av största vikt att en prövning av förväxlingsrisken av partisymboler kommer tillstånd. Regleringen om förväxlingsprövning måste finnas i vallagen. Regeringen delar därför inte Valmyndighetens uppfattning att det är tillräckligt att reglera möjligheten att använda partisymboler i förordning. Det kan konstateras att kommitténs förslag innebär att prövningen av förväxlingsrisken när det gäller partisymboler kommer att kunna ske inom ramen för en redan etablerad ordning. Från allmän synpunkt framstår det som en fördel om prövningen av partinamnet och partisymbolen kan ske i ett sammanhang och att detta kan ske inom ramen för en redan etablerad ordning. Frågan är då om kungöranderegleringen lägger hinder i vägen för den av kommittén föreslagna lagtekniska lösningen.

När en partibeteckning har registrerats eller avregistrerats ska Valmyndigheten enligt 2 kap. 8 § vallagen kungöra detta i Post- och Inrikes Tidningar. Med stöd av denna bestämmelse kungörs bl.a. vilken partibeteckning som har registrerats och för vilket val beteckningen gäller. Kungörandet utgör utgångspunkt för den frist som gäller för överklagande av registreringsbeslutet (15 kap. 6 § första stycket 1 vallagen). Som Valmyndigheten påpekar kan bilder inte kungöras i Post- och

Inrikes Tidningar. Det framstår emellertid inte som nödvändigt från rättssäkerhetssynpunkt att Valmyndighetens kungörelse av registreringsbesluten avseende partisymboler innefattar en bild av den registrerade symbolen. Avgörande för bedömningen är i stället om syftet med kungörelsen i tillräcklig mån kan tillgodoses genom förfarandet. Det torde enligt regeringens bedömning vara tillräckligt att det kungörs att ett beslut om registrering av en partisymbol som är knutet till ett visst partinamn har fattats och för vilket val registreringen gäller. I samband med att kungörelsen görs i Post- och Inrikes Tidningar torde information om partisymbolen därutöver på lämpligt sätt kunna göras tillgänglig via Valmyndighetens hemsida på internet. Regeringen bedömer att en sådan ordning inte kan anses inverka menligt på möjligheten att överklaga registreringsbeslutet.

Regeringen bedömer sammantaget att den av kommittén föreslagna regleringen skapar goda förutsättningar att genomföra en effektiv kontroll av förväxlingsrisken av partisymboler i samband med val. En registrering av en partibeteckning bör alltså vägras om en partisymbol kan förväxlas med ett partinamn eller en symbol som redan är registrerad eller som anmälts för registrering för valet. Detsamma bör gälla om partisymbolen kan förväxlas med en symbol som högst fem år tidigare har avregistrerats på grund av ett namnbyte. På motsvarande sätt bör inte heller en anmälan om deltagande i val godtas om ett parti anmäler en partisymbol som är förväxlingsbar med någon annan symbol som anmälts för deltagande i valet.

För att säkerställa att det valtekniska skyddet för en partibeteckning blir effektivt finns det skäl att införa en ny ogiltighetsgrund för valsedlar som innehåller en partibeteckning, inklusive namn och symbol, som inte är registrerad eller anmäld och godkänd. Den nuvarande ogiltighetsgrunden för avsiktliga märkningar bör kompletteras med en uttrycklig ogiltighetsgrund för partibeteckningar som inte har godtagits av Valmyndigheten eller, efter överklagande, Valprövningsnämnden.

Partisymboler i färg

I likhet med kommittén anser regeringen att symboler som trycks i svart färg i många fall kan bli svåra att särskilja. Regeringen gör därför bedömningen att det bör övervägas om partierna ska få möjlighet att trycka sina partisymboler i färg.

Några remissinstanser, bl.a. *Länsstyrelsen i Uppsala län* och *Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet*, riktar invändningar mot kommitténs ställningstagande avseende riskerna för valhemligheten om partisymbolerna trycks i färg. Regeringen noterar i detta sammanhang att den ordning som tillämpas när det gäller distributionen av valsedlar i förtidsröstnings- och vallokaler innebär att valsedlarna läggs upp på ett valsedelsbord vid ingången till lokalen. Dessa kan plockas av väljarna och tas med till valskärmen längre in i lokalen där de läggs i valkuvert för att sedan lämnas till röstmottagaren. Denna ordning brukar emellanåt ifrågasättas utifrån väljarnas intresse av att bevara sin valhemlighet, inte minst mot bakgrund av att valfunktionärer i vallokalen har i uppdrag att hålla ordning bland valsedlarna och därför måste hålla viss uppsikt över valsedelsbordet. För att undvika att någon får reda på hur väljaren tänker

rösta kan hon eller han t.ex. välja att ta valsedlar för flera partier eller att till röstnings- eller vallokalen ta med sig de valsedlar som distribuerats av partierna med posten före valet. Regeringen anser att det inte finns anledning att överdriva de ökade risker för valhemligheten som kan uppkomma som en följd av att partisymboler får tryckas i färg. Valhemligheten bör rimligen kunna skyddas med i princip samma medel som kan behöva utnyttjas redan med dagens ordning. Med anledning av *Juridiska fakultetsnämndens vid Uppsala universitet* synpunkt, att symbolerna kan komma att synas genom valkuvertet, vill regeringen framhålla att valkuverten givetvis måste vara utformade på ett sådant sätt att en partisymbol inte kan avslöjas genom dessa. Detta måste beaktas vid upphandlingen av valkuvert. Vid en avvägning mellan den något ökade risken för valhemligheten vid användning av partisymboler i färg å ena sidan och de förbättrade förutsättningarna att särskilja olika figurmärken från varandra å andra sidan, gör regeringen bedömningen att övervägande skäl talar för att symbolerna ska få tryckas i färg, om ett parti begär det. Till skillnad från *Valmyndigheten* anser regeringen att både partisymbolen och partinamnet bör få tryckas i färg, om partiet begär det. Detta bör regleras i valförordningen.

Regeringen anser att det bör vara upp till partierna själva att bestämma den grafiska utformningen och färgen på såväl partinamn som partisymbol men vill samtidigt framhålla vikten av att partierna noga överväger bl.a. teckensnitt, färgval och kontrastverkan när partibeteckningen utformas. Det ligger i både väljarnas och partiernas intresse att partinamn och partisymboler är lättillgängliga och läsbara för alla. Utgångspunkten för arbetet bör därför vara att skapa god tillgänglighet för alla väljargrupper. Regeringen utgår från att partierna vid utformningen av namn och symboler vidtar åtgärder för att tillgodose berättigade krav på kontrast och läsbarhet (jfr prop. 1999/2000:79, skr. 2009/10:166, bet. 2009/10:SoU20).

Andra förutsättningar för prövning av tillåtligheten av en partisymbol

Några remissinstanser, bl.a. *Valmyndigheten*, *Länsstyrelsen i Västerbottens län* och *Patent- och registreringsverket*, framför att det bör finnas förutsättningar att vägra registrering av en symbol även i andra fall än då det finns en förväxlingsrisk. Dessa remissinstanser hänvisar särskilt till fall då själva exponeringen av en symbol kan innefatta en brottslig gärning och liknande situationer.

Regeringen har förståelse för dessa synpunkter. Det kan inte uteslutas att ansökningar görs om registrering av symboler som kan verka stötande eller på annat sätt väcka upprestande bland allmänheten. Det framstår dock som vanskligt att hitta en från rättssäkerhetssynpunkt godtagbar avgränsning för prövningen av symboler om den ska göras utifrån vad som kan verka stötande för allmänheten. Till bilden hör att det ur demokratisk synvinkel är av största vikt att valsysteget erbjuder så likvärdiga villkor som möjligt för partierna att verka i val. När det gäller symboler som det kan antas vara brottsligt att använda i offentliga sammanhang, t.ex. hakors, kan konstateras att registreringen av en sådan symbol inte medför att användningen legitimeras eller att det blir straffritt att exponera symbolen i samband med val. Utrymmet att använda sådana symboler

som ett kännetecken för partiet blir därmed i stort sett obefintligt. Regeringen förutsätter i likhet med kommittén, som inte föreslagit någon reglering om lämplighetskontroll, att partierna tar sitt demokratiska ansvar vid utformningen och användningen av sina kännetecken och undviker sådana symboler som kan väcka anstöt eller som det kan vara brottsligt att använda. Regeringen gör sammanfattningsvis bedömningen att något ytterligare tillåtlighetsvillkor nu inte bör införas. Mot den beskrivna bakgrunden finns det dock anledning att noga följa frågans utveckling.

9 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna träder i kraft den 1 januari 2015. Föreskrifterna i 3 kap. regeringsformen och i vallagen ska tillämpas i den nya lydelsen första gången inför och vid val till riksdagen, kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige 2018.

Om en ansökan om registrering av en partibeteckning eller en anmälan om deltagande i val har kommit in till den behöriga myndigheten före valen till riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige 2018 ska den prövning av förväxlingsrisken med andra partibeteckningar som ska göras av myndigheterna omfatta även en partibeteckning som innehåller en partisymbol som kan anses allmänt förknippad med annan än sökanden.

Kommitténs förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Kommittén föreslår dock att bestämmelserna om samtycke till kandidatur ska träda i kraft redan den 1 januari 2014.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inte några synpunkter på förslaget. *Sveriges Kommuner och Landsting* anser att ändringar som inte kräver grundlagsändring bör genomföras till 2014 års val. Samma inställning ger även *Borlänge kommun*, *Härnösands kommun*, *Jönköpings kommun*, *Uppsala kommun*, *Varbergs kommun* och *Västerås kommun* uttryck för. *Helsingborgs kommun*, *Stockholms kommun* och *Örebro kommun* anser att partierna bör få möjlighet att trycka partisymboler på valsedlarna redan till 2014 års val.

Valmyndigheten invänder mot att de föreslagna ändringarna om krav på samtycke till kandidatur ska tillämpas redan vid 2014 års val.

Skälen för regeringens förslag: Regeringens förslag till ändringar i regleringen om fördelning av mandat i riksdagsval kräver ändring i grundlag. Detsamma gäller i fråga om villkoren för partier att delta i mandatfördelningen genom krav på förhandsanmälan. Grundlag stiftas av riksdagen genom två likalydande beslut med mellanliggande riksdagsval. Förslagen till ändringar i regeringsformen torde kunna behandlas slutligt av riksdagen under hösten 2014 och bör därför, som kommittén föreslår, kunna träda i kraft den 1 januari 2015.

Om en omständighet inträffar som medför att 2014 års val till riksdagen upphävs och det förordnas om omval i någon riksdagsvalkrets, bör samma regler tillämpas i omvalet som i det ordinarie valet. Detsamma bör gälla i händelse av att regeringen med stöd av 3 kap. 11 § RF beslutar om extra val före nästa ordinarie riksdagsval 2018. De nya bestämmelserna om mandatfördelning och förhandsanmälan av partier bör därför tillämpas första gången inför och vid det ordinarie riksdagsvalet 2018. Det innebär bl.a. att anmälningar om deltagande i val bör kunna lämnas in och prövas av Valmyndigheten först inför 2018 års val. En handläggning av sådana ärenden bör således inte vara aktuell förrän tidigast hösten 2017 och våren 2018.

De ändrade villkoren för fördelning av mandaten i riksdagsvalet är en förutsättning för att den föreslagna ändringen av valkretsindelningen i Västra Götalands län inte ska påverka proportionaliteten vid mandatfördelningen i riksdagsvalet. Mot den bakgrunden bör den nya valkretsindelningen inte gälla vid 2014 års ordinarie val utan träda i kraft samtidigt med grundlagsändringen den 1 januari 2015 och tillämpas första gången vid det ordinarie riksdagsvalet 2018. Vid ett eventuellt omval eller extra val före 2018 bör alltså de nuvarande föreskrifterna om valkretsindelningen tillämpas.

Regeringens förslag till ändrade regler om val till kommunfullmäktige är endast delvis beroende av de ändringar som föreslås för riksdagsvalen, nämligen ändringen av första delningstalet och regleringen om återföring av mandat. *Sveriges Kommuner och Landsting* och flera kommuner anser att alla lagändringar som inte är grundlagsbundna bör genomföras redan till 2014 års val. Regeringen delar inte den uppfattningen. Det framstår enligt regeringen som olämpligt att redan till 2014 års val införa en mandatfördelning enligt landstingsmodellen med en småpartispärr men utan återföring av överskjutande mandat och med en tillämpning av den nuvarande jämkade uddatalsmetoden, för att till 2018 års val komplettera systemet med återföring och en justering av jämkningen. En sådan ändring kan för övrigt knappast genomföras i det valadministrativa it-stödet på så kort tid som nu står till buds. Enligt regeringens uppfattning bör alla de ändringar som nu föreslås i mandatfördelningssystemet för val till kommunfullmäktige träda i kraft vid ett och samma tillfälle, nämligen samtidigt med ändringarna i regeringsformen. Detsamma bör gälla i fråga om de ändringar som föreslås för landstingsvalen.

Om det inträffar en omständighet vid de ordinarie valen till kommunfullmäktige eller landstingsfullmäktige 2014 som medför att omval behöver genomföras bör de nuvarande föreskrifterna om val tillämpas.

Den ökade frihet som föreslås för kommuner att besluta om valkretsindelning hänger nära samman med de ändringar i vallagen som syftar till att säkerställa proportionaliteten i valen till kommunfullmäktige oberoende av valkretsindelningen. Dessa ändringar bör därför genomföras samtidigt som övriga ändringar i valsystemet för val till kommunfullmäktige. Det innebär bl.a. att de nya föreskrifterna bör kunna tillämpas när kommunerna fattar beslut om valkretsindelning under 2017 och när statistiken för att bedöma hur många röstberättigade invånare en kommun har fastställs i mars året före valåret (4 kap. 14 § vallagen).

När det gäller förslaget att öka friheten för landstingen att besluta om valkretsindelning kan konstateras att dessa ändringar i och för sig skulle

kunna genomföras tidigare än ändringarna för kommunvalen. Regeringen anser dock att det inte är lämpligt att genomföra genomgripande valkretsindelningsändringar mycket nära inpå ett val. Enligt gällande ordning ska en ändrad valkretsindelning som huvudregel beslutas senast den 31 oktober året före valåret och därefter fastställas av länsstyrelsen. Detta är nu inte möjligt. Regeringen anser i stället att ändringarna i fråga om valkretsindelningen för landstingen bör träda i kraft samtidigt med de ändringar som avser kommunerna och tillämpas första gången vid 2018 års ordinarie val.

Flera kommuner, däribland *Helsingborgs kommun*, *Stockholms kommun* och *Örebro kommun*, anser att förslaget att tillåta partisymboler på valsedlarna borde genomföras redan till 2014 års val. Regeringen instämmer i denna del i kommitténs bedömning när det gäller behovet av att kunna skydda partisymbolerna i valet. Möjligheterna att använda partisymboler på valsedlarna som en del av partibeteckningen förutsätter således att det inrättas ett system för kontroll av förväxlingsrisken mellan olika partisymboler. Detta förutsätter i sin tur att partier som avser att delta i valet anmäler sitt deltagande på förhand. Förslaget att tillåta partisymboler bör mot den bakgrunden, som kommittén föreslår, genomföras först till 2018 års val.

Kommittén föreslår att kravet på samtycke till kandidatur genomförs redan till valen 2014. *Valmyndigheten* framhåller att det 2014 för första gången kommer att hållas val både till Europaparlamentet och till riksdag och kommun- och landstingsfullmäktige under ett och samma år. Detta förhållande innebär en stor utmaning för valadministrationen. De föreslagna ändringarna kräver att det administrativa it-stöd som länsstyrelserna och Valmyndigheten använder ändras och drifttestas så att eventuella tekniska problem kan avhjälpas i god tid före valet. Att brister i valprocessen uppkommer till följd av fel i de tekniska systemen som ett resultat av sena författningsändringar kan givetvis inte godtas. Enligt Valmyndigheten är det tveksamt om myndigheten skulle kunna klara att göra de förändringar i systemet som krävs till valen 2014 utan att det får konsekvenser för annan funktionalitet i it-stödet. Det bör även framhållas att det är av stor vikt att både de som ska arbeta inom valadministrationen på olika nivåer och partierna och väljarna i god tid före valet får riktig och lättbegriplig information om vilka förutsättningar som gäller för röstningen. Detta förutsätter bl.a. att utbildnings- och informationsmaterial tas fram för att användas i förberedelserna inför valet. Regeringen vill betona att reformen med obligatoriskt krav på samtycke från kandidater som ställer upp i val är angelägen. Det skulle dock enligt regeringens mening vara förenat med alltför stort risktagande att genomföra ändringarna i valsystemet redan inför valen till Europaparlamentet i maj 2014. Det är inte heller lämpligt att genomföra dessa ändringar så att de blir tillämpliga bara vid de allmänna valen i september 2014. En tillämpning av skilda regler i olika val så nära inpå varandra ger upphov till påtagliga risker för fel och brister i förfarandet. Detta kan i sin tur få till följd att allmänhetens förtroende för valsystemet rubbas. Enligt regeringens uppfattning bör ändringarna genomföras så att de kan tillämpas från och med samma tid som kravet på förhandsanmälan av partier, dvs. först i samband med de ordinarie valen 2018.

För att reformen med kontroll av förväxlingsrisken när det gäller partisymboler inte ska få negativa konsekvenser för ett parti som använder sig av symboler som är allmänt förknippade med partiet men som ännu inte anmälts för prövning och godkännande inför 2018 års val, bör den prövning som ska göra i samband med ansökningar om registrering av partibeteckning och anmälningar av deltagande till valen 2018 inbegripa en prövning av risken för förväxling med partisymboler som kan bedömas vara allmänt förknippade med andra än sökanden. Vid denna prövning bör den behöriga myndigheten kunna beakta bl.a. de registreringar av kännetecken som partierna har beviljats hos Patent- och registreringsverket.

10 Ekonomiska och andra konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen medför endast marginella kostnader för statliga myndigheter under de närmaste åren. Dessa ryms inom befintliga anslagsramar. På längre sikt, inför 2018 års val, bedömer regeringen att förslagen medför en ökning av kostnaderna för staten för att genomföra val. Dessa kostnader bör kunna finansieras inom ram.

Kommitténs bedömning: Kommittén föreslår att 40 miljoner kronor tas i anspråk av det reformutrymme som kan anges för de kommande åren.

Remissinstanserna: *Valmyndigheten* anser att ytterligare kostnader utöver de som kommittén tar upp kommer att uppkomma, bl.a. för utbildning, information och anpassningar av it-stödet. Enligt myndigheten är det dock svårt att uppskatta dessa. *Valmyndigheten* pekar även på behov av att komplettera beredskapslaget av partivalsedlar.

Skälen för regeringens bedömning: Statens kostnader för administrationen av val till riksdagen, kommun- och landstingsfullmäktige och Europaparlamentet betalas över statens budget i huvudsak via anslaget 6.1 Allmänna val och demokrati, inom utgiftsområdet 1 Rikets styrelse. Detta anslag får användas för att täcka bl.a. kostnader för valsedlar och annat valmaterial, kostnader för information till väljarna och utbildning av valadministrativ personal, ersättningar till Posten AB för röstning via lantbrevbärare och utgifter för utvecklig och underhåll av valdatasystemet. Anslaget får också användas för att betala statsbidrag till kommunerna för genomförande av förtidsröstning.

När det gäller förslaget att göra ändringar i *mandatfördelningssystemet* pekar kommittén på *Valmyndighetens* uppskattningar av kostnader för en förstudie för att ändra det valadministrativa it-stödet (2,3 miljoner kronor) och för att genomföra dessa ändringar (15–20 miljoner kronor) samt särskilda informations- och utbildningsinsatser som riktas till personal som arbetar med val, till partierna och till allmänheten (1,6 miljoner kronor). När det gäller förslaget om *obligatorisk förhandsanmälan av partier* som avser att ställa upp i valet pekar kommittén på ett behov av förstärkning av *Valmyndighetens* personella

resurser under valperioden (630 000 kronor) samt på behov av särskilda informationsinsatser via bl.a. tv och genom rikstäckande annonsering första gången systemet används (5 miljoner kronor). Även förslaget om *obligatoriskt samtycke till kandidatur* bedöms kräva anpassningar av it-stödet, en förstärkning av de personella resurserna och riktade informations- och utbildningsinsatser (8–10 miljoner kronor). Förslaget att *tillåta partisymboler* i färg på valsedlar och införa en ordning med prövning av förväxlingsrisken mellan anmälda partisymboler bedöms av kommittén medföra ökade kostnader för Valmyndighetens handläggning av anmälningsärenden (630 000 kronor) och ökade tryckningskostnader (6,6 miljoner kronor).

Regeringen bedömer att de nya bestämmelserna om obligatorisk förhandsanmälan av partier för deltagande i val, kravet på samtycke till kandidatur, förändringarna i mandatfördelningssystemet och partisymboler på valsedlarna kan medföra ökade kostnader för valadministrationen i inledningsskedet men att förslagen i vissa delar också kan förväntas medföra något minskade kostnader för valadministrationen vid sammanräkningen av röster och utseendet av ledamöter och ersättare.

Regeringen bedömer att förslagen i propositionen inte får ekonomiska konsekvenser under 2014. De kostnader som blir följden av förslagen uppkommer i huvudsak från och med valåret 2018. Regeringen bedömer att dessa kostnader bör kunna finansieras inom ram.

Regeringens förslag innebär att skyldigheten för kommuner och lands-
ting att besluta om valkretsindelning tas bort. Däremot föreslås möjlig-
heten till indelning av ett valområde i valkretsar inte bli helt fri för
kommuner som har färre än 36 000 röstberättigade invånare. Dessa
kommuner ges frihet att dela in valområdet i valkretsar bara om det finns
särskilda skäl för det. Regeringen bedömer att den begränsning som
följer av denna reglering inte går utöver vad som är nödvändigt med
hänsyn till intresset att motverka de effekter för proportionaliteten som
uppkommer inom valkretsarna vid fördelningen av relativt få mandat.

11 Författningskommentar

11.1 Förslaget till lag om ändring i regeringsformen

3 kap.

1 § Riksdagen utses genom fria, hemliga och direkta val.

Vid sådant val sker röstning på parti med möjlighet för väljarna att lämna särskild personröst.

I paragrafen finns den grundläggande bestämmelsen om röstning i val till riksdagen. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.1.

Ändringen i paragrafen innebär att tredje stycket har utgått. Genom ändringen tas definitionen av begreppet parti bort ur regeringsformen. Ändringen innebär dock inte någon ändring i sak i fråga om möjligheterna för en sammanslutning eller väljargrupp att ställa upp i val utan att dessförinnan ha organiserat verksamheten på sådant sätt att kraven för att vara en juridisk person är uppfyllda.

7 § Mandaten fördelas mellan partier som anmält sitt deltagande i valet i enlighet med bestämmelser som meddelas i särskild lag.

Endast partier som har fått minst fyra procent av rösterna i hela riket får delta i fördelningen av mandaten. Ett parti som har fått färre röster får dock delta i fördelningen av de fasta valkretsmandaten i en valkrets där partiet har fått minst tolv procent av rösterna.

I paragrafen finns bestämmelser om mandatfördelning i riksdagsval. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.1.

Ändringen i *första stycket* innebär att det regleras vilka partier som får delta i mandatfördelningen. Av bestämmelsen följer att endast sådana partier som har anmält sitt deltagande i valet får möjlighet att delta i mandatfördelningen. Bestämmelser om villkoren för anmälan finns i en särskild lag. Uttrycket ”särskild lag” syftar på den lag som innehåller föreskrifter om allmänna val, vallagen (2005:837).

8 § De fasta valkretsmandaten fördelas på varje valkrets proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen.

Om ett parti vid fördelningen av fasta valkretsmandat enligt första stycket har fått fler mandat i hela riket än vad som motsvarar en proportionell representation i riksdagen för partiet ska överskjutande mandat återföras och fördelas mellan övriga partier enligt bestämmelser som meddelas i särskild lag.

Utjämningsmandaten fördelas mellan partierna så, att fördelningen av alla mandat i riksdagen, med undantag av de fasta valkretsmandat som har tillfallit ett parti med mindre än fyra procent av rösterna, blir proportionell mot *röstetalet i hela riket* för de partier som deltar i fördelningen. *Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten har fått så många mandat som motsvarar den proportionella representationen i riksdagen för partiet, bortses vid fördelningen av utjämningsmandaten från partiet och de fasta valkretsmandat som det har fått.* Sedan utjämningsmandaten har fördelats mellan partierna, tillförs de valkretsar.

Vid mandatfördelningen mellan partierna används uddatalsmetoden med första divisorn jämkad till 1,2.

I paragrafen finns bestämmelser om metoden för fördelningen av mandat i val till riksdagen. Övervägandena finns i avsnitten 4.1.3 och 4.1.4.

I *andra stycket*, som är nytt, införs en bestämmelse om återföring av fasta valkretsmandat som har tilldelats ett parti i de fall ett parti har blivit överrepresenterat i riksdagen, dvs. när partiet vid fördelningen av fasta valkretsmandat har fått fler mandat än som motsvarar en rikspportionell fördelning. Av bestämmelsen följer att överskjutande mandat ska återföras och fördelas mellan övriga partier. Bestämmelser om återföring och ny tilldelning meddelas i en särskild lag. Uttrycket ”särskild lag” syftar, liksom i 7 §, på vallagen (2005:837).

Ändringen i *tredje stycket* innebär att ett parti inte får delta i fördelningen av utjämningsmandat så snart partiet har fått precis så många mandat som partiet ska ha vid en rikspportionell fördelning. Ändringen görs som en följd av att ett parti, på grund av bestämmelserna om återföring av fasta valkretsmandat, inte längre kan bli överrepresenterat vid fördelningen av de fasta mandaten.

I *fjärde stycket* har första delningstalet vid tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden ändrats från 1,4 till 1,2.

13 § Ytterligare bestämmelser om *det* som anges i 3–12 §§ och om utseende av ersättare för riksdagsledamöterna meddelas i riksdagsordningen eller annan särskild lag.

I paragrafen finns en upplysning om var kompletterande föreskrifter finns i annan lag. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.1.

Ändringen i paragrafen innebär att hänvisningen till 1 § tredje stycket tas bort som en följd av att det stycket utgår. Vidare läggs ordet ”särskild” till för att uttryckssättet ska motsvara den reglering som finns i 7 och 8 §§.

Dessutom görs språkliga ändringar i paragrafen.

Punkt 6 i övergångsbestämmelserna till kungörelsen (1974:152) om beslutad ny regeringsform

Äldre författning eller föreskrift *gäller fortfarande* trots att den inte har tillkommit i den ordning som skulle ha iakttagits vid tillämpning av denna regeringsform. Ett bemyndigande, som har beslutats av Konungen och riksdagen gemensamt eller av riksdagen ensam, får utnyttjas även efter den under 1 angivna tidpunkten, tills riksdagen bestämmer *något annat*.

Bestämmelserna i 8 kap. 18 § i denna regeringsform ska gälla i fråga om äldre författning, som har tillkommit genom beslut av Konungen och riksdagen gemensamt eller genom beslut av riksdagen ensam.

I övergångsbestämmelsen finns föreskrifter om fortsatt giltighet av författningar som har tillkommit före regeringsformens ikraftträdande.

Ändringen i *andra stycket* innebär att hänvisningen till den paragraf i regeringsformen som innehåller bestämmelser om den formella lagkraftens princip ändras från 8 kap. 17 § till 8 kap. 18 §. Ändringen görs för att rätta hänvisningen i den aktuella övergångsbestämmelsen till relevant lagrum efter de ändringar som gjordes i regeringsformen den 1 januari 2011 (prop. 2009/10:80).

Dessutom görs språkliga ändringar i bestämmelserna.

Punkt 2 i övergångsbestämmelserna till lagen (1976:871) om ändring i regeringsformen

Utan hinder av 2 kap. 13 § behåller äldre föreskrifter, som innebär särbehandling på grund av kön, sin giltighet tills vidare. *En* sådan föreskrift får ändras, även om ändringen innebär fortsatt särbehandling.

Av övergångsbestämmelsen framgår att äldre föreskrifter som innebär särbehandling på grund av kön fortsätter att gälla tills vidare utan hinder av bestämmelsen i 2 kap. 13 §.

Ändringen i bestämmelsen innebär att hänvisningen till den paragraf i regeringsformen där föreskrifterna om förbud mot könsdiskriminering finns rättas med anledning av de ändringar som gjordes i regeringsformen den 1 januari 2011 (prop. 2009/10:80).

Dessutom görs en språklig ändring i bestämmelserna.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015.

2. Bestämmelserna i 3 kap. 1, 7, 8 och 13 §§ i den nya lydelsen tillämpas första gången vid ordinarie val till riksdagen 2018.

Lagen träder i kraft den 1 januari 2015. De nya föreskrifterna i 3 kap. ska dock tillämpas i sin nya lydelse första gången i de allmänna valen i september 2018. Om det förordnas om omval efter 2014 års val till riksdagen ska äldre föreskrifter gälla. Detsamma gäller om regeringen beslutar om extra val till riksdagen före det ordinarie valet 2018. Övervägandena finns i avsnitt 9.

11.2 Förslaget till lag om ändring i vallagen (2005:837)

2 kap.

3 § En partibeteckning ska registreras om följande villkor är uppfyllda:

1. Partibeteckningen ska bestå av eller innehålla ord. *Den får innehålla en partisymbol.*

2. Om ett parti inte redan är representerat i den beslutande församling som anmälan gäller, ska anmälan ha ett dokumenterat stöd av minst

a) för val till riksdagen: 1 500 personer som har rösträtt i hela landet,

b) för val till landstings- eller kommunfullmäktige: 100 respektive 50 personer som har rösträtt i det landsting eller den kommun som anmälan gäller,

c) för val till Europaparlamentet: 1 500 personer som har rösträtt i hela landet.

3. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som redan

a) är registrerad, eller

b) har anmälts för registrering, om beteckningarna skulle komma att bli registrerade för samma val.

4. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som tidigare gällt för samma slag av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte.

5. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning för något annat parti som redan anmält sitt deltagande i val eller som ska anses ha anmält sitt deltagande enligt 15 § andra eller tredje stycket, om beteckningarna skulle komma att gälla i samma val.

I paragrafen regleras villkoren för registrering av en partibeteckning. Övervägandena finns i avsnitten 6.2.1 och 8.2.

I punkt 1 klargörs att en partibeteckning utöver ord även får innehålla en symbol.

I punkt 5 slås fast att en partibeteckning inte får vara förväxlingsbar med en beteckning som ett annat parti redan har anmält för deltagande i val. Regleringen innebär att Valmyndigheten, utöver den kontroll som ska göras i förhållande till andra registrerade partibeteckningar och beteckningar som anmälts för registrering, ska kontrollera att en partibeteckning som anmäls för registrering inte kan komma att förväxlas med en annan partibeteckning som något annat parti har anmält för deltagande i val enligt de särskilda föreskrifter som meddelas om det i 2 kap. 14–19 §§. Den omständigheten att en beteckning får innehålla en symbol medför att risken för förväxling ska prövas i förhållande till både det anmälda partinamnet och den anmälda partisymbolen.

Dessutom görs språkliga ändringar i paragrafen.

14 § Ett parti som vill delta i ett val ska skriftligen anmäla detta till den centrala valmyndigheten. Av anmälan ska det framgå vilken beteckning partiet går till val under (partibeteckning) och vilket slag av val anmälan gäller. Om anmälan avser val till landstings- eller kommunfullmäktige, ska det framgå vilket landsting eller vilken kommun den gäller.

I paragrafen, som är ny, finns bestämmelser om förhandsanmälan av partier för deltagande i val. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.1.

Av paragrafen följer att partier som vill delta i val måste anmäla sitt deltagande till Valmyndigheten. Anmälan ska vara skriftlig. Av anmälan ska framgå vilken partibeteckning – partinamn och eventuell partisymbol – som partiet avser att gå fram i valet under. I anmälan ska också anges för vilken valtyp anmälan gäller och, om anmälan avser val till kommun- eller landstingsfullmäktige, den kommun eller det landsting som avses.

15 § Om ett parti anmäls för val till riksdagen, gäller anmälan också för val till landstings- och kommunfullmäktige i hela landet och för val till Europaparlamentet. I övriga fall gäller anmälan endast för det val som anmälan avser.

Ett parti som är representerat i en beslutande församling ska vid nästa val anses ha anmält deltagande i val i den omfattning som följer av första stycket.

Ett parti som har anmält kandidater enligt 9 § ska anses ha anmält deltagande i valet.

I paragrafen, som är ny, regleras för vilka val en särskild anmälan om deltagande i val måste göras. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.2.

Av första stycket följer att ett parti som anmäler sitt deltagande i val till riksdagen inte behöver göra en särskild anmälan för sitt deltagande i val

till samtliga kommun- och landstingsfullmäktige i landet. En anmälan till riksdagsval gäller dessutom för nästa val till Europaparlamentet. Om ett parti bara deltar i val till kommun- och landstingsfullmäktige ska en särskild anmälan göras för båda valtyper och för vart och ett av de val partiet ställer upp i.

I *andra stycket* slås fast att partier som är representerade i den beslutande församling som valet avser anses ha anmält sitt deltagande i nästa val. Anmälan gäller då i den omfattning som följer av första stycket. Det innebär att ett parti som är representerat i riksdagen inte inför nästa val behöver göra en särskild anmälan om deltagande vare sig i val till riksdagen, i val till landstings- och kommunfullmäktige eller i val till Europaparlamentet. Ett parti som enbart är representerat på lokal eller regional nivå eller i Europaparlamentet ska automatiskt anses anmält bara i val till den beslutande församling där partiet är representerat.

Av *tredje stycket* följer att ett parti som har registrerat sin partibeteckning och anmält samtliga kandidater i ett val enligt bestämmelserna i 9 § inte behöver göra en särskild anmälan om deltagande i det val som en sådan anmälan avser. Partiet ska genom dessa åtgärder anses ha anmält sitt deltagande i valet.

16 § *En anmälan om deltagande i val gäller även för omval i det val som anmälan avser.*

I paragrafen, som är ny, finns en särskild bestämmelse för omval. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.2.

Av paragrafen följer att en anmälan om deltagande i ordinarie val gäller vid ett eventuellt omval.

17 § *En anmälan om deltagande i val ska göras senast 30 dagar före valdagen i det val som anmälan avser. Vid extra val och omval ska dock en anmälan som kommer in senare godtas, om den kommer in inom en vecka från beslutet om valdag.*

I paragrafen, som är ny, regleras hur lång tid före valdagen en anmälan om deltagande i val måste göras. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.1.

Av paragrafen följer att en anmälan om deltagande i val ska göras senast 30 dagar före valdagen. Anmälan ska alltså ha kommit in till Valmyndigheten senast på fredagen 30 dagar före valdagen. Detta gäller alltid inför ordinarie val men är också huvudregel vid omval och extra val. Om ett beslut om extra val eller omval fattas färre än 37 dagar före valdagen gäller dock att en anmälan ska godtas om den kommer in kortare tid före valdagen, så länge den kommer in inom en vecka från beslutet. Eftersom partier som anmält sitt deltagande i ordinarie val per automatik ska anses anmälda till ett omval, gäller den särskilda fristen för anmälan till ett omval bara partier som inte tidigare anmält sitt deltagande i valet.

18 § *En anmälan om deltagande i val ska registreras om följande villkor är uppfyllda:*

1. *Anmälan ska ha gjorts inom den tid som föreskrivs i 17 §.*

2. *Partibeteckningen ska bestå av eller innehålla ord. Den får innehålla en partisymbol.*

3. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som redan

a) är registrerad, eller

b) har anmälts för registrering, om beteckningarna skulle komma att gälla i samma val.

4. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som tidigare har varit registrerad och gällt för samma slag av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte.

5. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning för något annat parti som redan anmält sitt deltagande i val eller som ska anses ha anmält sitt deltagande enligt 15 § andra eller tredje stycket, om beteckningarna skulle komma att gälla i samma val.

I paragrafen, som är ny, regleras förutsättningarna för registrering av en anmälan om deltagande i val. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.1.

I paragrafen anges de villkor som gäller för att Valmyndigheten ska kunna registrera en anmälan om deltagande i val. Villkoren motsvarar i huvudsak de villkor som gäller för registrering av partibeteckning. Till skillnad från anmälningar om registrering av partibeteckning ställs dock vid anmälan om deltagande inte upp något krav på dokumenterat väljarstöd eller representation i den beslutande församling som anmälan avser.

Enligt *punkt 1* ska anmälan ha kommit in inom den tid som anges i 17 §, dvs. i normalfallet senast 30 dagar före valdagen. En anmälan som lämnas in senast på fredagen 30 dagar före valdagen ska alltså registreras, om övriga villkor för registrering av anmälan är uppfyllda.

Enligt *punkt 2* ska en partibeteckning bestå av eller innehålla ord men den får även innehålla en partisymbol. Motsvarande villkor gäller vid prövning av en anmälan om registrering av en partibeteckning enligt 3 §.

Av *punkt 3* följer att en kontroll ska göras av att en anmäld partibeteckning inte är förväxlingsbar med en partibeteckning som redan har registrerats eller anmälts för registrering. Om beteckningarna under sådana förhållanden skulle komma att gälla i samma val ska anmälan inte godtas. Motsvarande villkor gäller för prövning av en anmälan om registrering av en partibeteckning.

Av *punkt 4* framgår att en anmälan inte ska godtas om det kan antas att beteckningen skulle kunna bli förväxlad med en beteckning som tidigare har varit registrerad och gällt för samma slag av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte. Motsvarande villkor gäller vid prövning av en anmälan om registrering av partibeteckning.

I *punkt 5* slås fast att en beteckning för att godtas inte ska kunna förväxlas med en beteckning som ett annat parti redan har anmält för deltagande i val eller som på grund av bestämmelserna om vilka beteckningar som ska anses anmälda kommer att gälla för andra partier i det val anmälan avser. En motsvarande bestämmelse har införts i bestämmelsen om registrering av partibeteckning i 3 §.

19 § När en anmälan om deltagande i val har registrerats, ska den centrala valmyndigheten omedelbart kungöra detta i Post- och Inrikes Tidningar.

I paragrafen, som är ny, regleras kungörandet av de partibeteckningar som anmälts för deltagande i val. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.1.

Av paragrafen följer att Valmyndigheten fortlöpande ska kungöra när partibeteckningar som anmälts för deltagande i val har registrerats. Det ska ske i Post- och Inrikes Tidningar. Motsvarande reglering för registrerade partibeteckningar finns i 8 §.

20 § Den som kandiderar för ett parti som anmält sitt deltagande i ett val ska skriftligen ha samtyckt till kandidaturen. Ett sådant samtycke ska ges in till den centrala valmyndigheten eller, i den utsträckning som regeringen bestämmer, länsstyrelsen senast fredagen före valdagen.

En förklaring som avses i 9 § andra stycket ska anses som ett samtycke till kandidaturen enligt första stycket för det parti förklaringen avser.

I paragrafen, som är ny, finns bestämmelser om samtycke till kandidatur. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

Av *första stycket* följer att en kandidat måste lämna sitt skriftliga samtycke för att vara kandidat för ett parti i ett val. Kravet på skriftlighet kan vara uppfyllt även vid anlitande av elektroniska och andra tekniska medel för informationsöverföring. Samtycket ska avse ett visst parti. Att samtycket gäller i ett val innebär bl.a. att samtycke behöver lämnas på nytt vid ett eventuellt omval. Anmälan om samtycke måste ha inkommit till den behöriga valmyndigheten senast fredagen före valdagen för att gälla i valet. Föreskrifter om i vilken utsträckning länsstyrelsen ska vara behörig att ta emot en anmälan om samtycke meddelas i förordning.

I *andra stycket* klargörs att en egenhändigt undertecknad förklaring från en kandidat om att han eller hon samtycker till att partiet anmäler honom eller henne som kandidat enligt bestämmelserna om anmälan av kandidater, ska betraktas som ett samtycke till kandidatur. Ett särskilt samtycke, utöver förklaringen, behöver således inte lämnas in när ett parti anmäler samtliga sina kandidater inför ett val.

4 kap.

2 § Vid val till riksdagen är landet indelat i följande valkretsar:

1. Stockholms kommun,
2. Stockholms läns valkrets (Stockholms län med undantag av Stockholms kommun),
3. Uppsala län,
4. Södermanlands län,
5. Östergötlands län,
6. Jönköpings län,
7. Kronobergs län,
8. Kalmar län,
9. Gotlands län,
10. Blekinge län,
11. Malmö kommun,
12. Skåne läns västra valkrets (Bjuvs, Eslövs, Helsingborgs, Höganäs, Hörby, Höörs, Landskrona och Svalövs kommuner),
13. Skåne läns södra valkrets (Burlövs, Kävlinge, Lomma, Lunds, Sjöbo, Skurups, Staffanstorps, Svedala, Trelleborgs, Vellinge och Ystads kommuner),
14. Skåne läns norra och östra valkrets (Bromölla, Båstads, Hässleholms, Klippans, Kristianstads, Osby, Perstorps, Simrishamns, Tomelilla, Åstorps, Ängelholms, Örkelljunga och Östra Göinge kommuner),

15. Hallands län,
16. Göteborgs kommun,
17. Västra Götalands läns västra valkrets (*Ale, Alingsås, Härryda, Kungälv, Lerums, Lilla Edets, Mölndals, Partille, Stenungsunds, Tjörns, och Öckerö kommuner*),
18. Västra Götalands läns norra valkrets (*Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Lysekils, Melleruds, Munkedals, Orusts, Sotenäs, Strömstads, Tanums, Trollhättans, Uddevalla, Vänersborgs och Ämåls kommuner*),
19. Västra Götalands läns södra valkrets (*Bollebygds, Borås, Herrljunga, Marks, Svenljunga, Tranemo, Ulricehamns och Vårgårda kommuner*),
20. Västra Götalands läns östra valkrets (*Essunga, Falköpings, Grästors, Gullspångs, Götene, Hjo, Karlsborgs, Lidköpings, Mariestads, Skara, Skövde, Tibro, Tidaholms, Töreboda och Vara kommuner*),
21. Värmlands län,
22. Örebro län,
23. Västmanlands län,
24. Dalarnas län,
25. Gävleborgs län,
26. Västernorrlands län,
27. Jämtlands län,
28. Västerbottens län, och
29. Norrbottens län.

I paragrafen finns bestämmelser om valkretsindelningen i val till riksdagen. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.1.

Ändringarna innebär att den geografiska avgränsningen justeras för tre av Västra Götalands läns riksdagsvalkretsar, nämligen Västra Götalands läns västra, norra respektive södra valkretsar. Valkretsindelningen utformas därmed på ett sätt som innebär att kretsarna bildar geografiskt sammanhängande enheter.

5 § Vid val till landstingsfullmäktige är *landstinget en enda valkrets, om inte fullmäktige beslutar att dela in landstinget i två eller flera valkretsar.*

En valkrets ska omfatta en eller flera kommuner, om inte något annat följer av 6 § andra stycket.

I paragrafen finns bestämmelser om valkretsindelning i landsting. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.3.

Ändringen i *första stycket* innebär att ett landsting som huvudregel är en valkrets och att det blir frivilligt för landstingen att dela in valområdet i valkretsar.

Dessutom görs en språklig ändring i paragrafen.

9 § Mandaten i landstingsfullmäktige i *ett landsting som är indelat i valkretsar* består av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat.

Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Om talet blir brutet när antalet fasta valkretsmandat beräknas, ska det rundas av till närmaste lägre hela tal. Återstående mandat är utjämningsmandat.

I paragrafen finns bestämmelser om vilka slags mandat som fördelas i val till landstingsfullmäktige i valkretsindelade landsting. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.3.

Genom ändringen i *första stycket* klargörs att bestämmelserna om fasta valkretsmandat och utjämningsmandat i landstingen bara är tillämpliga i fråga om landsting som delats in i två eller flera valkretsar.

Dessutom görs en språklig ändring i paragrafen.

10 § Om ett landsting är indelat i valkretsar, ska länsstyrelsen senast den 30 april det år då ordinarie val ska hållas besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets ska ha. Det ska göras på följande sätt.

Antalet personer som har rösträtt i landstinget delas med antalet fasta valkretsmandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, ska lotten avgöra vilken valkrets som ska få mandatet.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om fördelning av mandat får meddelas senare än den dag som anges i första stycket.

I paragrafen finns bestämmelser om fastställande av hur många fasta valkretsmandat som valkretsarna i valkretsindelade landsting ska ha. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.3.

Ändringen i *första stycket* innebär att bestämmelserna om fastställande av hur många fasta valkretsmandat som valkretsarna ska ha är tillämpliga bara i fråga om landsting som delats in i två eller flera valkretsar.

Dessutom görs vissa språkliga ändringar i paragrafen.

12 § Om en kommun har 36 000 personer eller fler som har rösträtt, får kommunen delas in i två eller flera valkretsar. En kommun som har färre än 36 000 personer som har rösträtt får delas in i valkretsar endast om det finns särskilda skäl för det.

Antalet röstberättigade ska beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringsdatabasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet den 1 mars det år beslutet om valkretsindelning fattas.

En valkrets bör utformas så att den kan beräknas få minst 13 fasta valkretsmandat. Den ska ha en sammanhängande gränslinje, om det inte finns särskilda skäl för något annat.

I paragrafen finns bestämmelser om valkretsindelning i kommuner. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2.

Ändringen i *första stycket* innebär att kommuner med 36 000 röstberättigade invånare eller fler får obegränsad frihet att själva välja om de ska valkretsindela kommunen eller inte. För kommuner med färre röstberättigade invånare krävs att det finns särskilda skäl för att indela kommunen i valkretsar. Särskilda skäl kan föreligga t.ex. om valområdet tidigare har varit indelat i två eller flera valkretsar eller om en indelning motiveras av valtekniska skäl. Andra omständigheter som kan motivera en indelning kan t.ex. vara att valområdet har utökats genom en nyligen genomförd kommunsammanslagning.

Ändringen i *tredje stycket* innebär att regleringen om minimiantalet mandat anpassas till det föreslagna valsystemets bestämmelser om fasta valkretsmandat. I stället för ett krav på minst 15 mandat i varje valkrets gäller att valkretsarna bör ha minst 13 fasta valkretsmandat.

Dessutom görs en språklig ändring i paragrafen.

14 § *Mandaten i kommunfullmäktige i en kommun som är indelad i valkretsar består av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat.*

Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Om talet blir brutet när antalet fasta valkretsmandat beräknas, ska det rundas av till närmast lägre hela tal. Återstående mandat är utjämningsmandat.

I paragrafen finns bestämmelser om vilka slags mandat som fördelas i till kommunfullmäktige i valkretsindelade kommuner. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2.

Av ändringen i *första stycket* följer att mandat i kommuner som är valkretsindelade består av både fasta valkretsmandat och utjämningsmandat.

I *andra stycket* slås fast att, som i landstingen, nio tiondelar av mandaten i varje valkrets ska vara fasta mandat medan återstoden är utjämningsmandat. Om nio tiondelar är ett tal som är brutet ska antalet fasta mandat minskas till det närmast lägre hela talet.

15 § *Om en kommun är indelad i valkretsar, ska länsstyrelsen senast den 30 april det år då ordinarie val ska hållas besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets ska ha. Det ska göras på följande sätt.*

Antalet personer som har rösträtt i kommunen delas med antalet fasta valkretsmandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, ska lotten avgöra vilken valkrets som ska få mandatet.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om fördelning av mandat får meddelas senare än den dag som anges i första stycket.

I paragrafen finns bestämmelser om fasta valkretsmandat i kommuner. Övervägandena finns i avsnitt 5.2.2.

Ändringen innebär att den reglering om beräkningen av fördelningen av de fasta valkretsmandaten i valkretsindelade kommuner som hittills funnits i 14 § andra–femte styckena flyttas till denna paragraf utan att någon ändring i sak görs.

11 kap.

2 § *Om det har hållits val till riksdagen samtidigt med annat val, ska riksdagsvalet räknas först. Räkningen ska för varje slag av val gå till på följande sätt:*

1. Valurnan ska tömmas och valkuverten räknas. Antalet väljare som enligt röstlängden deltagit i valet ska räknas.

2. Valsedlarna ska tas ur valkuverten. Om ett valkuvert innehåller fler än en valsedel ska valsedlarna inte godkännas utan läggas tillbaka i kuvertet.

3. En valsedel som kan antas vara ogiltig enligt 13 kap. 7 § första stycket 1 *eller* 3 *ska* inte godkännas.

4. En valsedel som kan antas vara ogiltig enligt någon annan av de *grunder som anges* i 13 kap. 7 § *ska* inte godkännas utan läggas tillbaka i sitt valkuvert.

5. Valsedlar och valkuvert som avses i 2–4 *ska* läggas i särskilda omslag.

6. De valsedlar som godkänts *ska* sorteras i grupper efter partibeteckning. Antalet valsedlar i varje grupp *ska* räknas. Valsedlarna för varje parti *ska* sedan läggas i särskilda omslag.

7. Omslag enligt 5 och 6 *ska* förseglas.

Resultatet av rösträkningen *ska* antecknas i det protokoll som anges i 9 kap. 16 §.

I paragrafen finns bestämmelser om preliminär rösträkning. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.1.

Ändringen i *punkt 3* innebär att valsedlar som är ogiltiga på grund av att de innehåller en partibeteckning som inte är anmäld i valet inte *ska* läggas tillbaka i sitt valkuvert i samband med den preliminära rösträkningen. Det innebär att sådana valsedlar behandlas på samma sätt som blanka valsedlar.

Dessutom görs språkliga ändringar i paragrafen.

13 kap.

7 § En valsedel är ogiltig om den

1. saknar partibeteckning,

2. har mer än en partibeteckning,

3. *har en partibeteckning för ett parti som inte anmält sitt deltagande i valet enligt 2 kap., eller*

4. har kännetecken som uppenbart gjorts med avsikt.

Finns det fler än en valsedel i ett valkuvert är dessa ogiltiga. Om kuvertet innehåller flera valsedlar och alla har samma partibeteckning, *ska* dock en valsedel räknas som giltig. Skiljer sig valsedlarna i ett sådant fall åt i fråga om kandidatnamn eller de särskilda personrösterna, *ska* namnen på valsedlarna anses obefintliga.

Vid prövningen enligt första och andra styckena bortses i förekommande fall från en partisymbol som en väljare skriver till på en valsedel.

I paragrafen finns bestämmelser om valsedlars ogiltighet. Övervägandena finns i avsnitten 6.2.1 och 8.2.

Ändringen i *första stycket* innebär att en ny *punkt 3* införs som klargör att en valsedel som innehåller en partibeteckning för ett parti som inte har anmält sitt deltagande i valet enligt 2 kap. är ogiltig.

I *tredje stycket*, som är nytt, införs en bestämmelse som innebär att myndigheterna vid bedömningen av valsedlarnas giltighet vid röst-räkningen inte ska ta hänsyn till partisymboler som väljarna skrivit till för hand. En blank valsedel som innehåller en tillskriven partisymbol ska alltså anses sakna partibeteckning.

Dessutom görs språkliga ändringar i paragrafen.

8 § Ett kandidatnamn på en valsedel *ska* anses obefintligt om

1. kandidaten inte är valbar eller det inte framgår klart vem som avses,

2. kandidaten skrivits till på en valsedel som gäller för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap.,

3. kandidaten inte är anmäld och finns på *en* valsedel för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap., *eller*

4. *kandidaten inte har samtyckt till kandidaturen enligt 2 kap.*

Kandidatnamnen på en valsedel *ska* vidare anses obefintliga om

1. valsedeln upptar kandidater men inte är försedd med ett markerat utrymme för personröstning,

2. det lämnats mer än en särskild personröst eller det inte framgår vem personrösten avser,

3. markering för den särskilda personrösten kan antas ha gjorts maskinellt, eller

4. ordningen mellan kandidaterna inte framgår klart.

Kandidatnamn *ska* inte anses obefintliga på grund av att de strukits från en valsedel som upptar kandidater. I 7 kap. 2 § tredje stycket finns särskilda bestämmelser för det fall en väljare skriver till kandidater på en valsedel för ett parti som inte registrerat sin partibeteckning eller anmält kandidater enligt 2 kap.

I paragrafen finns bestämmelser om obefintliga kandidatnamn. Övervägandena finns i avsnitt 7.1.

Ändringen i *första stycket* innebär att det införs en ny *punkt 4* som klargör att kandidatnamnet för en kandidat som inte har samtyckt till kandidaturen enligt de bestämmelser om samtycke som meddelas i 2 kap. *ska* anses obefintligt vid röstsammanräkningen. En sådan person kan därför inte bli invald i den beslutande församling som valet avser.

Dessutom görs språkliga ändringar i paragrafen.

14 kap.

2 § Om det vid en beräkning enligt detta kapitel blir lika stora tal, *ska* lotten avgöra vilket parti, vilken kandidat eller *vilken* valkrets som *ska* få mandatet *eller vilket mandat som ska återföras för ny fördelning*.

I paragrafen finns bestämmelser om lottning vid fördelning av mandat. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.3.

Ändringen innebär att lotten *ska* avgöra vilket fast valkretsmandat som *ska* återföras för ny fördelning om det parti från vilket ett mandat *ska* återtas har fått sina sista valkretsmandat med lika stora jämförelsetal i flera valkretsar.

Dessutom görs språkliga ändringar i paragrafen.

3 § De fasta valkretsmandaten *ska* för varje valkrets fördelas proportionellt mellan partier som får delta i fördelningen. Fördelningen görs genom att jämförelsetal beräknas för partierna med utgångspunkt i valresultatet i valkretsen. Det parti som vid varje beräkning får det största jämförelsetalet tilldelas ett mandat.

Beräkningen *ska* göras med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden. Denna innebär att så länge ett parti ännu inte tilldelats något mandat beräknas jämförelsetalet genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,2. När ett parti har fått ett mandat beräknas nytt jämförelsetal genom att partiets röstetal delas med 3. Därefter fortsätter man på samma sätt att dela partiets röstetal med närmast högre udda tal för varje tilldelat nytt mandat.

I paragrafen finns bestämmelser om fördelning av mandat enligt den jämkade uddatalsmetoden. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.4.

Ändringen i *andra stycket* innebär att partiernas första jämförelsetal ska beräknas genom att dess röstetal delas med 1,2 i stället för 1,4. Att jämkning av röstetalet ska ske med 1,2 som första delningstal framgår även av 3 kap. 8 § fjärde stycket RF.

Dessutom görs språkliga ändringar i paragrafen.

4 § För att avgöra hur många mandat som ett parti ska ha sammanlagt i riksdagen för att vara proportionellt representerat i hela landet ska den jämkade uddatalsmetoden tillämpas på hela landet som en valkrets.

I paragrafen finns bestämmelser om beräkningsmetoden för att åstadkomma en riksproportionell mandatfördelning. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.3.

Ändringen i paragrafen innebär att sista meningen rörande utjämningsmandat utgår. Den meningen återfinns i stället i den nya 4 c §.

Dessutom görs språkliga ändringar i paragrafen.

4 a § *Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten har fått fler mandat än vad som motsvarar en proportionell representation i hela landet, ska överskjutande mandat återföras.*

Återföringen enligt första stycket ska göras i den eller de valkretsar där partiet tilldelats mandatet eller mandaten med lägst jämförelsetal. Återföring får dock inte göras i en valkrets som har färre än tre fasta valkretsmandat.

Mandat som återförs enligt andra stycket ska, med tillämpning av bestämmelserna i 3 §, fördelas mellan de övriga partier i valkretsen som inte har uppnått proportionell representation i hela landet vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten.

I paragrafen, som är ny, regleras metoden för återföring av överskjutande fasta valkretsmandat. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.3.

Av *första stycket* framgår att ett parti som har fått fler fasta valkretsmandat än som svarar mot en riksproportionell representation i hela landet ska förlora de mandat som medför att partiet är överrepresenterat. Det innebär att ett parti totalt sett aldrig kan tilldelas fler fasta mandat än som svarar mot en riksproportionell fördelning.

I *andra stycket* regleras vilket mandat som ska återföras. Som huvudregel gäller att ett parti som blivit överrepresenterat inte ska få behålla det eller de mandat som ett parti har fått med lägst jämförelsetal i en valkrets. Undantag görs dock för valkretsar med högst två fasta mandat. Specialregeln innebär med dagens ordning att återföringar är uteslutna bara i Gotlands läns riksdagsvalkrets.

I *tredje stycket* finns regler om ny fördelning av återförda mandat. Av bestämmelserna framgår att återförda mandat ska fördelas inom den valkrets de återförts. Ny fördelning ska göras enligt samma metod som används för fördelning av de fasta valkretsmandaten, dvs. det parti som har störst jämförelsetal efter en beräkning enligt den jämkade uddatalsmetoden tilldelas det återförda mandatet. Vid fördelningen deltar dock bara partier som inte redan har uppnått en riksproportionell representation i riksdagen. Vid bedömningen av vilka partier som ska kunna tilldelas mandat ska beaktas både fördelningen av de fasta valkretsmandaten i den första omgången och fördelningen av eventuella återförda fasta valkretsmandat.

4 b § Om mandat har återförts i två eller flera valkretsar ska dessa mandat fördelas i den ordningen att det parti som har störst jämförelsetal tilldelas första mandatet och så vidare, allt efter storleken på jämförelsetalen för de partier som ska tilldelas mandat.

I paragrafen, som är ny, regleras i vilken ordning återförda mandat ska tilldelas övriga partier när mandaten återförts i fler än en valkrets. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.3.

Av paragrafen framgår att den jämkade uddatalsmetoden ska tillämpas också när ordningen mellan valkretsarna bestäms för tilldelning av återförda mandat. Det parti som har störst jämförelsetal i de valkretsar där fördelning av återförda mandat sker, får det första återförda mandatet. Sedan en ny beräkning gjorts fördelas därefter det andra återförda mandatet till det parti som har näst störst jämförelsetal och så vidare.

4 c § Varje parti ska tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att partiet ska få en representation som svarar mot dess andel av samtliga giltiga röster i landet.

I paragrafen, som är ny, finns en grundläggande bestämmelse om fördelning av utjämningsmandat. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.3.

Paragrafen motsvarar hittills gällande 4 § andra meningen.

5 § Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten enligt 3, 4 a och 4 b §§ har fått så många mandat som behövs för att det ska vara proportionellt representerat i riksdagen, ska man vid fördelningen av utjämningsmandaten bortse från partiet och de mandat det har fått. Detsamma gäller för ett parti och de mandat partiet fått, om det fått mindre än 4 procent av rösterna i landet.

Av de utjämningsmandat som ett parti har fått tillförs det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten har större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående mandat tillförs ett efter ett den valkrets där partiet för varje gång har störst jämförelsetal vid en fortsatt tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden på partiets röstetal i valkretsarna. I en valkrets där partiet inte har fått något fast valkretsmandat ska dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första mandatet vara lika med partiets röstetal.

I paragrafen finns bestämmelser om fördelning av utjämningsmandat. Övervägandena finns i avsnitt 4.1.3.

Av första stycket framgår att ett parti som vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten, inklusive eventuella återförda valkretsmandat, har fått precis så många mandat som svarar mot en riksproportionell representation i riksdagen inte får delta i fördelningen av utjämningsmandat. Ändringen görs som en följd av att det med det nya återföringssystemet inte längre kommer att vara möjligt för ett parti att få fler fasta valkretsmandat än som svarar mot en riksproportionell representation. En motsvarande bestämmelse finns i 3 kap. 8 § tredje stycket RF.

Dessutom görs språkliga ändringar i paragrafen.

6 § Mandaten i kommunfullmäktige i en kommun som är en enda valkrets ska fördelas mellan partier som fått minst 2 procent av rösterna i kommunen. I en

kommun som är indelad i två eller flera valkretsar ska mandaten fördelas mellan partier som fått minst 3 procent av rösterna i kommunen.

Mandaten i landstingsfullmäktige ska fördelas mellan partier som fått minst 3 procent av rösterna i landstinget.

Mandaten i Europaparlamentsvalet ska fördelas mellan partier som fått minst 4 procent av rösterna i landet.

I paragrafen finns bestämmelser om småpartisräddar i olika val. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.2.

Ändringen i första stycket innebär att det införs en uttrycklig småpartisräddar i val till kommunfullmäktige. Spärnnivån varierar beroende på om kommunen är valkretsindelad eller inte. I kommuner som är en enda valkrets ska spärren mot små partier vara 2 procent medan den i kommuner som är indelade i två eller fler valkretsar ska vara 3 procent.

Dessutom görs språkliga ändringar i paragrafen.

8 § *Vid fördelningen av mandat i sådana landsting och kommuner som är indelade i valkretsar tillämpas bestämmelserna om riksdagsval i 3–5 §§ på motsvarande sätt.*

I paragrafen regleras vilka bestämmelser som ska gälla för mandatfördelning i valkretsindelade kommuner och landsting. Övervägandena finns i avsnitt 4.3.2.

Av paragrafen framgår att mandaten i valkretsindelade kommuner och landsting ska fördelas med tillämpning av samma metoder som gäller för mandatfördelningen i riksdagen. Motsvarande beräkningsgrunder ska alltså tillämpas vid fördelning av fasta valkretsmandat, återförda valkretsmandat och utjämningsmandat i både landsting och kommuner som valt att dela in valområdet i två eller flera valkretsar. Bestämmelserna om proportionell representation i hela landet ska därmed tillämpas på motsvarande sätt för partier som uppnått proportionell representation i hela landstinget respektive hela kommunen.

15 kap.

3 § Hos Valprövningsnämnden får överklagas

1. följande beslut av länsstyrelsen:

a) beslut enligt 4 kap. 8 och 13 §§ om fastställande av valkretsindelning för val till landstings- och kommunfullmäktige,

b) beslut enligt 4 kap. 10 och 14 §§ om antalet valkretsmandat för val till landstings- och kommunfullmäktige,

c) beslut enligt 4 kap. 17 § om indelning i valdistrikt,

2. länsstyrelsens eller den centrala valmyndighetens beslut om rättelse i en röstlängd,

3. följande beslut av den centrala valmyndigheten eller, i förekommande fall, länsstyrelsen:

a) beslut enligt 4 kap. 3 § om antalet valkretsmandat vid val till riksdagen,

b) beslut i ett ärende enligt 2 kap. om registrering av partibeteckning,

c) beslut i ett ärende enligt 2 kap. om anmälan av kandidater eller 6 kap. om valsedlar,

d) beslut i ett ärende enligt 2 kap. om anmälan om deltagande i val,

4. länsstyrelsens eller den centrala valmyndighetens beslut att fastställa utgången av ett val eller *beslut om att utse nya ledamöter* eller ersättare enligt 14 kap. 18–24 §§.

Prop. 2013/14:48

I paragrafen finns bestämmelser om överklagande till Valprövningsnämnden. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.3.

Ändringen i paragrafen innebär att det införs en möjlighet enligt *punkt 3 d)* att överklaga Valmyndighetens och länsstyrelsens beslut rörande registrering av anmälan om deltagande i val. Ett beslut att neka registrering kan överklagas av det parti som gjort anmälan. Ett beslut att bevilja en registrering kan överklagas av andra partier som t.ex. anser att den anmälda partibeteckningen är förväxlingsbar med det partiets registrerade eller anmälda partibeteckning.

I *punkt 4* görs en språklig ändring för att bestämmelsen bättre ska överensstämma med ordalydelsen i 6 § 5 och i 14 kap. 18, 19 och 21 §§. Ändringen innebär inte någon ändring i sak.

6 § Ett överklagande ska ha kommit in till beslutsmyndigheten

1. i ett ärende som avses i 3 § 1 samt 3 a och b: senast inom tre veckor från den dag det överklagade beslutet kungjordes eller, om beslutet inte har kungjorts, inom tre veckor från den dag klaganden fick del av beslutet,

2. i ett ärende som avses 3 § 2: senast onsdagen före valdagen,

3. i ett ärende som avses i 3 § 3 c: senast inom tre veckor från den dag klaganden fick del av beslutet,

4. i ett ärende som avses i 3 § 3 d: senast inom en vecka från den dag det överklagade beslutet kungjordes eller, om beslutet inte har kungjorts, inom en vecka från den dag klaganden fick del av beslutet,

5. i ett ärende som avses i 3 § 4: tidigast dagen efter valdagen och senast inom tio dagar efter det att valet avslutades eller, om överklagandet gäller beslut om att utse nya ledamöter eller ersättare enligt 14 kap. 18–24 §§, inom tio dagar efter det att sammanräkningen avslutades.

Det är Valprövningsnämnden som avgör om överklagandet har kommit in i rätt tid.

I paragrafen finns bestämmelser om överklagandefrister. Övervägandena finns i avsnitt 6.2.3.

Ändringen i paragrafen innebär att det införs en ny *punkt 4* av vilken följer att överklagande av ett beslut av Valmyndigheten eller länsstyrelsen i ett ärende om anmälan om deltagande i val enligt 2 kap. ska ha kommit in senast inom en vecka från kungörandet av beslutet om att registreringen har beviljats. I annat fall ska ett överklagande ges in senast inom en vecka från den dag klaganden fick del av beslutet. Det innebär att beslut att avslå en ansökan om registrering av en anmälan om deltagande i val normalt måste delges företrädare för det partiet.

Dessutom görs vissa språkliga ändringar i paragrafen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015 och tillämpas första gången inför och vid ordinarie val till riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige 2018.

2. Om en ansökan om registrering av partibeteckning eller anmälan om deltagande i val har kommit in före ordinarie val till riksdagen, landstingsfullmäktige och kommunfullmäktige 2018, ska den prövning som avses

Prop. 2013/14:48 i 2 kap. 3 och 18 §§ omfatta även en partibeteckning som innehåller en partisymbol som kan anses allmänt förknippad med någon annan än sökanden.

Av *första punkten* följer att lagen träder i kraft den 1 januari 2015. De nya föreskrifterna ska dock tillämpas första gången i samband med valet till riksdagen och valen till kommun- och landstingsfullmäktige i september 2018. Om det förordnas om omval efter 2014 års allmänna val ska äldre föreskrifter gälla. Detsamma gäller om regeringen beslutar om extra val till riksdagen eller om kommun- eller landstingsfullmäktige beslutar om extra val till dessa församlingar före de ordinarie valen 2018. Att föreskrifterna ska tillämpas inför och vid 2018 års val innebär bl.a. att de nya föreskrifterna ska tillämpas i fråga om beslut om valkretsindelning som fattas hösten 2017 på grundval av uppgifter i folkbokföringen i mars samma år. Övervägandena finns i avsnitt 9.

Av *andra punkten* följer att förväxlingsprövningen vid en ansökan om registrering av partibeteckning eller anmälan om deltagande i val som görs inför de allmänna valen i september 2018 ska omfatta även en partibeteckning som innehåller en partisymbol som kan anses allmänt förknippad med någon annan än sökanden. Vid bedömningen av om en symbol är allmänt förknippad med ett visst parti kan utgångspunkt tas i t.ex. symboler som partierna har fått registrera hos Patent- och registreringsverket för att få ett immaterialrättsligt känneteckenskydd i sin näringsverksamhet. Övervägandena finns i avsnitt 9.

Sammanfattning av 2011 års vallagskommittés betänkande Proportionalitet i val samt förhandsanmälan av partier och kandidater (SOU 2012:94)

Prop. 2013/14:48
Bilaga 1

Fördelningen av mandat i allmänna val

Val till riksdagen

En av utgångspunkterna för det svenska valsystemet är att det ska vara proportionellt. Syftet med detta är att åstadkomma ett styrkeförhållande mellan partierna i riksdagen som motsvarar den samlade väljarkårens röster. För att åstadkomma en riksproportionell representation i riksdagen tillämpas sedan valet 1970 ett system med utjämningsmandat. Systemet innebär att 310 av de 349 mandaten är fasta valkretsmandat och 39 mandat är utjämningsmandat. De fasta valkretsmandaten fördelas före valet på 29 valkretsar utifrån hur stor andel av den röstberättigade befolkningen som bor inom respektive valkrets. Efter valet fördelas dessa mandat mellan partierna med hänsyn till partiernas valresultat i varje valkrets för sig. Därefter fördelas de 39 utjämningsmandaten mellan partierna efter en beräkning av valresultatet med hela landet som en valkrets. Fördelningen av mandat sker med tillämpning av den s.k. uddasmetoden med första divisorn jämkad till 1,4.

När enkammarriksdagen inrättades 1971 var endast fem partier representerade i riksdagen. Så förhöll det sig fram till 1988 när Miljöpartiet för första gången tog plats i riksdagen. Från valet 1991 fram till 2010 har sju partier varit representerade i riksdagen. Under denna period ledde mandatfördelningssystemet endast vid ett tillfälle till, 1988 års val, att resultatet inte blev proportionellt i förhållande till partiernas röstsiffror. Efter 2010 års val finns för första gången åtta partier representerade i riksdagen. Vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten blev det avvikelser med fyra mandat från en riksproportionell representation.

Enligt kommitténs bedömning bör de riktpunkter för utformningen av vårt valsystem som Grundlagberedningen angav och som riksdagen anslöt sig till vid den partiella författningsreformen inför 1970 års val fortfarande gälla. Huvuddragen i det nuvarande systemet för fördelning av mandat bör således inte ändras. Med den nuvarande partistrukturen räcker det dock inte längre med 39 utjämningsmandat för att, oberoende av röstfördelningen mellan partierna, uppnå en riksproportionell representation i riksdagen.

Med en partistruktur som den nuvarande – två stora partier och sex mindre partier strax över småpartispärren som deltar i mandatfördelningen – visar våra beräkningar att divisorn 1,2, i jämförelse med t.ex. 1,4, medför en betydligt mindre risk för avvikelser från ett proportionellt valresultat, men att antalet utjämningsmandat ändå skulle behöva ökas väsentligt för att systemet ska uppfylla det grundläggande kravet att, med betryggande marginal, leda till ett proportionellt valresultat. Med nio, tio eller elva partier som deltar i mandatfördelningen ökar dock risken för avvikelser från ett proportionellt valresultat betydligt. För att erhålla

”mycket goda marginaler” skulle, med dessa förutsättningar, krävas ytterligare ett antal utjämningsmandat.

Två huvudalternativ till förändring har diskuterats inom kommittén. Båda garanterar – oavsett antal partier i riksdagen, oavsett hur rösterna fördelas mellan partierna och oavsett hur valkretsindelningen görs – en riksproportionell fördelning av mandaten mellan partierna. De ger vidare en godtagbar proportionalitet både mellan valkretsarna och inom valkretsarna. Det ena huvudalternativet innebär att det nuvarande systemet kompletteras med bestämmelser om återföring av mandat i de fall ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten fått totalt fler mandat än som svarar mot en riksproportionell mandatfördelning. Återförda mandat fördelas mellan övriga partier i respektive valkrets. Det andra huvudalternativet innebär att det nuvarande systemet modifieras genom att antalet utjämningsmandat görs flexibelt på så sätt att valkretsmandat fördelas tills ett parti skulle fått ett mandat mer än vad som motsvarar en riksproportionell fördelningen. Detta mandat delas då inte ut. Mandatet och övriga kvarstående mandat fördelas i stället mellan partierna på samma sätt som utjämningsmandaten i dag. Detta system kan alltså kräva färre utjämningsmandat än de 39 vi har i dag men också flera.

I valet mellan de båda huvudalternativen har kommittén fäst vikt vid att återföring av mandat innebär minst förändringar i förhållande till det nuvarande systemet, något bättre förutsebarhet i fråga om den regionala förankringen genom ett fixerat antal utjämningsmandat samt att det torde vara mindre kostnadskrävande vid införandet. Kommittén förordar således att det nuvarande valsystemet kompletteras med bestämmelser om återföring av mandat för att uppnå riksproportionalitet. Kommittén föreslår vidare att förstadivisorn ändras från 1,4 till 1,2 för att därigenom begränsa behovet av att återföra mandat.

Val till kommunfullmäktige

Som nämnts ovan tillämpas i riksdagsvalen sedan 1970 ett system med utjämningsmandat för att åstadkomma en riksproportionell representation av partierna i riksdagen. Ett system med utjämningsmandat tillämpas sedan 1976 också vid landstingsvalen. Något sådant system tillämpas dock inte vid val till kommunfullmäktige. Vid val till kommunfullmäktige i icke valkretsindelade kommuner uppkommer inga svårigheter att åstadkomma en proportionell fördelning av mandaten inom kommunen som helhet mellan de partier som får delta i mandatfördelningen. Det kan det däremot göra i de valkretsindelade kommunerna, eftersom mandatfördelningen sker i slutna valkretsar.

För att förbättra förutsättningarna för en proportionell fördelning av mandaten mellan partierna vid val till kommunfullmäktige föreslår kommittén att det nuvarande systemet vid val till kommunfullmäktige ersätts med ett kommunproportionellt system av samma typ som i landstingsval med 9/10 fasta valkretsmandat och återstoden utjämningsmandat.

Vidare föreslås att första divisorsn 1,4 ersätts, som i riksdagsval, med divisorsn 1,2.

För att garantera ett kommunproportionellt valresultat kompletteras valsystemet, som i riksdagsval, med möjlighet att återföra fasta valkretsmandat.

Prop. 2013/14:48
Bilaga 1

Den faktiska spärrnivå som nu finns varierar mellan kommunerna, alltefter antalet mandat i valkretsarna. Kommittén anser att en småpartispar bör vara uttryckligen angiven och variera i mindre mån än vad som följer av dagens ordning. Kommittén föreslår att småpartisparren bestäms till 3 procent i valkretsindelade kommuner och 2 procent i övriga kommuner.

Reservation har lämnats av Josef Fransson (SD), som förordat en generell spärr på 2 procent för samtliga kommuner.

Val till landstingsfullmäktige

Efter det att det landstingsproportionella valsystemet började tillämpas har utvecklingen därefter, liksom för riksdagen, inneburit ett ökat antal partier i landstingsfullmäktige. Detta, i förening med i vissa fall förhållandevis små valkretsar, är också enligt kommitténs bedömning den huvudsakliga förklaringen till att valsystemet i vissa landsting inte gett ett helt proportionellt valresultat.

Kommittén föreslår därför att det nuvarande valsystemet vid val till landstingsfullmäktige kompletteras, som i riksdagsval, med bestämmelser om återföring av mandat för att under alla förhållanden uppnå landstingsproportionalitet.

Vidare föreslås att första divisorn 1,4 ersätts, som i riksdagsval, med divisorn 1,2.

Valkretsindelning

Riksdagsvalkretsar i Västra Götalands län

Vid indelningen i valkretsar eftersträvas av naturliga skäl sammanhängande gränslinjer. Västra Götalands läns västra valkrets är i dag den enda riksdagsvalkretsen i landet som består av geografiskt icke sammanhängande områden. Det är också ett allmänt önskemål, som kommit till uttryck i upprepade framställningar från regionala organ, att länet ska få en mera ändamålsenlig valkretsindelning. De förslag som Regionstyrelsen har lagt fram om ny valkretsindelning tillgodoser enligt kommitténs mening de krav som bör ställas.

Kommittén föreslår i enlighet med det förslag som regionstyrelsen har lagt fram att Västra Götalands läns västra, norra och södra valkretsar ska ha följande omfattning:

Västra Götalands läns västra valkrets: Ale, Alingsås, Härryda, Kungälv, Lerums, Lilla Edets, Mölndals, Partille, Stenungsunds, Tjörns, och Öckerö kommuner,

Västra Götalands läns norra valkrets: Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Lysekils, Melleruds, Munkedals, Orusts, Sotenäs, Strömstads, Tanums, Trollhättans, Uddevalla, Vänersborgs och Åmåls kommuner, och

Västra Götalands läns södra valkrets: Bollebygds, Borås, Herrljunga, Marks, Svenljunga, Tranemo, Ulricehamn och Vårgårda kommuner.

Göteborgs kommuns valkrets och Västra Götalands östra valkrets ändras inte.

Reservation har lämnats av Josef Fransson (SD), som förordat att någon ändring av valkretsindelningen inte ska ske.

Valkretsindelning i kommuner

I ett kommunproportionellt valsystem, som kommittén föreslår, förlorar valkretsindelningen den betydelse den har i dag för mandatfördelningen. Med ett sådant valsystem garanteras proportionell mandatfördelning, oavsett hur valkretsindelningen görs. Indelningen kan i ett sådant system i första hand göras utifrån vad som från praktiska synpunkter är lämpligt. Det framstår då inte som rimligt att en kommun ska tvingas göra en valkretsindelning där en sådan framstår som praktiskt omotiverad eller rent av olämplig.

Om valsystemet vid valen till kommunfullmäktige, som kommittén föreslår, utformas på motsvarande sätt som vid landstingsvalen bör kommunerna ges ökad frihet ifråga om indelningen i valkretsar.

Huvudregeln ska som hittills vara att varje kommun är en enda valkrets.

Skyldigheten att i vissa fall (fler än 24 000 röstberättigade invånare eller minst 51 fullmäktige) dela in en kommun i valkretsar tas bort.

En kommun som har fler än 36 000 röstberättigade invånare får delas in i valkretsar. Har en kommun 36 000 eller färre röstberättigade invånare får den delas in i valkretsar, om det finns särskilda skäl för det.

Valkretsindelningen bör utformas så att varje valkrets beräknas få minst 13 fasta valkretsmandat.

Bestämmelserna om gränser för en valkrets och om fördelningen av mandat mellan valkretsarna bör inte ändras.

Valkretsindelning i landsting

I ett landstingsproportionellt valsystem har valkretsindelningen ingen betydelse mandatfördelningen. I ett sådant system görs valkretsindelningen utifrån vad som från i första hand praktiska synpunkter är lämpligt. Under sådana förutsättningar framstår det enligt kommitténs mening inte som motiverat att landstingen ska vara tvingade att göra en valkretsindelning.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till de överväganden i övrigt som redovisats i fråga om kommunal valkretsindelning föreslår kommittén att skyldigheten att dela in landsting i valkretsar tas bort. Huvudregeln blir alltså att ett landsting utgör en valkrets. Varje landsting ska dock ha möjlighet att valkretsindela. För att förhindra en alltför långt driven uppdelning i valkretsar behålls den nuvarande bestämmelsen om att en valkrets bör beräknas få minst åtta fasta valkretsmandat. Också de nuvarande bestämmelserna om valkretsarnas gränser behålls.

Obligatorisk förhandsanmälan av partier för deltagande i val

För att väljarna ska ha möjlighet att träffa ett rationellt partival måste de veta vilka partier som ställer upp i valet. Kommittén föreslår därför att de partier som avser att delta i allmänna val ska anmäla sitt deltagande senast 30 dagar före valet. Partier som inte anmält sig får inte delta i mandatfördelningen.

En anmälan om deltagande i ordinarie val gäller också vid ett eventuellt omval i det val som anmälan avser. Vid extra val ska en anmälan som kommer in senare än 30 dagar före valdagen godtas, om den kommer in inom en vecka från beslutet om valdag.

Några krav på viss organisatorisk form ställs inte på parti som anmäler deltagande i val, inte heller ställs krav på att det ska finnas ett visst dokumenterat väljarstöd.

Partier som har anmält sina kandidater eller som redan är representerade i den församling som valet gäller ska anses anmälda till valet. Ett parti som är representerat i riksdagen anses anmält för val också i samtliga landsting och kommuner i landet och för val till Europaparlamentet.

Anmälningsförfarandet kompletteras med en regel som hindrar anmälan av förväxlingsbar partibeteckning.

Ett parti som enbart anmäler deltagande i val ges inte möjlighet att, på samma sätt som partier med registrerad partibeteckning, skydda sina kandidatlistor genom att anmäla samtliga kandidater.

De nuvarande reglerna för de partier som vill skydda sin partibeteckning genom registrering av partibeteckning och anmälan av samtliga kandidater i valet bör i huvudsak lämnas oförändrade.

Obligatoriskt samtycke till kandidatur

Starka integritetsskäl talar för att införa ett krav på samtycke i förhand från varje nominerad kandidat. Kommittén föreslår därför att bara den som före valet skriftligen samtyckt till sin kandidatur ska kunna utses till ledamot eller ersättare. Sista dag för att lämna samtycket är fredagen före valdagen.

Om någon som inte samtyckt till kandidatur tagits upp på en valsedel ska namnet betraktas som obefintligt, och alltså inte beaktas i sammanräkningen.

Partisymboler på valsedlar

Ett sätt att ytterligare förtydliga de alla alternativ i valen för väljarna, är att förse valsedlarna med partisymboler. Kommittén föreslår därför att det ska slås fast i vallagen att en partibeteckning får innehålla en partisymbol. Prövningen av risken för att en partibeteckning kan förväxlas med en annan beteckning som registrerats ska även omfatta risken för förväxling av partisymboler. Om ett partinamn eller en partisymbol kan förväxlas med ett partinamn eller en symbol som redan är registrerad, ska registrering vägras.

Registrering av en anmälan om deltagande i val ska vägras om ett parti anmäler en partibeteckning (partinamn och partisymbol) som är förväx-

lingsbar med någon annan beteckning som redan är registrerad i valet, som han anmälts för registrering i valet eller som annars har anmälts för deltagande i det val som anmälan avser.

Det bör vidare i förordning slås fast att en partibeteckning, dvs. partinamnet och i förekommande fall partisymbolen, får tryckas i färg om partiet begär det.

När det gäller grafisk utformning och färg på partinamn och partisymbol är det således upp till partierna själva att bestämma.

Ikraftträdande och genomförande

Kommittén förordar att de framlagda förslagen – med undantag för förslaget att bara den som före valet skriftligen samtyckt till sin kandidatur ska kunna utses till ledamot eller ersättare – fortsättningsvis bör behandlas med inriktning på att de ska kunna tillämpas första gången vid de allmänna valen 2018.

När det gäller förslaget att bara den som före valet skriftligen samtyckt till sin kandidatur ska kunna utses till ledamot eller ersättare bör det, enligt kommitténs mening, träda i kraft redan den 1 januari 2014.

Äldre bestämmelser ska tillämpas vid extra val före de ordinarie valen 2018 och vid omval efter överklagande av ett val som hållits före de allmänna valen 2018.

1 Förslag till lag om ändring i regeringsformen

Härigenom föreskriv att 3 kap. 1, 7 och 8 §§ regeringsformen¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 §

Riksdagen utses genom fria, hemliga och direkta val.

Vid sådant val sker röstning på parti med möjlighet för väljarna att lämna särskild personröst.

Med parti avses varje sammanslutning eller grupp av väljare, som uppträder i val under särskild beteckning.

7 §

Mandaten fördelas mellan partier.

Mandaten fördelas mellan partier som anmält sitt deltagande i valet i enlighet med bestämmelser som meddelas i särskild lag.

Endast partier som har fått minst fyra procent av rösterna i hela riket får delta i fördelningen av mandaten. Ett parti som har fått färre röster får dock delta i fördelningen av de fasta valkretsmandaten i en valkrets där partiet har fått minst tolv procent av rösterna.

8 §

De fasta valkretsmandaten fördelas på varje valkrets proportionellt mellan partierna på grundval av valresultatet i valkretsen.

Om ett parti vid fördelningen av fasta valkretsmandat enligt första stycket har fått fler mandat i hela riket än vad som motsvarar en proportionell representation i riksdagen för partiet ska överskjutande mandat återföras och fördelas mellan övriga partier enligt bestämmelser som meddelas i särskild lag.

¹ Regeringsformen omtryckt 2011:109.

Utjämningsmandaten fördelas mellan partierna så, att fördelningen av alla mandat i riksdagen, med undantag av de fasta valkretsmandat som har tillfallit ett parti med mindre än fyra procent av rösterna, blir proportionell mot de i fördelningen deltagande partiernas röstetal i hela riket. Har partiet vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten fått *flera* mandat än som motsvarar den proportionella representationen i riksdagen för partiet, bortses vid fördelningen av utjämningsmandaten från partiet och de fasta valkretsmandat som det har fått. Sedan utjämningsmandaten har fördelats mellan partierna, tillförs de valkretsar.

Vid mandatfördelningen mellan partierna används uddatalsmetoden med första divisorn jämkad till 1,4.

Utjämningsmandaten fördelas mellan partierna så, att fördelningen av alla mandat i riksdagen, med undantag av de fasta valkretsmandat som har tillfallit ett parti med mindre än fyra procent av rösterna, blir proportionell mot de i fördelningen deltagande partiernas röstetal i hela riket. Har partiet vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten fått *så många* mandat som motsvarar den proportionella representationen i riksdagen för partiet, bortses vid fördelningen av utjämningsmandaten från partiet och de fasta valkretsmandat som det har fått. Sedan utjämningsmandaten har fördelats mellan partierna, tillförs de valkretsar.

Vid mandatfördelningen mellan partierna används uddatalsmetoden med första divisorn jämkad till 1,2.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2015 och tillämpas första gången vid de allmänna valen 2018.

2 Förslag till lag om ändring i vallagen (2005:837)

Härigenom föreskrivs i fråga om vallagen (2005:837)

dels att rubriken närmast före 2 kap. 9 § ska lyda ”Anmälan av kandidater för partier som registrerat partibeteckning”,

dels att 2 kap. 3 §, 4 kap. 2, 5, 9, 10, 12, 14 och 15 §§, 13 kap. 7 och 8 §§, 14 kap. 2–4, 5, 6 och 8 §§ samt 15 kap. 3 och 6 §§ ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas nya bestämmelser, 2 kap. 14–21 §§ och 14 kap. 4 a–4 c §§ samt närmast före 2 kap. 14 och 21 §§ nya rubriker av följande lydelse.

2 kap.**3 §**

En partibeteckning *skall* registreras om följande villkor är uppfyllda:

1. Partibeteckningen *skall* bestå av eller innehålla ord.

2. Om ett parti inte redan är representerat i den beslutande församling som anmälan gäller, *skall* denna ha ett dokumenterat stöd av minst

a) för val till riksdagen: 1 500 personer som har rösträtt i hela landet,

b) för val till landstings- eller kommunfullmäktige: 100 respektive 50 personer som har rösträtt i det landsting eller den kommun som anmälan gäller,

c) för val till Europaparlamentet: 1 500 personer som har rösträtt i hela landet.

3. Partibeteckningen *skall* inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som redan

a) är registrerad, eller

b) har anmälts för registrering, om beteckningarna skulle komma att bli registrerade för samma val.

4. Partibeteckningen *skall* inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som tidigare gällt för samma slag av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte.

En partibeteckning *ska* registreras om följande villkor är uppfyllda:

1. Partibeteckningen *ska* bestå av eller innehålla ord. *Den får innehålla en partisymbol.*

2. Om ett parti inte redan är representerat i den beslutande församling som anmälan gäller, *ska* denna ha ett dokumenterat stöd av minst

a) för val till riksdagen: 1 500 personer som har rösträtt i hela landet,

b) för val till landstings- eller kommunfullmäktige: 100 respektive 50 personer som har rösträtt i det landsting eller den kommun som anmälan gäller,

c) för val till Europaparlamentet: 1 500 personer som har rösträtt i hela landet.

3. Partibeteckningen *ska* inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som redan

a) är registrerad, eller

b) har anmälts för registrering, om beteckningarna skulle komma att bli registrerade för samma val.

4. Partibeteckningen *ska* inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som tidigare gällt för samma slag av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte.

5. Partibeteckningen *ska* inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning för något annat parti som redan anmält sitt deltagande eller som *skas* anses ha anmält sitt deltagande i val enligt 15 § andra eller tredje stycket, om beteckningarna skulle komma att gälla i samma val.

Anmälan om deltagande i val**14 §**

Partier som vill delta i ett val ska skriftligen anmäla detta hos den centrala valmyndigheten. Av anmälan ska det framgå vilket slag

av val den gäller. Om anmälan avser val till landstings eller kommunfullmäktige, ska det framgå vilket landsting eller vilken kommun den gäller.

15 §

Anmäls ett parti för val till riksdagen, gäller anmälan också för val till landstings- och kommunfullmäktige i hela landet samt för val till Europaparlamentet. I övriga fall gäller anmälan endast för det val som anmälan avser.

Ett parti som är representerat i en beslutande församling ska vid nästa val anses ha anmält deltagande i val i den omfattning som följer av första stycket.

Ett parti som har anmält kandidater enligt 9 § ska anses ha anmält deltagande i valet.

16 §

En anmälan om deltagande i val enligt 15 § gäller även för omval i det val som anmälan avser.

17 §

En anmälan om deltagande i val ska vid ordinarie val göras senast 30 dagar före det val den avser. Vid extra val och omval ska dock en anmälan som kommer in senare godtas, om den kommer in inom en vecka från beslutet om valdag.

18 §

Av en anmälan om deltagande i val ska det framgå under vilken beteckning partiet går till val (partibeteckning).

19 §

En anmälan om deltagande i val ska registreras om följande villkor är uppfyllda:

1. Anmälan ska ha gjorts inom den tid som föreskrivs i 17 §.
2. Partibeteckningen ska bestå

av eller innehålla ord. Den får innehålla en partisymbol.

Prop. 2013/14:48

Bilaga 2

3. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som redan

a) är registrerad, eller

b) har anmälts för registrering, om beteckningarna skulle komma att gälla i samma val.

4. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning som tidigare har varit registrerad och gällt för samma slag av val men som avregistrerats för högst fem år sedan på grund av namnbyte.

5. Partibeteckningen ska inte kunna antas bli förväxlad med en beteckning för något annat parti som redan anmält sitt deltagande i val eller som ska anses ha anmält sitt deltagande enligt 15 § andra eller tredje stycket, om beteckningarna skulle komma att gälla i samma val.

20 §

När en anmälan om deltagande i val har registrerats, ska den centrala valmyndigheten omedelbart kungöra detta i Post- och Inrikes Tidningar.

Samtycke till kandidatur

21 §

Den som vill kandidera i ett val ska skriftligen samtycka till kandidaturen. Ett sådant samtycke ska ges in till den centrala valmyndigheten eller, i den utsträckning som regeringen bestämmer, länsstyrelsen, senast fredagen före valdagen.

4 kap.

2 §

Vid val till riksdagen är landet indelat i följande valkretsar:

1. Stockholms kommun,
2. Stockholms läns valkrets (Stockholms län med undantag av Stockholms kommun),
3. Uppsala län,
4. Södermanlands län,
5. Östergötlands län,
6. Jönköpings län,
7. Kronobergs län,
8. Kalmar län,
9. Gotlands län,
10. Blekinge län,
11. Malmö kommun,
12. Skåne läns västra valkrets (Bjuvs, Eslövs, Helsingborgs, Höganäs, Hörby, Höörs, Landskrona och Svalövs kommuner),
13. Skåne läns södra valkrets (Burlövs, Kävlinge, Lomma, Lunds, Sjöbo, Skurups, Staffanstorps, Svedala, Trelleborgs, Vellinge och Ystads kommuner),
14. Skåne läns norra och östra valkrets (Bromölla, Båstads, Hässleholms, Klippans, Kristianstads, Osby, Perstorps, Simrishamns, Tomelilla, Ästorps, Ängelholms, Örkelljunga och Östra Göinge kommuner),
15. Hallands län,
16. Göteborgs kommun,
17. Västra Götalands läns västra valkrets (Härryda, Kungälv, Lysekils, Munkedals, Mölndals, Orusts, Partille, Sotenäs, Stenungsunds, Strömstads, Tanums, Tjörns, Uddevalla och Öckerö kommuner),
18. Västra Götalands läns norra valkrets (Ale, Alingsås, Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Herrljunga, Lerums, Lilla Edets, Melleruds, Trollhättans, Vårgårda, Vänersborgs och Åmåls kommuner),
19. Västra Götalands läns södra valkrets (Bollebygds, Borås, Marks, Svenljunga, Tranemo och Ulricehamns kommuner),
20. Västra Götalands läns östra valkrets (Essunga, Falköpings, Grästorps, Gullspångs, Götene, Hjo, Karlsborgs, Lidköpings, Mariestads, Skara, Skövde, Tibro, Tidaholms, Töreboda och Vara kommuner),
21. Värmlands län,
22. Örebro län,
23. Västmanlands län,
17. Västra Götalands läns västra valkrets (Ale, Alingsås, Härryda, Kungälv, Lerums, Lilla Edets, Mölndals, Partille, Stenungsunds, Tjörns, och Öckerö kommuner),
18. Västra Götalands läns norra valkrets (Bengtsfors, Dals-Eds, Färgelanda, Lysekils, Melleruds, Munkedals, Orusts, Sotenäs, Strömstads, Tanums, Trollhättans, Uddevalla, Vänersborgs och Åmåls kommuner),
19. Västra Götalands läns södra valkrets (Bollebygds, Borås, Herrljunga, Marks, Svenljunga, Tranemo, Ulricehamns och Vårgårda kommuner),

- 24. Dalarnas län,
- 25. Gävleborgs län,
- 26. Västernorrlands län,
- 27. Jämtlands län,
- 28. Västerbottens län, och
- 29. Norrbottens län.

5 §

Vid val till landstingsfullmäktige *skall landsting delas* in i valkretsar.

En valkrets *skall* omfatta en eller flera kommuner, om inte något annat följer av 6 § andra stycket.

Vid val till landstingsfullmäktige *är landstinget en enda valkrets, om inte fullmäktige beslutar att dela* in landstinget i valkretsar.

En valkrets *ska* omfatta en eller flera kommuner, om inte något annat följer av 6 § andra stycket.

9 §

Mandaten i *landstingsfullmäktige* består av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat.

Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Om talet blir brutet när antalet fasta valkretsmandat beräknas, *skall* det rundas av till närmaste lägre hela tal. Återstående mandat är utjämningsmandat.

Mandaten i *fullmäktige i ett landsting som är indelat i valkretsar* består av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat.

Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Om talet blir brutet när antalet fasta valkretsmandat beräknas, *ska* det rundas av till närmaste lägre hela tal. Återstående mandat är utjämningsmandat.

10 §

Länsstyrelsen skall senast den 30 april det år då ordinarie val *skall* hållas besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets *skall* ha. Det *skall* göras på följande sätt.

Antalet personer som har rösträtt i landstinget delas med antalet fasta valkretsmandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, *skall* lotten avgöra vilken valkrets

Om ett landsting är indelat i valkretsar ska länsstyrelsen senast den 30 april det år då ordinarie val *ska* hållas besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets *ska* ha. Det *ska* göras på följande sätt.

Om inte alla fasta valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, *ska* lotten avgöra vilken valkrets

som *skall* få mandatet.

som *ska* få mandatet.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om fördelning av mandat får meddelas senare än den dag som anges i första stycket.

12 §

Om en kommun har *fler än 6 000* personer som har rösträtt, får kommunen delas in i *två eller flera* valkretsar. *Om det finns fler än 24 000 som har rösträtt i en kommun eller om det för kommunen skall utses minst 51 fullmäktige, skall kommunen delas in i två eller flera valkretsar.* En kommun som har färre än 6 000 personer som har rösträtt får delas in i *två eller flera* valkretsar endast om det finns *synnerliga* skäl för det.

Antalet röstberättigade *skall* beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringsdatabasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet den 1 mars det år beslutet om valkretsindelning fattas.

En valkrets *skall* utformas så att den *får minst 15 kommunfullmäktige.* Den *skall* ha en sammanhängande gränslinje, om det inte finns särskilda skäl för något annat. *Antalet fullmäktige för hela kommunen skall fördelas så jämnt som möjligt.*

Om en kommun har *36 000* personer *eller fler* som har rösträtt, får kommunen delas in i valkretsar. En kommun som har färre än 36 000 personer som har rösträtt får delas in i valkretsar endast om det finns *särskilda* skäl för det.

Antalet röstberättigade *ska* beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringsdatabasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet den 1 mars det år beslutet om valkretsindelning fattas.

En valkrets *bör* utformas så att den *kan beräknas få minst 13 fasta valkretsmandat.* Den *ska* ha en sammanhängande gränslinje, om det inte finns särskilda skäl för något annat.

14 §

Samtliga mandat i kommunfullmäktige är fasta mandat.

Om en kommun är indelad i flera valkretsar, skall länsstyrelsen senast den 30 april det år då ordinarie val skall hållas besluta hur många mandat som varje valkrets skall ha. Det skall göras

Mandaten i fullmäktige i en kommun som är indelad i valkretsar består av fasta valkretsmandat och utjämningsmandat.

Nio tiondelar av mandaten är fasta valkretsmandat. Om talet blir brutet när antalet fasta valkretsmandat beräknas, ska det rundas av till närmast lägre hela tal. Återstående mandat är

på följande sätt.

Antalet personer som har rösträtt i kommunen delas med antalet mandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla mandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. Om överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, skall lotten avgöra vilken valkrets som skall få mandatet.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om fördelning av mandat får meddelas senare än som sägs i andra stycket.

utjämningsmandat.

Prop. 2013/14:48

Bilaga 2

15 §

Om antalet mandat som en valkrets får enligt 14 § blir mindre än 15, skall antalet ändå bestämmas till 15. Antalet mandat i övriga kretsar skall då jämkas i motsvarande utsträckning. I ett sådant fall skall valkretsindelningen omprövas före nästa val.

Om en kommun är indelad i valkretsar, ska länsstyrelsen senast den 30 april det år då ordinarie val ska hållas besluta hur många fasta valkretsmandat som varje valkrets ska ha. Det ska göras på följande sätt.

Antalet personer som har rösträtt i kommunen delas med antalet fasta valkretsmandat och därefter delas antalet personer som har rösträtt i varje valkrets med det tal som blir resultatet av den beräkningen. Varje gång som antalet som har rösträtt i en valkrets är jämnt delbart med detta tal får den valkretsen ett mandat.

Om inte alla fasta

valkretsmandat kan fördelas på detta sätt, får valkretsarna de återstående mandaten i tur och ordning efter de överskott som uppstår vid beräkningen. När överskottstalen är lika stora i två eller flera valkretsar, ska lotten avgöra vilken valkrets som ska få mandatet.

Regeringen eller den myndighet som beslutar om ändring i landets indelning i landsting eller kommuner får, om det behövs, bestämma att beslut om fördelning av mandat får meddelas senare än som anges i första stycket.

13 kap.

7 §

En valsedel är ogiltig om den

1. saknar partibeteckning,
2. har mer än en partibeteckning,
eller

3. har kännetecken som uppenbarligen gjorts med avsikt.

Finns det fler än en valsedel i ett valkuvert är dessa ogiltiga. Om kuvertet innehåller flera valsedlar och alla har samma partibeteckning, skall dock en valsedel räknas som giltig. Skiljer sig valsedlarna i ett sådant fall åt i fråga om kandidatnamn eller de särskilda personrösterna, skall namnen på valsedlarna anses obefintliga.

3. har partibeteckning för ett parti som inte anmält sitt deltagande i valet enligt 2 kap.,
eller

4. har kännetecken som uppenbarligen gjorts med avsikt.

Finns det fler än en valsedel i ett valkuvert är dessa ogiltiga. Om kuvertet innehåller flera valsedlar och alla har samma partibeteckning, ska dock en valsedel räknas som giltig. Skiljer sig valsedlarna i ett sådant fall åt i fråga om kandidatnamn eller de särskilda personrösterna, ska namnen på valsedlarna anses obefintliga.

8 §

Ett kandidatnamn på en valsedel skall anses obefintligt om

1. kandidaten inte är valbar eller det inte framgår klart vem som avses,
2. kandidaten skrivits till på en valsedel som gäller för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap., eller

Ett kandidatnamn på en valsedel ska anses obefintligt om

2. kandidaten skrivits till på en valsedel som gäller för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap.,

3. kandidaten inte är anmäld och finns på en valsedel för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap.

3. kandidaten inte är anmäld och finns på en valsedel för ett parti som registrerat partibeteckning och anmält kandidater enligt 2 kap., *eller*

4. kandidaten inte har samtyckt till kandidaturen enligt 2 kap.

Kandidatnamnen på en valsedel *skall* vidare anses obefintliga om

Kandidatnamnen på en valsedel *ska* vidare anses obefintliga om

1. valsedeln upptar kandidater men inte är försedd med ett markerat utrymme för personröstning,

2. det lämnats mer än en särskild personröst eller det inte framgår vem personrösten avser,

3. markeringen för den särskilda personrösten kan antas ha gjorts maskinellt, eller

4. ordningen mellan kandidaterna inte klart framgår.

Kandidatnamnen *skall* inte anses obefintliga på grund av att de strukits från en valsedel som upptar kandidater. I 7 kap. 2 § tredje stycket finns särskilda bestämmelser för det fall väljare skriver till kandidater på en valsedel för ett parti som inte registrerat sin partibeteckning eller anmält kandidater enligt 2 kap.

Kandidatnamnen *ska* inte anses obefintliga på grund av att de strukits från en valsedel som upptar kandidater. I 7 kap. 2 § tredje stycket finns särskilda bestämmelser för det fall väljare skriver till kandidater på en valsedel för ett parti som inte registrerat sin partibeteckning eller anmält kandidater enligt 2 kap.

14 kap.

2 §

Om det vid en beräkning enligt detta kapitel blir lika stora tal, *skall* lotten avgöra vilket parti, vilken kandidat eller valkrets som *skall* få mandatet.

Om det vid en beräkning enligt detta kapitel blir lika stora tal, *ska* lotten avgöra vilket parti, vilken kandidat eller valkrets som *skal* få mandatet.

Första stycket gäller också vid återföring och tilldelning av mandat enligt 4 a och 4 b §§.

3 §

De fasta valkretsmandaten *skall* för varje valkrets fördelas proportionellt mellan partier som får delta i fördelningen. Fördelningen görs genom att jämförelsetal beräknas för partierna med utgångspunkt i valresultatet i valkretsen. Det parti som vid varje beräkning får det största jämförelsetalet tilldelas ett mandat.

De fasta valkretsmandaten *ska* för varje valkrets fördelas proportionellt mellan partier som får delta i fördelningen. Fördelningen görs genom att jämförelsetal beräknas för partierna med utgångspunkt i valresultatet i valkretsen. Det parti som vid varje beräkning får det största jämförelsetalet tilldelas ett mandat.

Beräkningen *skall* göras med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden. Denna innebär att så länge ett parti ännu inte tilldelats något mandat beräknas jämförelsetalet genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,4. När ett parti har fått ett mandat beräknas nytt jämförelsetal genom att partiets röstetal delas med 3. Därefter fortsätter man på samma sätt att dela partiets röstetal med närmast högre udda tal för varje tilldelat nytt mandat.

För att avgöra hur många mandat som ett parti *skall* ha sammanlagt i riksdagen för att vara proportionellt representerat i hela landet *skall* den jämkade uddatalsmetoden tillämpas på hela landet som en valkrets. *Varje parti skall tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att partiet skall få en representation som svarar mot dess andel av samtliga giltiga röster i landet.*

Beräkningen *ska* göras med tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden. Denna innebär att så länge ett parti ännu inte tilldelats något mandat beräknas jämförelsetalet genom att partiets röstetal i valkretsen delas med 1,2. När ett parti har fått ett mandat beräknas nytt jämförelsetal genom att partiets röstetal delas med 3. Därefter fortsätter man på samma sätt att dela partiets röstetal med närmast högre udda tal för varje tilldelat nytt mandat.

4 §

För att avgöra hur många mandat som ett parti *ska* ha sammanlagt i riksdagen för att vara proportionellt representerat i hela landet *ska* den jämkade uddatalsmetoden tillämpas på hela landet som en valkrets.

4 a §

Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten har fått fler mandat än vad som motsvarar en proportionell representation i hela landet ska överskjutande mandat återföras.

Återföringen enligt första stycket ska ske i den eller de valkretsar där partiet erhållit mandatet eller mandaten med lägst jämförelsetal. Återföring får dock inte ske i en valkrets som har färre än tre fasta valkretsmandat.

Mandat som återförs enligt andra stycket ska, med tillämpning av bestämmelserna i 3 §, fördelas mellan de övriga partier i valkretsen som inte har uppnått proportionell representation i hela landet vid fördelningen av de fasta

4 b §

Om mandat har återförts i två eller flera valkretsar ska tilldelningen av mandat ske i den ordningen att det parti som har störst jämförelsetal tilldelas första mandatet och så vidare, allt efter storleken på jämförelsetalen för de partier som ska tilldelas mandat.

4 c §

Varje parti ska tilldelas så många utjämningsmandat som behövs för att partiet ska få en representation som svarar mot dess andel av samtliga giltiga röster i landet.

5 §

Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten har fått fler mandat än vad som behövs för att det *skall* vara proportionellt representerat i riksdagen, *skall* man vid fördelningen av utjämningsmandaten bortse från partiet och de mandat det har fått. Detsamma gäller för ett parti och de mandat partiet fått, om det fått mindre än 4 procent av rösterna i landet.

Av de utjämningsmandat som ett parti har fått tillförs det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten har större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående mandat tillförs ett efter ett den valkrets där partiet för varje gång har störst jämförelsetal vid en fortsatt tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden på partiets röstetal i valkretsarna. I en valkrets där partiet inte har fått något fast valkretsmandat *skall* dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första mandatet vara lika med

Om ett parti vid fördelningen av de fasta valkretsmandaten *enligt 3, 4 a och 4 b §§* har fått så *många* mandat som behövs för att det *ska* vara proportionellt representerat i riksdagen, *ska* man vid fördelningen av utjämningsmandaten bortse från partiet och de mandat det har fått. Detsamma gäller för ett parti och de mandat partiet fått, om det fått mindre än 4 procent av rösterna i landet.

Av de utjämningsmandat som ett parti har fått tillförs det första den valkrets där partiet efter fördelningen av de fasta valkretsmandaten har större jämförelsetal än i övriga valkretsar. Återstående mandat tillförs ett efter ett den valkrets där partiet för varje gång har störst jämförelsetal vid en fortsatt tillämpning av den jämkade uddatalsmetoden på partiets röstetal i valkretsarna. I en valkrets där partiet inte har fått något fast valkretsmandat *ska* dock jämförelsetalet vid tilldelningen av det första mandatet vara lika med

Mandaten i kommunfullmäktige
skall fördelas mellan partier som
fått röster i kommunen.

Mandaten i
landstingsfullmäktige *skall*
fördelas mellan partier som fått
minst 3 procent av rösterna i
landstinget.

Mandaten i
Europaparlamentsvalet *skall*
fördelas mellan partier som fått
minst 4 procent av rösterna i
landet.

*För att avgöra hur många
mandat som ett parti skall ha
sammanlagt landstingsfullmäktige
för att vara proportionellt
representerat i hela landstinget
skall den jämkade
uddatalsmetoden tillämpas på hela
landstinget som en valkrets. Vid
fördelningen tillämpas
motsvarande beräkningsgrunder
som vid fördelning av
utjämningsmandat i riksdagsvalet.*

6 §

Mandaten i kommunfullmäktige
ska fördelas mellan partier som i
en valkretsindelad kommun fått
minst 3 procent och i en kommun
som inte är indelad i valkretsar
minst 2 procent av rösterna i
kommunen.

Mandaten i
landstingsfullmäktige *ska* fördelas
mellan partier som fått minst
3 procent av rösterna i landstinget.

Mandaten i
Europaparlamentsvalet *ska*
fördelas mellan partier som fått
minst 4 procent av rösterna i
landet.

8 §

*Vid fördelningen av mandat i
sådana landsting och kommuner
som är indelade i valkretsar
tillämpas bestämmelserna om
riksdagsval i 3–5 §§ på
motsvarande sätt.*

15 kap.

3 §

Hos Valprovsningsnämnden får överklagas

1. följande beslut av länsstyrelsen:

- a) beslut enligt 4 kap. 8 och 13 §§ om fastställande av valkretsindelning för val till landstings- och kommunfullmäktige,
- b) beslut enligt 4 kap. 10 och 14 §§ om antalet valkretsmandat för val till landstings- och kommunfullmäktige,
- c) beslut enligt 4 kap. 17 § om indelning i valdistrikt,

2. länsstyrelsens eller den centrala valmyndighetens beslut om rättelse i en röstlängd,

3. följande beslut av den centrala valmyndigheten eller, i förekommande fall, länsstyrelsen:

- a) beslut enligt 4 kap. 3 § om antalet valkretsmandat vid val till riksdagen,

b) beslut i ett ärende enligt 2 kap. om registrering av partibeteckning, Prop. 2013/14:48
c) beslut i ett ärende enligt 2 kap. om anmälan av kandidater eller 6 Bilaga 2
kap. om valsedlar,

*d) beslut i ett ärende enligt
2 kap. om anmälan om deltagande
i val,*

4. länsstyrelsens eller den centrala valmyndighetens beslut att fastställa utgången av ett val eller av en sådan sammanräkning för att förordna efterträdare eller ersättare som sägs i 14 kap. 18–24 §§.

6 §

Ett överklagande *skall* ha kommit in till beslutsmyndigheten Ett överklagande *ska* ha kommit in till beslutsmyndigheten

1. i ett ärende som avses i 3 § 1 samt 3 a och b: senast inom tre veckor från den dag det överklagade beslutet kungjordes eller, om beslutet inte har kungjorts, inom tre veckor från den dag klaganden fick del av beslutet,

2. i ett ärende som avses 3 § 2: senast onsdagen före valdagen,

3. i ett ärende som avses i 3 § 3 c: senast inom tre veckor från den dag klaganden fick del av beslutet,

*4. i ett ärende som avses i 3 § 3
d: senast inom en vecka från den
dag klaganden fick del av beslutet,*

4. i ett ärende som avses i 3 § 4: tidigast dagen efter valdagen och senast inom tio dagar efter det att valet avslutades eller, om överklagandet gäller beslut om att förordna nya ledamöter eller ersättare enligt 14 kap. 18–24 §§, inom tio dagar efter det att sammanräkningen avslutades.

5. i ett ärende som avses i 3 § 4: tidigast dagen efter valdagen och senast inom tio dagar efter det att valet avslutades eller, om överklagandet gäller beslut om att förordna nya ledamöter eller ersättare enligt 14 kap. 18–24 §§, inom tio dagar efter det att sammanräkningen avslutades.

Det är Valprövningsnämnden som avgör om överklagandet har kommit in i rätt tid.

1. Bestämmelserna i 2 kap. 21 § och 13 kap. 8 § 4 i sin nya lydelse träder i kraft den 1 januari 2014.

2. Lagen i övrigt träder i kraft den 1 januari 2015 och tillämpas första gången vid de allmänna valen 2018.

3. Om en ansökan om registrering av partibeteckning eller anmälan om deltagande i val har kommit in före de allmänna valen 2018 ska den prövning som avses i 2 kap. 3 och 19 §§ omfatta även partisymbol som kan anses inarbetad av annan än sökanden.

Förteckning över remissinstanserna (SOU 2012:94)

Remissyttranden över betänkandet har lämnats av följande instanser. Valprövningsnämnden, Hovrätten för Västra Sverige, Stockholms tingsrätt, Malmö tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Förvaltningsrätten i Luleå, Justitiekanslern, Valmyndigheten, Myndigheten för handikappolitisk samordning, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Uppsala län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Uppsala universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Kungl. Tekniska högskolan, Sametinget, Patent- och registreringsverket, Bolagsverket, Aneby kommun, Arvika kommun, Borlänge kommun, Falkenbergs kommun, Gotlands kommun, Göteborgs kommun, Helsingborgs kommun, Hudiksvalls kommun, Härnösands kommun, Jönköpings kommun, Karlshamns kommun, Linköpings kommun, Luleå kommun, Lunds kommun, Malmö kommun, Mölndals kommun, Stockholms kommun, Tierps kommun, Umeå kommun, Uppsala kommun, Varbergs kommun, Vänersborgs kommun, Västerviks kommun, Västerås kommun, Åmål kommun, Örebro kommun, Hallands läns landsting, Norrbottens läns landsting, Skåne läns landsting, Stockholms läns landsting, Värmlands läns landsting, Västmanlands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Östergötlands läns landsting, Svenska Föreningen för Immaterialrätt, Sveriges Kommuner och Landsting.

Följande instanser har inbjudits att yttra sig men avstått. Riksdagens ombudsmän, Göteborgs universitet, Borås kommun, Eskilstuna kommun, Härryda kommun, Jokkmokks kommun, Orust kommun, Oskarshamns kommun, Sigtuna kommun, Södertälje kommun, Växjö kommun, Östersunds kommun, Handikappförbunden, Lika Unika, Nätverket Unga för Tillgänglighet, Svenska Samernas Riksförbund, Svenska Industrins IP Förening och Synskadades Riksförbund.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 21 november 2013

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden
Björklund, Ask, Erlandsson, Hägglund, Borg, Billström, Adelsohn
Liljeroth, Ohlsson, Norman, Attefall, Engström, Kristersson, Elmsäter-
Svärd, Ullenhag, Hatt, Löf, Enström, Arnholm, Svantesson

Föredragande: statsrådet Ask

Regeringen beslutar proposition Proportionell fördelning av mandat och
förhandsanmälan av partier i val.